

Kuntien toiminta ikääntyneiden kotona asumisen ja palvelujen kehittämisessä

Katariina Välikangas

ASUMINEN

Kuntien toiminta ikääntyneiden kotona asumisen ja palvelujen kehittämisessä

Katariina Välikangas

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT

SUOMEN YMPÄRISTÖ 21 | 2006
Ympäristöministeriö
Asunto- ja rakennusosasto

Taitto: Leila Haavasoja
Kansikuva: Caritas-Säätiö

Julkaisu on saatavana myös internetistä:
www.ymparisto.fi/julkaisut

Edita Prima Oy, Helsinki 2006

ISBN 952-11-2289-7 (nid.)
ISBN 952-11-11-2290-0 (PDF)
ISSN 1238-7312 (pain.)
ISSN 1796-1653 (verkkokj.)

Painotuote

ESIPUHE

Ikääntyneiden kotona asumisen tukeminen on yksi keskeinen tavoite sekä hallitusohjelmassa että hallituksen asuntopoliittisessa ohjelmassa vuosille 2004-2006. Väestön ikääntyminen lisää tarvetta ja vaatimuksia tukea kotona asumista mahdollisimman pitkään. Ikääntyneiden kannalta asuminen omassa tutussa kodissa ja ympäristössä on paras ratkaisu, jos se on vain käytännössä mahdollista. Toisaalta ikääntyvien kasvava varallisuus lisää myös mahdollisuuksia luoda sopivia asunto- ja palveluratkaisuja. Lisäksi esimerkiksi tietoteknologian ja uusien teknisten välineiden hyödyntäminen tarjoaa uudenlaisia ratkaisuja kotona asumisen tukemiseen.

Kuntien mahdollisuudet tarjota ikääntyvälle väestölle tukea ja palveluja asumiseen vaihtelevat suuresti. Väestöltään vähenevät kunnat ovat kaikista hankalimmassa asemassa, sillä palveluja tarvitaan entistä enemmän ikääntyvälle väestölle samalla kun rahoituspohja kapenee. Myös kasvukeskuksissa tilanne on vaikea, sillä vanhus-ten tarvitsemien palvelujen tuottaminen kilpailee lapsiperheiden palvelujen kanssa. Toisaalta kunnissa on, riippumatta kunnan koosta tai sijainnista, paljon innovatiivisia ja hyvin toimivia käytäntöjä, joilla ikäihmisten asumista tuetaan.

Tässä ympäristöministeriön rahoittamassa selvityksessä käydään läpi nykyistä tilannetta ikääntyneiden kotona asumisessa ja lähipalveluissa kuntien toiminnan ja keskeisten kehittämistarpeiden kannalta. Selvityksen on tehnyt hallintotiet. lis. Katariina Välikangas Sosiaalikehitys Oy:stä. Ensimmäisessä osassa kartoitetaan ja arvioidaan kuntien toimintaa ikääntyneiden asumisen, asuin ympäristön ja lähipalvelujen sekä suunnittelun ja strategioiden näkökulmasta. Toisessa osassa esitellään tähän aihepiiriin liittyviä hyviä käytäntöjä eri puolelta maata. Niissä on usein kyse yhteistyöstä järjestö- ja yrityssektorin kanssa sekä kunnan eri hallintokuntien kesken. Hyvien käytäntöjen esittelyn tarkoituksena on antaa näkökulmia kuntien toiminnan kehittämiseen.

Kesäkuu 2006

Raija Hynynen
Asuntoneuvos
Ympäristöministeriö

SISÄLLYS

Esipuhe	3
----------------------	----------

Osa I Kotona asumisen mahdollisuus

1 Kotona asumisen haltuunotto	7
1.1 Maailma ympärillämme	7
1.2 Tarkastelun viitekehys	8
2 Todellisuuden temmellyskenttä	10
2.1 Toimijat asialla	10
2.2 Matka tähän päivään	11
2.3 Kotona asuminen.....	13
2.3.1 Omaehtoisen ikääntymisen haasteet	13
2.3.2 Ikääntyneet ja asuminen kunnissa	14
2.3.3 Peruskorjauskysymykset	15
2.3.4 Hyvinvointiteknologia	18
2.3.5 Asumisen uuteen aikaan?	20
2.4 Lähipalvelut, sosiaalinen ympäristö ja toimintakyky	24
2.4.1 Lähipalvelut ja sosiaalinen ympäristö	24
2.4.2 Toimintakyvyn ylläpito	26
2.5 Elinympäristön kehittäminen	27
3 Mitä otettiin haltuun?	31
4 Strategiset linjaukset ja toimeenpano	33
4.1 Toimenpiteet kunnissa.....	33
4.2 Strategisesti linjattua	34
5 Kohti huomista	39

Osa II Tapausesimerkkejä

6 Hyvät käytännöt kehittämistyössä	41
7 Kotona asuminen	43
7.1 Omaehtoisen ikääntymisen haasteet.....	43
7.2 Ikääntyneet ja asuminen kunnissa	47
7.3 Peruskorjauskysymykset	50
7.4 Hyvinvointiteknologia.....	56
7.5 Asumisen uuteen aikaan?	60

8	Lähipalvelut, sosiaalinen ympäristö ja toimintakyky	65
8.1	Lähipalvelut ja sosiaalinen ympäristö	65
8.2	Toimintakyvyn ylläpito.....	73
9	Elinympäristön kehittäminen	75
10	Strategiset linjaukset ja toimeenpano.....	84
10.1	Toimenpiteet kunnissa	84
10.2	Strategisesti linjattua	85
	Lähteet ja kirjallisuus.....	90
	Kuvailulehti	95

Osa I Kotona asumisen mahdollisuus

1 Kotona asumisen haltuunotto

1.1

Maailma ympärillämme

Maailma ympärillämme on muuttumassa. Kunnan omiin palveluihin perustuvasta palvelutuotannon mallista ollaan pienin askelin siirtymässä kohti eri palveluntuottajia hyödyntävää palvelurakennemallia, jonka yksi funktio on ikääntyvän väestön laadukas kotona asuminen mahdollisimman pitkään. Samanaikaisesti yhteisöllisyyden merkitystä on korostettu. Ikääntyvien ihmisten määrällinen kasvu edellyttää vielä laajempaa tarkastelua. Ikääntyvien laadukkaan elämän takaamiseksi tarvitaan nykyistäkin laajempia yhteistyöverkostoja, joka kattavat yhteiskunnan eri toimialueet ja toimintamallit¹.

Vastuu näiden yhteistyöverkostojen olemassa olosta ja toimivuudesta on kaikilla julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoilla, lähiyhteisöä unohtamatta, jotka ovat tekemisissä ikääntyvien kanssa kehittämis-, toteuttamis- tai palvelutehtävissä sekä tilanteissa, joissa ikääntyvien asumisolosuhteiden huomiointi mahdollistuu. Yhteistyöverkostojen toimintamallit näyttäytyvät ikääntyvät huomioivana suunnitteluna, esimerkiksi erilaisten asumismuotojen mahdollistamisessa, rakentamisessa, kaavoituksessa, esteettömyyden huomioimisessa ja korjausmahdollisuuksissa jatkuen lähipalveluiden organisointiin, liikkumisratkaisuihin sekä toimintakykyä ylläpitäviin toimintatapoihin.

Suomessa kunnilla on päävastuu ikääntyneiden palveluista sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön perusteella. Lainsäädäntö ja erilaiset valtiovallan suositukset säätelevät kuntien resurssien käyttöä ja vaikuttavat näin palveluiden organisointiin. Kunnissa palveluiden järjestäminen voi edellyttää erilaisia toimintamalleja palvelutarpeiden ja olosuhteiden vaihdellessa alueittain. Määrällisesti kasvavan ikääntyvän väestön kotona asumisen tukeminen edellyttää kuitenkin verkostomaisten yhteistyörakenteiden edelleen kehittämistä sekä sektorirajoja ylittäviä että poikkihallinnollisten käytäntöjen kehittämistä niin organisaatioiden sisällä kuin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Tarvitaan strategista suunnittelua ikääntyvien asumisen ja asumisympäristöjen kehittämisessä sekä näiden suunnitelmien operationalisointia toimiviksi käytännöiksi. Lisäksi lähipalveluihin liittyviä toimintamalleja sekä ikääntyvien toimintakykyä ylläpitäviä käytäntöjä on kehitettävä edelleen.

Painopiste on siirtymässä pois kuntien omiin palveluihin keskittyvästä ja toimialakohtaisesta kehittämistyöstä kohti prosessilähtöisempää, eri toimijatahot huomioivaa, ikääntyvän tarpeista lähtevää ajattelutapaa². Ikääntyneiden tarpeista lähtevä ajattelutapa tarkastelee kehittämistyötä omaehtoisen ikääntymisen näkökulmasta³.

1 Kunnan tehtävänä on kuitenkin koordinoita näissä verkostoissa toteutettavaa palveluntuotantoa ja vastata sen toimivuudesta.

2 Raasakka 2003 (kirjassa Alueelliset hyvinvointistrategiat, Kinnunen & Kostamo-Pääkkö 2003).

3 Näin asiakkaalla on mahdollista olla aktiivisempi rooli hänen omien tarpeidensa määrittelyssä.

Tämä nostaa keskiöön jo kehitteillä olevat tarvelähtöiset ja eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön perustuvat kehittämishankkeet sekä uudet innovatiiviset kehittämissuorat, joilla vaikutetaan ikääntyvien ihmisten kotona asumisen helpottamiseen sekä luodaan ikääntyvälle väestölle sopivia asumisympäristöjä. Samalla painottuu yhteiskuntataloudellinen näkökulma.

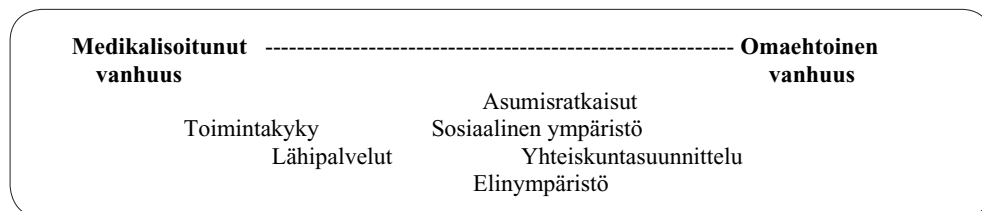
Ympäristöministeriön ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön toimeksiannosta toteutettu selvitys ”Ikäihmisten asuminen ja palvelut paremmiksi” (2003) kiinnitti huomiota useaan eri kehityslinjaan, jotka oleellisesti vaikuttavat ikääntyneiden kotona asumiseen ja sitä tukevan asiakaslähtöisen palvelujärjestelmän kehittämiseen. Tämä työ jatkaa aloitettua prosessia tarkastelunäkökulmana erityisesti ikääntyvien kotona asumiseen liittyvät kysymykset ja sitä kautta esiin nouseva toimintaympäristö, joka vaikuttaa ikääntyvien ihmisten kotona asumisen mahdollistamiseen. Näkökulma rajaa julkisen sektorin kotisairaanhoidon ja kotipalvelut tarkastelun ulkopuolelle. Selvityksellä etsitään vastausta kysymykseen, mikä on tämänhetkinen tilanne kunnissa ikääntyvien ihmisten kotona asumisen, asumisratkaisujen sekä palveluiden kehittämisessä. Tilannekartoitus nostaa esiin kuntien itsenäisesti tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa toteuttamia ikääntyneiden kotona asumista tukevia ratkaisuja ja malleja sekä aiheeseen liittyviä toimia. Kartoituksella kerätty tieto kuvaa ikääntyvien kotona asumisen kehittämisen tämänhetkistä tilannetta. Samalla se luo pohjaa kehittämistarpeiden hahmottamiselle sekä hyvien käytäntöjen myötä uusien ideoiden ja toimintamallien syntymiselle.

1.2

Tarkastelun viitekehys

Monimutkaista ja moniulotteista maailmaa ympärillämme on haasteellista yrittää mallintaa. Yksi tapa ymmärtää kehittämistoimia suhteessa vallitsevaan ymmärrykseen ikääntymisestä on tarkastella sitä kahden ääripään, medikalisoituneen ja omaehtoisen vanhuusymmärryksen kautta. Medikalisoitunut vanhuuskäsitys tarkastelee kotona asumisen mahdollistamista erilaisin joko lääketieteellisin tai hoidollisin interventioin⁴. Tämä vanhuuskäsitys näkee ikääntymisen ensisijaisesti lääketieteellisenä ongelmana, johon täytyy kohdistaa hoidollisia ja hoivaan liittyviä toimenpiteitä. Omaehtoinen vanhuus⁵ pitää sisällään oikeuden yksilölliseen elämään ja laajemman tarkastelun vaikutusmahdollisuuksista mielekkääseen ikääntymiseen. Pyrkimys omaehtoisen ikääntymisen edellytysten kehittämiseen luo mahdollisuudet kotona asumisen ja palveluiden kehittämiseen nykyisten kehittämissuorain mukaisesti.

Tässä tarkastelussa kunnissa tapahtuvat toimenpiteet ja toimintamallit on sijoitettu näiden ääripäiden väliin. Alla oleva kuvio esittää selvityksen viitekehysten, jonka kautta sisällöllistä toimintaympäristöä avataan.

Kuvio 1. Viitekehys kotona asumisen problematiikan haltuun ottamiseksi

⁴ Katso esim. Jylhä 2003.

⁵ Vrt. sosiokulttuurinen vanhuuskäsitys. Sosiokulttuurinen vanhuuskäsitys korostaa moninaisia tapoja vanheta, näkee vanhuuden uutena mahdollisuutena ja nostaa esiin vanhenemisestä uusia voimavaroja ja vahvuuksia.

Selvityksessä avataan viitekehyksen sisällään pitämä todellisuus ikääntyvien kotona asumisen näkökulmasta omaehtoisen vanhuuskäsityksen painottuessa. Samoin työssä osoitetaan, mitä kunnissa tehdään ja miten toimitaan ikääntyvien kotona asumisen ja palveluiden haltuun ottamiseksi. Lisäksi haltuunottoa pohditaan suhteessa olemassa olevaan kehittämistodellisuuteen luoden kuvaa julkisesti esiin nostettujen tavoitteiden operationalisoitumisesta ja kehittämistarpeista.

Selvitys on toteutettu perehtymällä olemassa olevaan kirjalliseen aineistoon sekä asiantuntijoille kohdistettuina teemahaastatteluina. Tutkimusote on ollut eksploraatiivinen ja kartoittava. Työ nostaa esille erilaisia toimenpiteitä ja toimintamalleja sekä pyrkii näiden aineistojen kautta hahmottamaan todellisuutta. Teemahaastattelurungon pohjana on käytetty mukaellen Ikääntyneiden ELYSE -mallia⁶. Haastattelut on toteutettu pääosin puhelinhaastatteluina (n= 50). Tekstin lomaan on lisätty haastateltujen valittuja kommentteja sekä viittauksia osan II esimerkkeihin hyvistä käytännöistä.

6 Ikääntyneiden ELYSE-malli kuvaa laajasti ikääntyneiden tarpeita elinympäristön suhteen; katso Wiik 2005: Asukasryhmät ja elinympäristö s.35; Elinympäristön seurannan kehittäminen 2002.

2 Todellisuuden temmellyskenttä

2.1

Toimijat asialla

Kuntaorganisaatiolla on näkyvää arkea suurempi vaikutus ikääntyneiden elämään. Kuntalain (365/95 1§ ja 2§) mukaan kunnan tehtävänä on edistää asukkaidensa hyvinvointia ja hoitaa itsehallinnon nojalla itselleen ottamat ja laissa sille määrätyt tehtävät. Kunnallinen toiminta raamittuu taloudellisen, poliittisen ja sosiaalisen toimintaympäristön sekä kuntaa koskevan sääntelyn perusteella⁷. Kuntien toimintaa ohjaavat kuntien omat hallinnolliset ohjeet ja toimintamallit ovat hyvin erilaisia eri kunnissa. Lisäksi kunnan koko ja asukasmäärä vaikuttavat kehityskulkuihin. Myös eri toimijoiden tai sidosryhmien toimintatavat muodostuvat erilaisista käytännöistä. Jokaisella seudulla on lisäksi omat erityispiirteensä.

Kuntien poliittiset päätökset ja toimintaympäristö luovat reunaehdot niille ratkaisuille, joissa otetaan kantaa ikääntyvien kotona asumiseen liittyviin kysymyksiin. Erilaistumiskehityksen vuoksi eri kunnat ovat lähteneet painottamaan kehittämistyössään eri osa-alueita ja näin ollen myös ikääntyvien kotona asumisen tukemista on lähdetty kehittämään eri muodoin. Kunnan keskeiset viranhaltijat ovat esittelijä- ja esimiesroolinsa vuoksi merkittävässä asemassa suunniteltaessa tulevaisuutta ja tehtäviä toimenpiteitä myös kuntalaisten ikärakennekehitys huomioiden.

Kunnallinen vanhusneuvosto on merkittävä toimija kunnan sisällä. Kunnallisella vanhusneuvostolla tarkoitetaan ikäihmisten, kunnan viranomaisten, vanhus- ja eläkeläisjärjestöjen sekä muiden ikäihmisten parissa toimivien yhteistyöelintä. Vanhusneuvostoon kuuluu yleensä eläkeläis- ja muiden järjestöjen edustajia sekä kunnan luottamushenkilöitä ja työntekijöitä eri toimialoilta. Vuoden 2005 loppupuolella vanhusneuvostoja toimi 324 kunnassa⁸. Vanhusneuvostojen roolit kunnissa voidaan jaotella seuraavasti.

Osallistuja:	Osallistuja on mukana prosessissa jo suunnitteluvaiheessa ja tuo omaa näkökulmaansa esiin.
Seuraaja:	Seuraaja seuraa toteutusta ja tekee ehdotuksia.
Tarkkailija:	Tarkkailija toimii lausuntojen antajana ja välittää tietoa eteenpäin.

Kuvio 2. Vanhusneuvostojen kolme roolia.

⁷ Mm. perustuslaki, tavalliset lait, asetukset ja muut keskushallinnon suositukset.

⁸ Katso www.kunnat.net – vanhusneuvosto (15.12.05).

Vanhusneuvostojen aktiivinen ote ikääntyvän väestön huomioimiseksi kunnan toiminnassa lisääntynee. Vanhusneuvostoja tarkasteltaessa on nähtävissä seuraajan roolin painottuminen. Osallistujan rooli on myös vahvasti edustettuna. Tarkkailijoita vanhusneuvostoista löytyy vähemmän ja tämä toimintamuoto jäänee tulevaisuudessa entistä enemmän taka-alalle. Ikääntyneiden poliittinen tietoisuus ja osallistuminen tulevat mahdollisesti lisääntymään tulevaisuudessa ja tämä vahvistanee vanhusneuvostojen asemaa suhteessa kunnalliseen päätöksentekoon.

Kuntien lisäksi kotona asumista kehittämässä on myös iso joukko muita toimijoita, kuten järjestöjä, yhdistyksiä, tutkimus- ja koulutuslaitoksia sekä yrityksiä. Merkittävä rooli ikääntyneiden kotona asumisen edellytysten luomisessa on kolmannella sektorilla, jolla tarkoitetaan pääasiassa järjestöjä, säätiöitä sekä organisoitunutta kansalaistoimintaa. Toimintoina ne sisältävät sekä palkka- että vapaaehtoistyötä. Suomessa ikääntyneiden järjestöosallistuminen on EU:n huipputasoa. Runsaat puolet yli 60-vuotiaista osallistuu jonkin järjestön tai seurakunnan toimintaan⁹. Yksityinen yrittäjyys on myös koko ajan lisäämässä markkinoitaan kuntien osto-osaamisen sekä ikääntyneiden palvelujen ostohalukkuuden lisääntyessä. Lisäksi tärkeä osa ikääntyneen arjessa on omaisilla ja ystävillä.

Myös senioriyrittäjyys on lisääntymässä. Senioriyrittäjyydellä tarkoitetaan ikääntyneiden omaan aktiivisuuteen ja omaehtoiseen halukkuuteen perustuvaa toimintaa, jota voidaan suunnata esimerkiksi huonompikuntoisten ikääntyneiden kotona asumisen tukemiseen. Eläkkeelle siirtyä jatkuvasti toimintakyvyiltään hyvässä kunnossa olevia ihmisiä, joilla on runsaasti aikaa ja joiden ammattiosaaminen on vahvaa¹⁰. Senioriyrittäjyyttä voidaan kehittää ja toteuttaa joko osana esimerkiksi kuntien omaa kehittämistoimintaa tai ikääntyvän itsensä toimesta.

Edellä mainitut toimijat tuovat oman panoksensa ikääntyvän väestön kotona asumisen mahdollistamiseen. Tässä selvityksessä näitä toimijoita ei erotella, vaan ikääntyvän väestön kotona asumista ja palveluita tarkastellaan toimenpiteinä ja toimintamalleina, joita kunnissa toteutetaan kuntajohteisesti tai kunnan tukemana.

2.2

Matka tähän päivään

Tarkasteltaessa vanhustenhuollon historiaa asumisen näkökulmasta voidaan todeta, että kehityskulku Suomessa on kulkenut samoja ratoja kuin muissa Pohjoismaissa; köyhäinhoidosta on siirrytty laitoshoidon kautta palveluasumiseen. Vanhuspoliittisissa kannanotoissa ikääntyvien kotona asumisen merkitystä on kuitenkin painotettu alusta lähtien.

Ennen vastuun siirtymistä kunnille ikääntyvästä väestöstä huolehtivat pääasiassa omaiset ja seurakunnat. Osittain tästä syystä kuntakohtaiset erot suhteessa ikääntyvien asumisratkaisuihin ovat suuret. Kansanterveyslaki 1972, sosiaalihuoltolaki 1982 sekä samana vuonna säädetty laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta velvoittivat kunnat huolehtimaan sosiaalihuollosta painopisteen siirtyessä avopalveluihin. Asuntotuotantolaki 1980-luvulla edellytti kunnilta asunto-ohjelman laatimista kuntasuunnitelman osana. Sekä asunto-ohjelmassa että sen seurannassa sosiaalisilla tavoitteilla oli keskeinen merkitys. Vuoden 1982 valtionapulaki ohjasi tarkasti kuntien toimintaa. Nämä lainsäädännölliset muutokset

⁹ Lisäksi vapaaehtoistyötä tekevät 65–74 -vuotiaista naisista 28 % ja yli 75-vuotiaista 15 %. Miehillä vastaavat luvut ovat 28 % ja 24 %.

¹⁰ Monelle eläkkeelle siirtyminen tarkoittaa myös elämänvaihetta, jossa yhteydet työelämän aikaisiin verkostoihin ovat katkeamassa ja uusien verkostojen syntyminen ei ole itsestään selvää. Senioriyrittäjyys tukee eläkkeelle jäävän ikääntyneen eläkeiän verkostojen kehittymistä ja mahdollistaa niin haluttaessa mielekkään tekemisen.

edesauttoivat 1980-luvulla ikääntyvien palveluiden aktiivista kehittämistä kunnissa¹¹. Valtionapulain muutos 1990-luvulla lisäsi vielä kuntien itsenäistä päätösvaltaa oman toimintansa määrittelyssä¹².

Yleisesti ottaen ikääntyvien asumista 1990-luvun lamasta lähtien on kuvannut toimintakyvyn aletessa voimakas laitospainotteisuus, sektoreittain lohkoutunut palvelujärjestelmä sekä asuntopolitiikan eriytyminen. Valtakunnalliset asuntopoliittiset ratkaisut 1970-luvulla johtivat ikääntyville tarkoitettujen vuokratalojen rakentamiseen. 1980-luvun puolivälissä alettiin rakentaa nykyaikaisia palvelutaloja. Palvelutalot syntyivät aikanaan ratkaisuksi tilanteisiin, joissa ikääntyneet eivät enää selvinneet asumisesta omassa kodissaan. Palvelutalojen tarkoituksena oli tarjota turvaa ja palveluita tarpeen mukaan. Palveluasumisen lisäämisen nähtiin myös kunnissa keinona korvata laitoshoidtoa¹³. Palvelutalo on saanut rinnalleen ryhmäkodit, jotka ovat pääosin kunnan omistamia asumispalveluyksiköitä.

1990-luvun alussa ikääntyville suunnattu asuinrakentaminen lisääntyi ja samalla peruskorjattiin jonkin verran jo huonokuntoisiksi ehtineitä ikääntyneiden vuokrataloja sekä asuntoja. Vähitellen puutteellisten asuntojen osuus rakennetusta asutokannasta on vähentynyt¹⁴. Myös järjestöjen ja säätiöiden merkitys palvelutalojen rakentajina kasvoi Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksen turvin. Suomeen syntyikin 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla yli 400 järjestö- ja säätiöpohjaista palvelutaltoa, jossa asukkaalla on oman asunnon lisäksi käytettävissään muun muassa terveyteen ja ruokailuun liittyviä palveluita¹⁵.

1990-luvun loppupuolella tiedostettiin, ettei tulevaisuudessa ikääntyneiden palveluita tulisi hoitaa yksistään palvelutaloja rakentamalla; tarvitaan myös muunlaisia mahdollisuuksia määrällisesti suurenevan ikääntyvien joukon asumistarpeiden ratkaisemiseksi. Samoihin aikoihin valtion rahoittama asuntotuotanto väheni. Kunnissa ryhdyttiin vähentämään asuntotoimen ja korjausneuvonnan henkilökuntaa sekä asuntotuotannon vähenemisestä että säästösyistä johtuen. Ikääntyneiden kotona asumisen merkitystä painotettiin samalla, kun kotona asumisen mahdollisuuksia on vaikeuttanut muun muassa asuntojen puutteellinen laatutaso, liikkumisesteet, hissittömyys, yksinäisyyden lisääntyminen sekä lähipalvelujen hiipuminen. 2000-luvulla yritysten osuus palvelutuotannossa ja asumisratkaisujen kehittämisessä on lähtenyt selvästi kasvamaan.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että ikäihmisten kotona asumisen kehittäminen on suhteessa yhteiskunnalliseen, taloudelliseen ja poliittiseen kehitykseen uusien avauksien edessä. Kuntien asema ikääntyneiden ihmisten kotona asumisen kehittämistyössä on keskeinen; samalla se on kaikkien hyvinvointipalveluja tarjoavien toimijoiden yhteinen tehtävä. Kotona selviytymisen mahdollistaminen edellyttää monipuolisia asumisratkaisuja sekä kodin seinien ulkopuolelle ulottuvia itsenäistä selviytymistä tukevia elinympäristön ja arkipalveluiden kehittämistoimenpiteitä lyhyellä ja pitkällä aikajänteellä.

11 Perussäännökset kuntien yhteistoiminnasta on kuntalaissa.

12 Kurenniemi 1997.

13 Lausunto Valtion asuntorahaston jatkotyöryhmän mietinnöstä 2005.

14 Kts. esim. Tiainen 1993.

15 Kurenniemi 1997; Kunnan asunto-ohjelman laatimisohteet 1984.

Kotona asuminen

Omaehtoisen ikääntymisen haasteet

Suomessa ikääntyneiden asumiseen liittyviä kysymyksiä on alettu tarkastella omaehtoisen ikääntymisen näkökulmasta. Omaehtoinen ikääntyminen sisältää oman elämäntyylin ja arvomaailman huomioon ottamisen. Ikääntyneiden asumisessa tämä tarkoittaa sitä, että elämäntavat ja asumistoiheet vaihtelevat¹⁶. Tämä tuo perinteisen palvelu- ja vanhustentaloajattelun rinnalle uusia mahdollisuuksia asumisratkaisujen ja asuntorakentamisen innovaatioita hyödyntämällä.

Asumisen suunnittelussa korostuvat yksilöllisten tarpeiden, elämäntapojen ja subjektiivisen hyvinvoinnin huomioiminen. Tulevaisuuden ikääntyvien asumista suunniteltaessa ikä ei ole enää määrittävä tekijä. Ikääntyvien subjektiivista hyvinvointia luovat ensisijaisesti riittävä itsenäisyys, yhdessäolo sekä aikaan ja ympäristöön liittyvät tekijät¹⁷. Kuntien tehtävänä on varmistaa, että suunnittelussa ikääntyneiden tarpeita huomioidaan riittävästi. Tämä edellyttää systemaattisia tiedon keräämisen menetelmiä. Lisäksi ikääntyville on tarjottava mahdollisuus myös itse määrittellä ja tuoda tarpeitaan esiin. Osan II hyvistä käytännöistä löytyvät esimerkit Kemijärven kunnan toteuttamasta seniorikatsastuksesta sekä Hämeenlinnan seutukunnan itsearviointin toteuttamisesta. Kemijärven seniorikatsastus on kunnan toteuttama, ikääntyvän elämäntilannetta kokonaisvaltaisesti tarkasteleva kartoitus. Hämeenlinnan seudun itsearviointimalli on kuntien tukemana toteutettu, ikääntyvän omaehtoiseen oman elämäntilanteen arvioimiseen perustuva malli.

Asuinympäristön tulee vastata ikääntyvän tarpeisiin ennakoimalla myös pidentynyt elinikä ja luonnollinen toimintakyvyn aleneminen. Ensimmäisenä ikääntyvillä ongelmia tuottavat mahdollisuudet liikkua portaissa, kävellä usean sadan metrin matkoja sekä ylläpitää sosiaalisia suhteita. Vaikeuksia voi tuottaa myös ulospääsy omasta kodista. Esimerkiksi Paimiossa on toteutettu kartoitusta ikääntyneiden mahdollisuuksista päästä kodistaan ulos. Kartoituksesta löytyy esittely osassa II. Seuraavaksi ongelmia tuottaa siivouksen hoitaminen, sitten ruoanlaitto ja henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtiminen. Asumisratkaisuissa tulisikin ottaa huomioon asteittain etenevä avuntarve.

Elämäntavan, subjektiivisen hyvinvoinnin ja hallinnantunteen säilyminen sekä toimintakyvyn alenemisen huomiointi asumiseen liittyvissä ratkaisuissa ovat tärkeitä yhdessä ikääntyvän asuinympäristön pysyvyyden kanssa. Asumisen kestolla on osoitettu olevan monia positiivisia vaikutuksia ikääntyvien selviytymiseen ja mielialaan. Esimerkiksi asunnon vaihto voi vaikuttaa negatiivisesti ikääntyvän terveyteen. Pysyvyys, ennustettavuus ja järjestys ovat asumiseen liittyviä myönteisiä piirteitä. Tällaisessa ympäristössä oman pätevyiden ja kontrollin tunteet voivat säilyä ja kasvaa, koska vuorovaikutus ympäristön kanssa tuottaa ja uusii nämä tunteet. Samoin asuinympäristön jatkuvuus tukee ikääntyvien sosiaalisia kontakteja¹⁸.

Asunto ja asuinympäristö määrittävät ikääntyneiden toimintakykyä ja arjesta selviytymistä paljon luultua enemmän. Kotona asumisen suunnittelu on haasteellista, sillä asumiseen liittyvät ongelmat tulevat esille ikääntyvien näkökulmasta vähitellen. Kehittämistyössä täytyy huomioida kaksi elämän isoa käännekohtaa, eläkkeelle jää-

16 Lisäksi on huomioitava, että noin kolmanneksella ikääntyvistä vanheneminen ei suju myönteisesti. Myös tulevaisuudessa on ikääntyneiden joukko, joiden toimintakykyyn vaikuttavat negatiivisesti fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset tai taloudelliset (köyhyysrajan tuntumassa vain muutama prosentti) vaikeudet.

17 Ahlqvist, Heiskanen & Kallio 2005; TSA, Jacobson, TAIK.

18 Özer-Kemppainen 2005.

minen ja toimintakyvyn aleneminen. Näiden kahden elämän käännekohdan merkitys tulee ottaa huomioon siten, että niistä ei aiheudu ikääntyvälle ylimääräisiä selviytymiseen liittyviä ongelmia¹⁹. Hyvistä käytännöistä löytyy Jyväskylän esimerkki päiväkeskusten sijoittamisesta niin, että osallistuminen päiväkeskuksen toimintoihin on mahdollista toimintakyvyn heiketessä. Myös asuinympäristön puutteet ovat muodostuneet kotona asumisen esteiksi. Esimerkiksi Oulussa, Kajaanissa ja Ristijärvellä lähiympäristöä on tutkittu ikääntyvien omien mieltymysten näkökulmista ratkaisujen löytämiseksi. Erityisesti Ristijärvellä tuloksena on syntynyt ikääntyneille soveltuva kylänraitti²⁰.

”Meiltä puuttuu kokonaan ikääntymisen suunnittelu.”

Tarkasteltaessa arvioita palvelujen tarpeesta suhteessa ikääntyvien määrän kasvuun palvelujen tarve²¹ näyttää kasvavan hitaammin ja vähemmän suoraviivaisesti kuin ikääntyvien lukumäärä. Kustannusvaikutus riippuu terveiden vuosien kehityksestä, ikääntyneen sosiaalisista verkostoista, ympäristön esteettömyydestä sekä siitä, voidaanko avuntarpeen alkua siirtää myöhemmäksi ehkäisevillä ja kuntouttavilla toimenpiteillä. Pääosa kotona asuvista yli 65-vuotiaista ei tarvitse tai tule tarvitsemaan julkisia palveluita. Samalla on nähtävissä eliniän pidetessä sairauksien määrän lisääntyminen; puhutaankin sairauksien pakkaantumisesta myöhempään elämänvaiheeseen. Väestön terveydentilan kohentuminen jatkuu tulevaisuudessa, samoin omaehtoisen selviytymisen lisääntyminen ikääntyneiden keskuudessa. Toimintakyvyn paraneminen varsinkin nuorempien ikääntyneiden keskuudessa mahdollistaa itsenäisen selviytymisen kotona entistä pidempään. Samoin suurimmalla osalla tulevaisuuden ikääntyneistä on varsin turvattu taloudellinen tilanne²².

2.3.2

Ikääntyneet ja asuminen kunnissa

Ikääntyvien määrä tulevaisuudessa on myös asumisratkaisujen suunnittelun haaste; asuntokannasta entistä suuremman osuuden täytyy soveltua ikäihmisille. Jo 2020-luvulla lähes 40 % asunnoista on 65 vuotta täyttäneiden käytössä. Tällä hetkellä Suomessa on noin 2 450 000 asuntoa ja rakennusvauhti on suunnilleen 30 000 asuntoa vuodessa. Vuosittainen uustuotanto on vain 1.2 % koko asuntokannasta. Valtaosa Suomen asuntokannasta on siis rakennettu.

Ikääntyneiden omistusasuminen Suomessa on erittäin yleistä. Yli 65-vuotiaista 88 % asuu omistusasunnoissa²³. Näistä kaksi kolmasosaa asuu kerrostaloissa ja lähes kolmannes keskustoissa. Lisäksi ikääntyvät asuvat muita ikäryhmiä useammin alueilla, jotka on rakennettu 1940–1970 -lukuilla. Esteettömyysongelmat ja talojen hissittömyys ovat yleisiä kotona selviämistä vaikeuttavia ongelmia²⁴.

Vuonna 2004 Suomessa oli 48 kuntaa, joissa yli 64 vuotta täyttäneitä oli väestöstä vähintään 25 % eli joka neljäs kuntalainen. Nämä kunnat ovat pääasiassa pieniä tai keskisuuria maalaiskuntia. 75–84 -vuotiaista noin 93 % asuu kotona tavallisissa asunnoissa ja 85 vuotta täyttäneistä edelleen noin 76 % asuu kotona. Yli 65 vuotta täyttäneistä 40 % asuu yksin. Yksin asuminen lisääntyy iän myötä niin, että yli 80-vuotiaista

19 Ikääntyneet voimavarana 2005.

20 Kyllönen & Kurenniemi 2003.

21 Noin 17 % kaikista 65-vuotiaista, kolmanneksella yli 75-vuotiaista ja puolella yli 85-vuotiaista esiintyy päivittäistä avuntarvetta. Avun tarve näyttää pysyvän melko vakiona, mutta avuntarpeen alkaminen näyttää siirtyvän myöhemmäksi (Koskinen 2005).

22 Koskinen 2005.

23 Yksi kehittyvä alue ikääntyvien asumisen omistuspohjassa ovat erilaiset rahoitusratkaisut.

24 Sosiaaliturvan suunta 2005–2006; SY746, Asukasbarometri 2004.

yli 60 % asuu yksin²⁵. Tämä kehityskulku luo tarvetta erilaisten toiminnallisten ja rahoituksellisten ratkaisujen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Hyvissä käytännöissä on esimerkki Tampereen Public-Private-Partnership – mallilla toteutetusta, palvelujen ääreen sijoitetusta senioritalohankkeesta.

Asumista kuvaa pysyvyys. Nykyisissä asunnoissa ikääntyvät ovat asuneet keskimäärin 20 vuotta ja nykyisillä asuinalueilla 24 vuotta. Muuttohalukkuus on vähäistä; mahdollisen muuton syyksi katsotaan lähinnä liian suuri asunto tai esteettömyyteen liittyvät ongelmat. Asunnon etäisyys kaupungin keskustasta määrittyy melko usein siten, että mitä ikääntyneempi ihminen on, sitä todennäköisemmin hän asuu keskustataajamassa tai sen välittömässä läheisyydessä. Palveluiden saatavuus ja asumisen vaivattomuus ovat myös tärkeitä kriteerejä asumisvalinnoissa. Esteettömyyden parantaminen sekä korjauksin että uustuotannossa sekä lähipalvelujen turvaaminen on keskeinen yhteiskuntapoliittinen haaste lähivuosina²⁶. Hyvissä käytännöissä on asuin- ja elinympäristön esteettömyyden ja soveltuvuuden tarkastelu, jota on suoritettu Tyrnävällä.

Kehitettäessä ikääntyvien asumiseen liittyviä ratkaisuja tyhjiilleen jäävät rakennukset ovat yksi mahdollisuus. Esimerkiksi vuokra-asunnoista kunnat ja muut julkisyhteisöt omistavat 57 %. Näistä vuokra-asunnoista noin puolet on valtion tukemia vuokra-asuntoja²⁷. Tätä asuntokantaa tulee hyödyntää ikääntyvien asumisratkaisujen kehittämisessä. Esimerkkinä hyvissä käytännöissä on esitelty Kemissä toteutettu vuokratulojen muutos palveluasunnoiksi.

Asuntoihin ja asumisratkaisuihin liittyvä problematiikka on moninainen ja siksi myös ikääntyvien asumiseen liittyviin tarpeisiin tulee vastata monenlaisin ratkaisuin. Ikääntyneiden kotona asumisen tarkastelu painottuu kunnissa lähinnä seuraavasti.

1. Olemassa olevien asuntojen/asumisratkaisujen peruskorjaus
2. Uusien palvelutalojen, ryhmäasuntojen ja senioritalojen rakentaminen
3. Uudet kuntien, yksityisen tai kolmannen sektorin toteuttamat kehittämistoimet

Kuvio 3. Ikääntyneiden kotona asumiseen liittyvät tarkastelu-ulottuvuudet kunnissa.

2.3.3

Peruskorjauskysymykset

Olemassa olevien asuntojen peruskorjaus on laaja käsite. Se voi tarkoittaa kokonaisen asuintalon korjaamista ikääntyville paremmin sopivaksi, hissien rakentamista kerrostaloon tai yksittäisen asunnon peruskorjausta. Väestön ikääntymistä palvelevat esteettömän asuinympäristön vaatimukset tulevat kaikkeen asuntotuotantoon ja asumisen kehittämisessä käyttäjien tarpeita ja vaatimuksia pyritään ottamaan aiempaa enemmän huomioon. Mitä ikääntyneiden ihmisten mielipiteitä kysytään, sitä suuremmaksi esteettömyyden ja sopivien apuvälineiden merkitys arvioidaan²⁸.

Ikääntyneen avuntarve vähenee merkittävästi, kun asunto korjataan toimintakykyä vastaavaksi. Liikuntaesteisessä asunnossa asuvalla on kaksinkertainen riski toimintakyvyn ongelmiin verrattuna esteettömissä asunnoissa asuviin. Peruskorja-

25 Sosiaaliturvan suunta 2005–2006; Koskinen 2005.

26 Hallituksen asuntopoliittinen ohjelma vuosille 2004–2006.

27 Kuntien ilmoitusten mukaan esimerkiksi tyhjiillään olevia arava-asuntoja oli vuoden 2004 lopussa noin 4 900, mikä on reilut 1.4 % koko aravakannasta. Rekisteritietojen perusteella määrä on suurempi.

28 Hirvonen, Manninen & Hakaste 2005; Kts. myös Hyvä asuminen 2010 -ohjelma.

uksella on vaikutusta ikääntyneille suunnattujen palveluiden kustannuksiin²⁹. Kokonaistaloudellisesti laskettuna asuntojen korjausremontit kannattavat, mikäli niillä voidaan myöhentää sosiaalitoimen palveluiden käyttöä³⁰.

”Muutosten ei tarvitse olla isoja, mutta niiden vaikutukset voivat olla.”

Erilaisia ratkaisuja on kehitetty, jotta asuminen saataisiin vastaamaan toimintakyvyn muutoksiin³¹. Tyypillisiä peruskorjauksessa huomioitavia asioita ovat esimerkiksi liikuntatuet, kynnyksien poisto sekä tilojen mitoitus rollaattorin ja pyörätuolin käyttäjille³². Peruskorjausmahdollisuuksia kartoitettaessa apuna on esimerkiksi Helsingin Toimiva koti, joka esittelee esteettömän kodin ideoita, ja ARVI -asunnon arviointinettelmään, joka löytyy myös osan II hyvistä käytännöistä.

Puutteellisesti varustettuja asuntoja on nykyään vähän³³. Silti syrjäseuduilla ikääntyneiden asunnoissa on edelleen puutteita, jotka liittyvät esimerkiksi pesutiloihin ja lämmitykseen³⁴. Monet nykypäivän itsestään selvyudet voivat kuitenkin ikääntyvän mielestä olla turhia, asumistason nostoon ei välttämättä ole halukkuutta. Lisäksi avustusten omavastuuosuudet ja mahdollinen avustuksen takaisinperinnän uhka pelottavat. Peruskorjauksia tehtäessä tulisi huomioida myös kodinomaisuuden säilyminen. Esteettömyyden lisääntymisen ei tule merkitä laitosisäilytyksen lisääntymistä.

Hissien rakentaminen kerrostaloihin on monelle ikäihmiselle edellytys ulospääsyyn. Helsingistä toimivan hissiasiamiehen valtakunnallinen aktiivisuus sekä Itä-Suomessa toteutetut esteettömyysprojektit ovat merkittävästi lisänneet hissien määrää kerrostaloissa. Hissiasiamiehen toimintaa on esitelty tapausesimerkeissä. Suomessa on kuitenkin vielä 50 000 hissittömää porrashuonetta kolmi- ja sitä korkeammassa kerrostaloissa. Valtaosa näistä hissittömistä porrashuoneista sijoittuu 60-, 70- ja 80-luvuilla rakennettuihin taloihin. Tutkimuksen mukaan ikääntyneistä 75–84-vuotiaista vain 53 prosentilla portaissa liikkuminen sujuu vaikeuksista. Jonkin verran vaikeuksia on 30 %. Paljon vaikeuksia on 14 prosentilla ja apua portaissa liikkumiseen tarvitsevia on 3 %. Tämä osoittaa, että hissien rakentamiselle kerrostaloihin on tarvetta.

Hissi on merkittävä kotona asumista mahdollistava tekijä. Todellisuutta on myös se, että ikääntyvät olisivat halukkaita muuttamaan harvaanasutulta seudulta keskustataajamiin, mutta hissittömien talojen vuoksi päätyvät palvelutaloihin. Hissien rahoitukseen ja rakentamiseen on saatavissa asiantuntevaa apua ja ohjeaineistoa³⁵. Hissikysymys on kunnissa keskusteluissa usein esillä. Hissien rakentaminen on kuitenkin ollut hidasta suhteessa runsaaseen hissittömään asuntokantaan³⁶. Hyvissä käytännöissä on esittely Hämeenlinnan kaupungin matalan kynnyksen hissistrategiasta, joka mahdollistaa joustavan suunnittelun.

Yksi keino saada tietoa ikääntyneiden asuntojen korjaustarpeista on ennalta ehkäisevät kotikäynnit. Suomessa noin kolmasosa kunnista tekee ehkäiseviä kotikäynntejä pääosin sosiaalitoimen henkilöstön voimin. Ehkäisevissä kotikäynneissä keskeisenä on ollut toimintakyvyn arviointi sekä elintapojen, sosiaalisen ja fyysisen ympäristön

29 Lisäksi peruskorjaukset helpottavat palveluhenkilökuntaa, joiden työympäristö asunto on. Asunto ei saisi aiheuttaa myöskään vaaratekijää ikääntyvän avustajille (Sipiläinen & Kylmäaho 1998).

30 Kts. esim. Tiainen 1993; Ideakortti 4/05; Ikääntyminen voimavarana 2004.

31 Kts. esim. Tulevaisuuden senioriasuminen – omassa kodissa asumisen edellytykset (TSA) Kehämäli.

32 Kari-Pasonen & Tammilehto 1999.

33 Vuonna 2001 83,5 % yli 65-vuotiaista asui hyvin varustetuissa asunnoissa.

34 Tiainen 1993; Wiik 2005.

35 Esim. Rönkä ja Terho 1998; Ideakortti 2/05.

36 Lisääntyneen avuntarpeen lisäksi hissittömyys aiheuttaa sekä sosiaaliseen kanssakäymiseen ja elämisen tasoon liittyviä haittoja. Lisäksi on huomioitava yksittäisistä porrastapaturmista, eristäytyneisyydestä johtuvista mielenterveyshäiriöistä, sosiaalisen kanssakäymisen vaikeutumisesta ja mahdollisesta ennenaikaisesta laitoshoidon tarpeesta aiheutuvat kustannukset.

ominaisuuksien kartoittaminen. Ehkäisevien kotikäyntien suunnittelua ja arviointia voisi kuitenkin kehittää nykyistä monipuolisemmaksi. Yhteistyöhön tulisi saada sosiaali- ja terveystoimen lisäksi myös muiden hallintokuntien, etenkin asuntotoimen sekä järjestöjen ja yritystoiminnan edustajia³⁷. Stakes kehitti 1990-luvun loppupuolella Palvelurakenteen ympäristöt –hankkeessa yhteistyössä Askolan kunnan kanssa asuntokortit, joiden avulla ikääntyneiden kotona asumisen tilanne saadaan kartoitettua. Näitä kortteja on mahdollista hyödyntää ehkäisevien kotikäyntien yhteydessä.

”Asiat kulkevat ihmisten välisissä verkostoissa, asioiden hoitorakenteet puuttuvat.”

Peruskorjaustarpeen ilmetessä kunnat toimivat hyvin eri tavoin. Peruskorjaustarpeet tulevat ilmi yleensä kotipalvelun kautta, ikääntyvän itsensä tai tämän omaisen yhteydenoton perusteella. Käytännöt korjaustarpeen ja -neuvonnan toteuttamiseksi ovat kirjavia. Osassa korjaussuunnittelu tehdään konsultaationa sosiaalitoimelle. Muutamassa kunnassa fysioterapeutti ja korjausneuvonnasta vastaava käyvät yhdessä ikääntyvän kotona tekemässä arvioinnin. Kuopiossa toteutettava asunto- ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö mahdollistaa korjaukset kiireellisissä tapauksissa välittömästi. Kuopion joustava malli korjausrakentamisesta on esimerkkinä hyvässä käytännössä. Asuntojen korjauksiin liittyvät kysymykset ovat kuitenkin laajoja. Ikääntyvän väestön erityistarpeet sekä apuväline- ja hyvinvointiteknologiaosaaminen edellyttävät jatkuvaa kouluttautumista.

Korjausneuvontaa tarkastellaan kunnissa nykyisissä taloudellisissa olosuhteissa hyvin kriittisesti. Korjausneuvoja -nimikkeellä kunnissa on tällä hetkellä noin 30–40 henkilöä. Lisäksi Vanhustyönkeskusliitolla on 16 alueellista korjausneuvojaa vastaamassa sotaveteraanien asuntojen korjausneuvonnasta. Hengitysliitoilla on 5 korjausneuvojaa, joilla on asiantuntemusta erityisesti hengityssairaiden ja allergikkojen koteihin kohdistuvissa korjauksissa. Pääosin neuvonta toteutetaan kunnissa virkamiestyönä, usein muiden työtehtävien ohessa.

Suomessa on kolme isompaa peruskorjausneuvontaa tarjoavaa tahoa. Peruskorjauskeskus Oy Häme toimii Hämeenlinnan seudulla tehtävänään tarjota asiakkaille sekä yleistä että räätälöityä apua suunnittelussa, toteutuksessa sekä rahoituksen etsimisessä. Korinfo on Joensuun seudun neuvontapiste, josta asiakkaat voivat hakea yhdestä verkko-osoitteesta helposti ja nopeasti neuvoja, ohjeita ja yhteystietoja korjausrakentamiseen, korjausavustusten hakemiseen, esteettömyyteen sekä tietoa urakoitsijoista³⁸. Pora eli Pohjois-Pohjanmaan korjausrakentamiskeskus Oulussa palvelee pientalorakentajia alueellaan. Pora tarjoaa neuvontaa erilaisissa korjaus- ja rakentamiskohteissa, koulutusta ja ylläpitää tietopankkia, jossa esitellään mitä korjausrakentajan tulee huomioida kulttuurihistoriasta teknisiin tietoihin. Seudullisista korjausneuvontapalveluista on esimerkit hyvissä käytännöissä.

”Yhteistyö liittojen kanssa peruskorjausasioissa on ollut todella hyvää.”

Pääosin peruskorjauksen toteuttaminen kunnissa on melko satunnaisesti järjestettyä. Kuitenkin asuntojen asukaslähtöinen peruskorjaus tulisi olla asukkaiden, kunnan terveys- ja sosiaalitoimen sekä korjausasiantuntijoiden kanssa toteutettu yhteistoiminta- ja palveluprosessi³⁹.

37 Tanskassa ehkäisevät kotikäynnit ovat olleet lakisääteisiä jo useita vuosia. Suomessa astui voimaan 1.3.2006 laki ikäihmisten oikeudesta palvelutarpeiden arviointiin. Kunnissa arvioinnin sisältöä olisi hyvä lähteä kehittämään laaja-alaiseksi.

38 Korinfo on Joensuun asuntotoimen alainen.

39 Asukaslähtöisen perusparantamisen kehitystarpeet; IKE -esitutkimus 2005.

”Korjausneuvonnan ja esteettömyyden suhteen kyse ei ole rahasta, vaan suunnittelusta.”

2.3.4

Hyvinvointiteknologia

Hyvinvointiteknologialla tarkoitetaan tietoteknisiä ja teknisiä ratkaisuja, joilla ylläpidetään tai parannetaan ikääntyvän elämänlaatua, hyvinvointia tai terveyttä. Teknologiaa moniulotteisesti hyödyntämällä voidaan edesauttaa mielekästä arjessa selviämistä ja tuottaa turvallisuutta niin ikääntyneelle itselleen kuin myös lähipiirille. Alla on esitelty tässä työssä käytetty hyvinvointiteknologian laaja määritelmä.

Hyvinvointiteknologian sisältö:

1. Erikoistunut kommunikaatioteknologia
 - mukana kannettava teknologia, joka siirtää tietoa tai varoittaa vaarasta
 - yhteydet kodin ulkopuolelle (esim. virtuaalitekniologia)
2. Avustava teknologia
 - apuvälineet fyysisen toimintakyvyn aletessa ja ylläpitoon
 - apuvälineet liittyen aistien ja muistin alenemiseen
 - muu kodin turvateknologia

Kuvio 4. Hyvinvointiteknologian käsitteellinen jako mukaillen Piece & Holland 2001.

Tietoyhteiskuntaohjelma on nostanut ikääntyvän väestön asumisratkaisuihin liittyvät kysymykset keskeiseksi kehittämisalueeksi. Kun hyvinvointiteknologian käsitteen alle sisällytetään myös rinnakkaisterminä joskus käytetty sosiaalitekniikan⁴⁰ käsite, laajenee ymmärrys hyvinvointiteknologiasta kattamaan selvemmin myös asuinympäristöön sisältyviä alueita. Nivomalla hyvinvointiteknologia kokonaissuunnitteluun sen käyttöönotto toteutuu parhaiten⁴¹. Tulevaisuuden ikäihmisten asunnoissa hyvinvointiteknologiaan liittyvien ratkaisujen; apuvälineiden ja tietoteknisten varustusten tulee olla kunnossa. Esimerkiksi sähköisten palveluiden hyödyntäminen on vasta alussa.

Valtioneuvoston Tietoyhteiskuntaohjelma on linjannut suuntaa teknologisten palveluiden kehittämiselle. Erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa korostuvat valtakunnallisen sähköisen potilasasiakirjajärjestelmän kehittäminen, tietoteknologian käytön edistäminen sosiaalihuollossa sekä e-konsultaatio. Sosiaali- ja terveysministeriön tietoteknologian hyödyntämisstrategian tavoitteena on muun muassa saumattomien sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä sähköisen aluetietojärjestelmän käyttöönotto ja juurruttaminen.

Laajan rahoituksen myötä hyvinvointiteknologisten innovaatioiden kehittäminen on runsasta. Merkittävänä tekijänä Tekesin FinnWell -ohjelma⁴² rahoittaa hankkeita, joissa pyritään teknologiaa hyödyntämällä tukemaan ikääntyneiden kotona asumista. FinnWell -ohjelma rahoittaa esimerkiksi kustannustehokkaan senioriasumisen kehittämistä. Projektin tavoitteena on analysoida ikääntyville suunnattujen uusien

⁴⁰ Sosiaalitekniikalla käsitetään itsenäistä suoriutumista arkipäivän tilanteista tekniikan avulla. Siihen liittyy elinympäristön, asumisen, apuvälineiden, tuotteiden, palvelujen ja koulutuksen kehittäminen (Ikonen: Pohjois-Karjalan sosiaalitekniikan kehittämisprojekti 2000).

⁴¹ Kts. Nyholm & Suominen 1999; Kivilehto ja kumpp. 2003.

⁴² www.tekes.fi/finnwell; katso myös erillaisena esimerkkinä www.stakes.fi/APUDATA

innovatiivisten tila-, teknologia- ja hoivapalveluratkaisujen kokonaistaloudellisuus ja löytää niihin kustannustehokkaita muotoja ja yhdistelmiä. Kotona kuntouttaminen mobiilissa ympäristössä -hankkeen tarkoituksena on luoda toimintamalli kustannustehokkaalle kuntoutusmenetelmälle valitussa asiakasryhmässä. Kuntoutettavien ja hoitavan tahon välistä tiedonsiirtoa testataan rakennetulla mobiililla kuntoutusjärjestelmällä.

Teknologiaa edellyttäviä toimintamalleja ja välineitä tulee kehittää käyttäjän ja palvelun näkökulmista, jolloin saadaan näyttöjä uusien innovaatioiden hyödyllisyydestä ja mahdollisista kehitystarpeista. Esimerkiksi sosiaalitekniikan kehittämishanke ISAK:ssa luotiin kehittämismetodi, jossa yhteistyössä ikääntyneiden kanssa kehitettiin menestyviä tuotteita, kuten seniorikuntosalikonsepti. Käyttäjän näkökulma on kehitystyössä tärkeä. Hyvissä käytännöissä on esimerkki Kemijärven kunnan ikääntyneiden etähuolenpito-hankkeesta, jossa tietoteknisten ratkaisujen avulla on helpotettu ikääntyvien arkipäivästä selviytymistä.

Pirkanmaan ammattikorkeakoulussa on rakennettu apuvälineiden testaamiseen tarkoitettu ITSE -tila, jossa teknologioiden toimivuutta voidaan testata ja kehittää. Tätä tilaa voivat hyödyntää tuotteiden kehittäjät ja käyttäjät sekä se voi toimia opiskelu-ympäristönä. Tavoitteena on parantaa palvelujen tuottamiseen ja käyttämiseen osallistuvien osaamista teknologian ja tietotekniikan ratkaisuista itsenäisen asumisen ja kommunikaation helpottamiseksi sekä testata apuvälineiden, turva-, hälytys- tai muiden teknologisten ratkaisujen käytettävyyttä⁴³. Testausvaiheeseen voidaan sisällyttää käyttäjien ja omaisten ohjaus. Hyvissä käytännöissä on esitelty Lieksan toimintatapa, jonka tarkoituksena on saada ikääntynyt käyttämään kotonaan tarpeiden mukaista hyvinvointitekniologiaa⁴⁴. Vuonna 2007 Ouluun valmistuu teknologiaterveyskeskus, jonka tavoitteena on laaja-alainen hyvinvointitekniologian testaus ja käyttöönotto. Teknologiaterveyskeskuksessa kehitetään esimerkiksi tietointensiivisten palveluiden hyödyntämistä kuntien palveluprosesseissa sekä palveluprosessien osia tietoverkoissa. Hyvinvointitekniologian merkeissä tullaan tulevaisuudessa kehittämään myös monenlaisia automatiikan ja robotiikan sovelluksia.

Turva- ja viestintäpalveluiden mahdollisuuksien kirjoa hyödynnetään vähäisesti. Turvateknologian piiristä kotona asuvilla ikääntyneillä on käytössä pääosin turvapuhelimia, turvarannekkeita ja esimerkiksi hellavahteja. Jonkin verran kotona on vuodeturvia, tukia ja liukuesteitä, mutta pääosa turvateknologiasta on kuitenkin palvelutaloissa. Hyvissä käytännöissä on esittely Lahden apuvälinekampanjasta. Lahdessa on kaupungin kampanjan avulla pystytty tarjoamaan ikääntyneille kalliitakin apuvälineitä kotiin. Interaktiivisuutta kehitetään myös tukemaan ikäihmisten kotona asumista. Hämeenlinnan Ilveskodissa on kehitetty tietokonevälitteinen, interaktiivinen kuntoutusohjelma. Espoon Hyvinvointi-TV -projekti tarkoittaa toimintaa, jossa iäkkäille espoolaisille omaishoitajille mahdollistetaan kaksisuuntainen kuvayhteys Hyvinvointi-TV:n ja siihen liitettävien muiden toimintojen ja palvelujen avulla. Tarkoituksena on parantaa iäkkäiden omaishoitajien elämänlaatua. Hyvinvointitekniologian hyödyntäminen edellyttäisi lisäpanostusta tiedottamiseen ja kouluttamiseen.

Yhdistettäessä asumisratkaisuihin ikääntymiseen liittyvät erityiskysymykset, esimerkiksi dementian kehittyminen, asumisratkaisut ja hyvinvointitekniologia voivat muodostua merkittäväksi toimintakykyä ylläpitäväksi tekijäksi. Asumisratkaisuissa ja niitä kehitettäessä dementiaoireisten lukumääräiseen kasvuun on varauduttava ajoissa. Iäkkäiden dementoituvien ihmisten määrä tulee lisääntymään nykyisestä noin 80 000 henkilöstä vuoteen 2030 mennessä runsaaseen 150 000 henkilöön. Dementia

43 Väyrynen 2003; Esimerkkeinä aistitoimintoja ja muistia tukevat, liikkumista helpottavat, kodin toimivuutta ja turvallisuutta sekä arkipäivän askareita helpottavat välineet jne. Tarkemmat kuvaukset perusapuvälineistä saa kootusti kirjasta Arkea helpottavat välineet, opas ikäihmisille 2005.

44 Samansuuntaista kehitystyötä tehdään myös yksityisellä sektorilla, esimerkiksi Hoivakoti Wanhassa Pehtoorissa Jokioisilla.

oireisen kohdalla painottuu muuttumattomuus, vaikka muutoksia olisikin pakko toteuttaa. Niinpä tilasuunnittelun, tilojen muuntelumahdollisuuksien, kalustuksen, valaistuksen, värien merkityksen sekä sisustusmateriaalien myötävaikutuksella dementoituvaa ikäihminen selviää kotona pidempään. Esimerkkinä hyvissä käytännöissä on Kuunteleva koti -kehittämishanke, jonka tavoitteena on tuottaa uusia, toimivia ratkaisuja kotona asuvan dementiaoireisen ikääntyvän asumisympäristön kehittämiseksi.

2.3.5

Asumisen uuteen aikaan?

Palvelutalot asumisratkaisuna

Ikääntyneiden asumisratkaisuja pohdittaessa tarvelähtöisyys edellyttää laajaa erilaisten mahdollisuuksien huomioimista. Vaikka kotona asuminen on toivotuin asumismuoto, suhteessa toimintakykyyn porrastetut asumispalveluratkaisut ovat tärkeitä osalle ikääntyvistä. Tällä hetkellä esimerkiksi noin 95 % yli 65-vuotiaista asuu tavallisissa asunnoissa ja näistä 2-3 % palveluasunnoissa. Laitosasuminen pitkäaikaishoitoon tarkoitetuissa hoitolaitoksissa on hoivan viimeinen muoto.

Palvelutalojen ja ryhmäasuntojen tarve korostuu usean kunnan vanhuspoliittisessa strategiassa. Palvelutalo muodostuu usein kokonaisuudesta, johon kuuluu palvelukeskus, palvelutaloasuntoryhmiä sekä erillisiä palveluasuntoja. Palveluasunnot on tarkoitettu päivittäistä ulkopuolista apua tarvitseville ikääntyneille. Palveluasuminen sisältää sekä asunnon että asumiseen liittyvät palvelut. Asukas maksaa asunnosta vuokran tai vastikkeen, valitsee tarvitsemansa palvelut ja maksaa niistä erikseen käytön mukaan. Palveluja voivat olla muun muassa kodinhoitoapu, ateriapalvelu, henkilökohtaiseen hygieniaan liittyvät palvelut, erilaiset turvapalvelut sekä terveydenhuollon palvelut. Muita asumista tukevia palveluja ovat esimerkiksi apuvälineiden käytön mahdollistaminen.

Tehostetun palveluasumisen asiakkaat tarvitsevat apua ja ohjausta kaikissa päivittäisissä toimissaan, samoin hoivaa ja huolenpitoa ympäri vuorokauden. Tehostettua palveluasumista tarjotaan esimerkiksi ryhmäkodeissa ja palveluasunnoissa. Palvelutalojen yhteydessä olevilla tai erillisillä ryhmäasunnoilla tarkoitetaan itsenäisiä asuinhuoneita. Palveluasumista järjestävät kunnat, järjestöt ja yksityiset yrittäjät. Tärkeintä ikääntyneen kannalta on, että hänellä on käytössään oma, tarpeisiin soveltuva asunto.

Palvelutalojen tavoitteena on myös ylläpitää ikääntyneiden sosiaalista aktiivisuutta. Palvelutalojen yhteyteen on rakennettu oleskelutiloja ryhmä- ja harrastetoimintaa varten. Nämä tilat on tarkoitettu sekä talon asukkaille että usein myös lähialueen ikääntyneille. Erillisenä palveluna näissä tiloissa voidaan järjestää päivätoimintaa, jonka tavoitteena on tarjota virikkeitä, liikuntaa, sosiaalista kanssakäymistä sekä turvata esimerkiksi päivittäinen ateriointi. Lisäksi voi tarjolla olla hygieniapalveluita. Palvelu- ja päiväkeskuksiin on usein järjestetty lähialueilla asuville ikääntyneille kuljetus.

Lakisääteisiä laitoshoidon palveluja ovat vanhainkotien ja terveyskeskusten vuodeosastojen ja erikoissairaanhoidon laitospalvelut. Pitkäaikaista laitoshoidoa tarjotaan myös erilaisissa hoito-, hoiva- ja sairaskodeissa. Lyhytaikaisella ja jaksoittaisella laitoshoidolla tuetaan ikääntyvän kotona selviytymistä ja hoitavan omaisen jaksamista. Myös yritykset ja järjestöt tuottavat laitospalveluja vanhainkodeissa ja yksityissairaaloissa.

Palvelutalo ja palveluasunto ovat käsitteinä loitontuneet alkuperäisestä ideastaan. Alun perin palveluasunnoksi nimitettiin palvelutalossa olevaa normaalia asuntoa, jonne ikääntyvän oli mahdollista saada palveluita. Mikäli ikääntyvä tarvitsi enemmän

hoitoa kuin palvelutalo pystyi tarjoamaan, seuraava vaihe oli laitokseen siirtyminen. Kuntien käytännöt ovat kuitenkin muuttaneet palveluasunnon perusajatusta. Palveluasuminen on muuttunut tehostetuksi palveluasumiseksi. Nykyisin palveluasuntoihin muuttavat ovat tavallisesti jo erittäin huonokuntoisia. Tästä syystä palveluita ei osteta tarpeen mukaan, vaan ne tarjotaan asukkaille yhtenäisenä kokonaisuutena. Näin ollen voidaankin huomioida, että välimuoto tavallisen asumisen ja laitosasumisen välillä on katoamassa.⁴⁵

Senioritalot asumisratkaisuna

Palvelutalojen rinnalle on yhtenä asumisratkaisuna kehitetty senioritaloja. Senioritalo ei ole palvelutalo, vaan tavallista harkitummin ja yksityiskohdat huomioiden esteettömäksi suunniteltu asuintalo⁴⁶.

”Senioriasunnot ovat ikääntyville tarkoitettuja asuntoja, joissa asukkaille on asetettu yhtiöjärjestyksessä tai tontinvuokrasopimuksessa ikärajavaatimus (usein yli 55-v). Senioriasuntojen suunnittelussa on huomioitu ikääntyvien ja liikuntaesteisten tarpeet, kuten hissit, matalat kynnykset, tilavat wc- ja pesutilat sekä hälytysjärjestelmä. Senioriasunnot on mahdollista tavoittaessa muuntaa ino-a-asunnoiksi elämänkaariasuntojen periaatteiden mukaisesti. Asukkaat ostavat tavoittavat tukipalvelut kaupungilta tai muilta palveluntuottajilta.” Oulun kaupungin vanhustenhuollon strategian ja toimintaohjelman tarkistus vuoteen 2007.

Senioriasunnot voivat sijaita kaikki samassa talossa, ne voivat sijaita tavallisten kerrostalojen ensimmäisissä kerroksissa tai palvelutalojen läheisyydessä. Senioritalossa ei yleensä ole henkilökuntaa eikä asuntoon kiinteästi liitettäviä palveluja. Senioriasunnot soveltuvat ikääntyville, jotka ovat edelleen toiminnallisia ja osallistuvia. Muutto senioritaloon saattaa muuttaa ikääntyneen koko elinympäristön, jolloin uusien sosiaalisten suhteiden solmiminen ja asuinympäristöön tutustuminen edellyttää aktiivisuutta. Senioritalot vastaavatkin parhaiten jo eläkkeelle jääneiden toimintakykyisten ikäryhmien asumistarpeita.

Rakennettaessa senioritaloja huomiota kiinnitetään erityisesti lähipalvelujen toimivuuteen. Senioritalot rakennetaan usein joko palveluiden lähelle tai pääasiassa yksityiset palvelujentarjoajat järjestävät toimintaa senioritalossa siellä asuville. Palveluja tarjotaan sekä asukkaille että lähiympäristölle. Kunnat ovat rakentaneet senioritaloja keskustojen tuntumaan. Senioritalojen rakentaminen ja ympäröivän asuinympäristön toimivuus ovat useassa kunnassa suunnitelmissa joko kunnan, yksityisen tai kolmannen sektorin toimesta⁴⁷. Hyvissä käytännöissä on esitelty Vaasan keskustan Kondis-asunnot asumiskonseptina ikääntyneille.

Asumisen kehittäminen

Uusia ikääntyneille tarkoitettuja asumisratkaisuja kehitetään yleensä monen eri toimijan voimin. Muutamat kunnat ovat omatoimisesti lähteneet kehittämään ikään-

45 Stakes on luokitellut ikääntyvien palveluasunnot tehostetuiksi palveluasunnoiksi, joissa on henkilökuntaa ympäri vuorokauden, ja tavallisiksi palveluasunnoiksi. Edelliset luetaan vanhainkotien kanssa samaan ryhmään. Näissä palvelutaloissa annettava hoito on eräissä tapauksissa luettu jopa pitkäaikaiseksi laitoshoidoksi (Vappu Taipale & Sirkka-Liisa Kärkkäinen: Lausunto Valtion asuntorahaston jatkoryhmän mietinnöstä 2005).

46 Özlem Özer-Kemppainen 2005; Laurinkari, Poutanen, Saarinen & Laukkanen 2005.

47 Kysymys senioritalotunnuksen kehittämisestä on noussut esiin senioritalonimikkeeseen alla rakennettujen kerrostalojen vaihtelevien toteutustapojen vuoksi; kaikki nimikkeeseen alla rakennetut talot eivät välttämättä sovellu ikääntyneille parhaalla mahdollisella tavalla.

tyneiden asumista⁴⁸. Ikääntyneille on kehitetty toimintakykyä ylläpitäviä toimintoja sekä asumis- ja liikkumisratkaisuja. Kunnissa on myös lähdetty kehittämään eräänlaisia ”vanhusten asuinalueita tai kaupunkikyliä”, joissa erilaiset asumisratkaisut itsenäisestä asumisesta tehostettuun palvelujen tarjontaan yhdistyvät ja yksityinen palvelujen tarjonta on käytettävissä. Hämeenlinnan Keinusaaren alueen rakennusprojektiä esteettömäksi eri palveluntuottajia tarjoavaksi seniorien asuinalueeksi on viety eteenpäin. Samansuuntaisia projekteja on käynnistymässä myös muissakin kunnissa, esimerkiksi Järvenpäähän ollaan suunnittelemassa Keinusaaren tyylistä ratkaisua⁴⁹. Oulun Caritas -kylä on esitelty esimerkkinä ikääntyvien asuinalueesta hyvissä käytännöissä.

Ikääntyvien asumisratkaisut tulevat erikoistumaan alueellisten tarpeiden ja mahdollisuuksien luodessa uusia tuoteinnovaatioita. Yksityiseltä sektorilta tulee myös ideoita ikääntyvien asumisen kehittämiseksi. Norjassa rakennettiin pieniä taloja ikääntyville jo 1990-luvun puolivälin aikoihin. Luopioisissa samanlaista ideaa on kehitetty edelleen. Maaseutumaisemaan sopivia ja iäkkäille soveltuvia asuntoja rakennetaan parhaillaan. Samaan konseptiin on jäljitelty lähiömäistä asukastupa-ajattelua. Luopioisten mummonmökkien esittely on hyvissä käytännöissä.

Vaikka asumisen tuotteistaminen on vielä alkutekijöissään, tulevaisuudessa sen merkitys tulee korostumaan. Kunta voi osallistua monin tavoin sosiaali-, palvelu-, tuote- ja järjestelmännovaatioiden syntymiseen. Kunnan rooli voi olla aktiivinen toimija tai edellytysten luoja. Kunta voi esimerkiksi luoda edellytykset kaavoittamalla ja kehittämällä yleistä infrastruktuuria⁵⁰. Kuntien lisäksi järjestöt ja seurakunnat ovat luoneet ikääntyville asumiskonsepteja, joita on lähdetty tuotteistamaan. Käytännössä tuotteistaminen on ollut toimijoiden oman aktiivisuuden varassa.

”Prosessi kunnan sisällä on hankalin ongelma.”

Vaikka sosiaali- ja terveystoimessa varsinaisesta tuotteistamisesta ei ole puhuttu vielä kauaa, on palvelujen tuotteistamista toteutettu. Tästä hyvänä esimerkkinä on Tampereen Mummonkammari, jonka kehittämä palvelutuotekonsepti on levinnyt eri nimellä läpi Suomen. Asumiseen liittyvissä tuotteistamisissa Haukiputaan Kotiapuyhdistys ry ja Tampereen Viola-kotiyhdistys ry ovat edellä kävijöitä. Hyvistä käytännöistä löytyy Viola-koti ry:n palveluasunto omaan kotiin.

Pohjoismaisissa ikääntyneiden asumiseen liittyvissä ratkaisuissa on kehitetty erilaisia yhteisöllisen asumisen muotoja. Ratkaisuja kuvaavat erilaiset vaihtoehdot asuinrakentamisen, omistuspuhjan ja yhteistilojen suhteen; toisissa yhteistilat sisältävät olotilan lisäksi esimerkiksi yhteisen keittiön. Yhteisöllisyys perustuu pitkälti yhteiseen askareiden hoitoon tai ohjatusti toimintakyvyn ja virkeyden ylläpitoon⁵¹. Samanlaista mallia ovat Suomeen tuoneet Aktiiviset Seniorit ry, joiden Arabianrantaan rakentuva Loppukiri sekä Siilinjärvelle suunnitteilla oleva Vuorelan Kuusikoti perustuvat voimakkaasti yhteisöllisyyteen ja yhdessä tekemiseen. Osa ikääntyneiden asumisratkaisuista saavatkin alkunsa yhteisöllisyydestä samanhenkisten ihmisten päättäessä rakennuttaa tai hankkia senioritalo. Etenkin, jos taustalla toimii ikääntyneiden perustama yhdistys, sosiaalinen kanssakäyminen ja yhteisöllisyys muodostavat osan ikääntyneiden arkea⁵².

48 Vantaalla on jo 25 vuotta toiminut sosiaali- ja terveystoimen sekä asuntotoimen välinen ASSOS -työryhmä, joka käsittelee asumisen ja asumispalveluiden kehittämistä kokonaisuutena.

49 Floridassa ja Kaliforniassa on toteutettu eläkeläiskyliä kollektiivisen asumisen muotona.

50 Yhdessä huipulle; Helsingin seudun innovaatiostrategia 2005.

51 Daatland 1999.

52 Esimerkiksi Tampereella Pro Vaskikodit-yhdistys ry:n Vaskikodit-senioritalo; Laurinkari & Poutanen & Saarinen & Laukkanen 2006.

Elinkaariajattelu suunnittelussa

Ikääntyneiden asumisratkaisut kuuluvat rakennetun ympäristön suunnitteluun. Rakennustekninen kehitys on tuonut asuinrakentamiseen uusia näkökulmia, kuten

elinkaarirakentamisen sekä avoimen rakentamisen menetelmät. Kansallisen rakennuspoliittisen ohjelman toimintalinjauksissa on mainittu pyrkimys yhdessä julkisen sektorin ja kiinteistö- ja rakennusalan kanssa asuntojen rakentamiseen asukkaan ehdoin sekä parempaan laatu-, elinkaari- ja ympäristöosaamiseen. Elinkaari- ja ympäristöosaaminen tuodaan joissain kunnissa mallikkaasti esiin, samoin tarve erilaisille ikääntyvien asuinvaihtoehtoilta. Tämä osaaminen on keskeistä tulevaisuudessa, kun asukkaiden ehdoilla toimivat asuntomarkkinat ovat myös ikääntyneiden asumisratkaisujen arkipäivää.

Rakentamiseen liittyviä ikääntyvien kotona asumista tukevia konsepteja on myös toteutettu. Arkkitehtoniset ratkaisut tilojen suunnittelun sekä muunneltavuuden kannalta ovat merkittäviä. Asumisen vaivattomuus edellyttää toimivia asunnon pohjaratkaisuja, niiden muunneltavuutta sekä ikääntyvien tarpeet huomioivaa kokonaissuunnittelua. Esteettömyyden toteutuminen on tärkeä osa elinkaariajattelua. Ikääntyvän tarpeet tilojen suhteen ovat toimintakyvyn asteesta riippuen muuttuvia. Uusia innovaatioita ikääntyneiden asumiselle kuvaakin teknologian sisällyttäminen rakennettuun ympäristöön niin, että se on muotoilultaan kaunista ja huomaamatonta, käytössä tarvittaessa sekä tarvelähtöisesti toimivaa⁵³.

Asuntojen muunneltavuus näyttäytyy keinona lisätä asunnon yleispätevyyttä käytön ja asumistapojen suhteen ja toteuttaa samalla hyvin spesifisiä asumisratkaisuja. Muunneltavuuteen perustuva rakentaminen on perusteltavissa hyvinkin erilaisista lähtökohdista. Kun asunnoissa on muunto-osia, ei asunnon tilojen kaikkia ominaisuuksia tarvitse etukäteen lyödä lukkoon. Mitä helpommin asunnon tilat ovat muunneltavissa, sitä luontevammin ne voidaan rakentaa pitkälle meneviin erityistarpeisiin, koska tilojen muuttaminen asukkaan toimesta tai asukkaan vaihtuessa on mahdollista. Muunneltavuuden avulla syntyy myös kapasiteettia vastata ennakoimattomiin tulevaisuuden tarpeisiin⁵⁴. Ikääntymisellä ei ole standardoitua muotoa, siksi vaihtoehdot eivät voi olla standardoituja.

Asuntoon liittyvien ratkaisujen lisäksi erilaiset yhteisöasumisratkaisut, kuten esimerkiksi Aktiivisten Senioreiden Arabianrannan Loppukiri, yhteisine tiloineen korostuvat. Erilaisissa yhteisasumismuodoissa esteettömyys, tilojen muunneltavuus ja toiminnallinen monipuolisuus varsinkin yhteisesti käytettävissä tiloissa ovat merkittäviä. Samalla ne luovat ikääntyneelle tärkeää sosiaalista ympäristöä. Lisäksi tiloihin voi rakentaa erilaisia tiloja oman oven ulkopuolelle, aktiiviportaita ja ulos pihalenkkejä. Tilojen pitäisi olla myös joustavasti asukkaiden sekä julkisten ja yksityisten palveluntarjoajien käytössä. Tilojen käytön joustavuutta voisi lisätä suunnittelulla, mutta myös hallinnollisin järjestelyin esimerkiksi kunnan ja ikääntyvien yhteistilojen monikäyttönä⁵⁵.

Ikääntyvien asumisessa puutetta ei ole ideoista, eikä innovaatioista vaan enemmänkin niiden soveltamisesta, levittämisestä, organisoinnista ja rahoituksesta. Samoin innovatiiviset ratkaisut korreloivat suoraan ikääntyvien lukumäärään. Asukkaita on oltava riittävästi, jotta esimerkiksi lähipalvelut on mahdollista saada pysymään.

”Yhteisöllisyys mahdollistaa vanhuudessa yksilöllisen, omaehtoisen ikääntymisen”

53 Esim. seniorivitalot Ristijärvellä; Future Home, TAIK.

54 Kts. esim. Hirvonen, Manninen & Hakaste 2005.

55 Ahlqvist, Heiskanen & Kallio 2005.

Omaehtoinen ikääntyminen korostaa yksilöllisten ratkaisujen toteuttamista myös ikääntyessä. Osittaiseen yhteisöllisyyteen perustuvat ratkaisut ylläpitävät mahdollisuutta yksilöllisiin elämäntapoihin myös toimintakyvyn hiipuessä. Näin ollen jännite individualismin ja kollektiivisuuden välillä ratkeaa, mikäli yhteisöllisyys takaa jokaiselle sopivasti vastavuoroisuutta ja keskinäistä riippuvuutta.

”Eläkeajan verkostot tulisi rakentaa jo hyvissä ajoin.”

Suomessa yhteisölliseen asumiseen perustuvat ratkaisut voidaan karkeasti ottaen jakaa kolmeen luokkaan:

1. Ihmisten omat suunnitelmat ottaa ikääntyminen haltuun ja luoda yhteisöllinen ja omaehtoisuutta mahdollistava asumisratkaisu.
2. Omatoiminen ja -ehtoinen hakeutuminen asumaan omaisten ja palveluiden läheisyyteen.
3. Asumispalvelut, jotka sisältävät kotona asumista sekä tuettua ja/tai tehostettua asumista. Erilaiset palvelut ovat laajamittaisesti käytettävissä ja elinymäristö toteutettu esteettömästi.

Kuvio 5. Yhteisöllisen asumisen ratkaisut.

2.4

Lähipalvelut, sosiaalinen ympäristö ja toimintakyky

Ikääntyneiden kotona asuminen edellyttää itsenäistä selviytymistä tukevia elinympäristön ja arkipalveluiden kehittämistoimenpiteitä. Rakennetun ympäristön ja ikääntyvien asumisratkaisujen suunnitteluun kuuluu myös lähipalveluverkon huomioiminen niin, että ikääntyvällä on mahdollisuus onnistuneeseen ja mielekkääseen arkipäivään.

2.4.1

Lähipalvelut ja sosiaalinen ympäristö

Avustaminen ja palvelujen tarjoaminen

Kunnat ja yhdistykset ovat kehittäneet verkostomaisia toimintamuotoja kotona asumisen tukemiseksi sekä asukaslähtöisen ympäristön kehittämiseksi. Hyvistä käytännöistä löytyy Tampereen elonpolkuja -yhteistyöverkoston kuvaus. Näissä verkostoissa toteutetaan myös sosiaalista isännöintiä. Sosiaalinen isännöinti on pääosin kohdistettu lähiöihin tai nuorten asumiskohteisiin. Lähtöajatuksena on, että kiinteistöyhtiöiden tulisi taloudenhoidon ja asuntojen kunnossapidon lisäksi ottaa enemmän huomioon myös asukkaiden muita tarpeita. Sosiaalista isännöintiä onkin tarkasteltu asukaspalveluina kiinteistönpidossa sisältäen esimerkiksi toimisto- ja turvapalveluita, kotiapua, korjaus- ja asennuspalveluita, kuljetuspalveluita, puheluvälitystä sekä asukastoiminnan edistämistä⁵⁶. Toimintana se on siis laajennettua kiinteistöhuoltoa. Sosiaalinen isännöinti osana ikääntyvän väestön kotona asumisen tukemista on kuitenkin vasta lähdössä käyntiin.

Uusia asumisen tukipalveluja kaivataan kipeästi. Sosiaalisesta isännöinnistä on Ruotsissa hyviä kokemuksia, esimerkiksi Södra Skallberget on asualue, jossa sitä

⁵⁶ Saarenheimo 1998.

on kehitetty. Laajennettua kiinteistönhuoltoajatusta on kehitetty eteenpäin ja perusrannusten yhteydessä kiinteistönhoidon ja asukaspalveluiden organisaatioita uudistettiin. Perusajatuksena oli hälventää kiinteistönhoidon, kodinhoidon ja terveydenhoidon ammattikuntarajat hyödyntäen olemassa olevia resursseja mahdollisimman tehokkaasti. Jokaiselle korttelille tuli kortteli-isäntä, joka asukkaiden pyynnöstä teki pieniä korjauksia ja auttoi tarvittaessa kotona ja asioinnissa. Erityistä ammattitaitoa vaativissa tehtävissä kortteli-isäntä tilasi tarvittavan asiantuntijan. Lisäksi rakennettiin monitoimitila, jossa oli myös julkisen sektorin toimia. Vastaavia hankkeita löytyy Ruotsista muitakin. Esimerkiksi kiinteistönhuolto, asukkaat, palveluntuottajat ja poliisi voivat halutessaan löytää toimivia yhteistoiminnan muotoja viihtyvyyden ja tarvittavien palveluiden turvaamiseksi⁵⁷. Nokian kaupunginosien talonmiestoiminta, josta on esittely hyvissä käytännöissä, on yksi korjauspalveluihin ja kiinteistönhuoltoon painottunut sosiaalisen isännöinnin muoto.

Nääsவில்le ry:n korttelikaveri Tampereella auttaa kotona asuvia ikäihmisiä silloin, kun yksinäisyys, turvattomuus tai sairaus estää omatoimista selviytymistä. Korttelikaverit tulevat seuraksi, juttukaveriksi, ulkoiluavuksi, saattajaksi asioille sekä antavat ohjausta ja neuvontaa asiakkaan tarvitsemissa asioissa. Lisäksi omakotiyhdistykset ovat palkanneet kylätalkkareita, joiden toimenkuva muodostuu toimintaluokien tarpeista. Toimenkuvaan kuuluu kiinteistön ja kodinhoitoon liittyviä tehtäviä ikääntyville asukkaille. Kylätalkkaritoimintaa on syntynyt myös kyläyhdistysten ja yrittäjyyden kautta, hyvissä käytännöissä on esittely Ilomantsin kyläavustaja-toiminnasta. Maaseutumaisessa ympäristössä kylätalkkaritoiminta tarjoaa ikääntyville asukkaille mahdollisuuden kotona asumista tukeviin palveluihin. Yrittäjyyteen perustuva kylätalkkaritoiminta on lisääntymässä sekä yritykset, joissa tarjotaan sekä kiinteistönhuolto- että siivouspalveluita.

Muutama kunta on tehnyt palveluverkkokartoituksia olemassa olevan palvelutarjonnan selvittämiseksi. Koordinoitu palvelunohjaus on saanut entistä enemmän sijaa kuntien toiminnassa. Useat kunnat esittelevät kotisivuillaan ja oppaissaan laajasti palvelujen tarjoajia kunnan alueella. Palveluverkon osalta tätä koordinaatiota on kehitetty lisäämällä palveluntuottajien verkostoitumista, yhteistoiminnallisuutta sekä vahvistamalla kunnan roolia järjestäjänä, koordinoijana ja ohjaajana. Tästä on esimerkkinä hyvissä käytännöissä Rengon hoivamalli. Myös resurssikeskumalleja on kehitetty sekä palveluntuottajien yhteispalvelupisteitä tiedon ja palveluiden saatavuutta helpottamaan. Palveluneuvontaa on myös toteutettu seutukunnallisen palvelunvälityskeskuksen kautta tavoitteena tukea ikääntyvien kotona selviytymistä, asiakkaan ja palvelun kohtaamista sekä verkostoitumista.

Kotona asumista tukemaan kuntiin on toteutettu palveluoppaita, palvelukeskuksia, myös virtuaalisia, sekä neuvontapisteitä. Harvaanasutuilla seuduilla on toteutettu myös seudullisia palveluverkkoja, esimerkiksi Pohjois-Karjalan palveluverkko. Neuvontapisteissä pyritään yhden luokun periaatteella tarjoamaan mahdollisimman kattavasti tietoa asumisesta, kotiin saatavista palveluista, liikenteestä, taloudellisista tukimuodoista, liikuntamahdollisuuksista ja eläkeläisjärjestöistä. Neuvontapiste voi olla fyysisesti tietyssä paikassa tai se voidaan toteuttaa siellä, missä iäkkäät liikkuvat. Hyvissä käytännöissä on esitelty Tuuloksen palveluoppaan toteuttamisprosessi sekä virtuaalinen Vanhemman väen valintatalo Seinäjoelta.

Kauppapalvelut

Kunnat ovat myös kehittäneet erilaisia yhteistyömuotoja kauppojen kanssa; osittain kuntien, osittain kauppojen aloitteesta. Erilaisia palvelukonsepteja on useita. Perinteisen kauppakassi kotiin -järjestelmän lisäksi ikäihmisiä haetaan kauppiaan toimesta asioimaan kauppaan. Kauppiaat ovat järjestäneet kauppoihin levähdyspaikkoja sekä

57 Södra Skallberget, Ruotsi: Saarenheimo 1998.

tiloja sosiaaliseen yhdessäoloon. Turussa ikäihmisten kaupassa käyntiin on panostettu erityisesti, myös Helsingissä ja Iloimantsissa on tehty kehittämistyötä. Lisäksi kauppakasseja toimitetaan palvelukeskuksiin, joista ne on helppo viedä kotiin. Kauppapalveluja on myös siirretty sähköiseen muotoon. Turusta löytyy sähköinen kauppaportaali ja Lieksassa toimii sähköinen kauppapalvelu. Apteekit ovat myös kehittäneet palveluinnovaatioita. Lääkkeitä voidaan toimittaa valmiiksi esimerkiksi palvelukeskuksiin, joissa ikääntyneet käyvät. Samoin lääkeannokset voi ostaa valmiiksi pussitettuna päiväannoksina.

Maaseudulla kyläkaupat ovat merkittävässä roolissa ikääntyvän väestön palvelujen tuottajina. Hyvissä käytännöissä on esimerkki Iloimantsin kunnan ja kyläkauppojen yhteistyöstä. Kyläkauppojen eilinehto on erilaisten palvelukonseptien kehittäminen oman toimintansa oheen. Sen lisäksi, että kaupat voivat kehittää palvelumuotojaan omassa perustehtävässä, kauppa voi toimia sosiaalisena ympäristönä sekä tarjota postin ja apteekin palveluita. Lisäksi kauppias voi toimittaa kulkiessaan muitakin kyläläisten asioita. Internet-liittymiä löytyy myös kyläkaupoista asiakkaiden käyttöön. Maaseutukunnissa toimii julkisten palveluiden yhteispalvelupisteitä, joita kunnat toteuttavat erilaisilla malleilla. Syrjäkylillä yhteispalvelupiste voi sisältää laajan kirjon palveluita. Liikkuvien lähipalveluiden kehittäminen on vielä alkutekijöissään.

Palveluliikenne

Liikkumismahdollisuuksien järjestäminen kotoa palveluiden ääreen ja takaisin on keskeinen kotona asumista tukeva palvelumuoto. Useissa tutkimuksissa liikkumismahdollisuuksien väheneminen palveluiden luokse on nähty ensimmäiseksi kotona asumista heikentäväksi tekijäksi⁵⁸. Toimivat palveluliikennejärjestelmät on kunnissa nähty tärkeänä kehittämisalueena, joita on kehitetty asiakkaiden tarpeiden mukaan. Kimppakyydit ja nonstop-taksit tarjoavat ikäihmisille mahdollisuuden entistä omaehtoisempaan liikkumiseen. Esimerkiksi Lieksaan kehitetyllä varausrjestelmällä toimiva nonstop-taksi kimppakyytiavustajineen on osoittautunut toimivaksi ratkaisuksi, josta on esittely hyvissä käytännöissä. Kunnissa on myös yhdistetty palveluliikennettä ja palvelujen tarjontaa. Pilottina toteutettu Palveluauto Japa on esitelty osassa II. Liikenneturva on toteuttanut myös Ikäautoilijoiden kuntokursseja. Kurssien tavoitteena on lisätä autoilijan itsetuntemusta, kertoa ikääntymisen vaikutuksista ajokykyyn ja ajamiseen sekä antaa tietoa ikäautoilijoille tyypillisistä vaaratilanteista ja siitä, miten niitä voi välttää.

2.4.2

Toimintakyvyn ylläpito

Kunnissa panostus toimintakyvyn ylläpitoon sen eri ulottuvuuksilla on yksi ikääntyvien jokapäiväistä selviytymistä tukeva tärkeä toimintamuoto. Toimintakyvyllä voidaan tarkoittaa yksinkertaisesti vain selviytymistä päivittäisistä toiminnoista tai se voidaan jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn⁵⁹. Näin tarkasteltuna toimintakyky määrittyy laajasti pitäen sisällään ne toimet, joilla tuetaan, vahvistetaan ja luodaan edellytyksiä selviytyä kotona mahdollisimman pitkään. Kunnissa toimintakykyä tarkastellaan yleensä joko laaja-alaisesti koko kunnan kattavana ennalta ehkäisevänä strategiana tai yksittäisinä kehittämistoimina. Toimintakyvyn ylläpitoon liittyvät toiminnot toteutuvat lähinnä porrastetun tuen ja mahdollisuuksien luomisen sekä toimintakyvyn arvioinnin kautta. Tiedottaminen ja aktivointi korostuvat.

⁵⁸ Ikääntyminen voimavarana 2004.

⁵⁹ Rissanen 1999.

Liikkuminen liittyy aktiiviseen elämään; hyvä peruskunto sekä mielekäs ja turvallinen arki ovat tärkeä osa toimintakyvyn ylläpitoa. Useassa kunnassa on järjestetty ikäihmisten kuntoneuvoloita ja seniorikuntokouluja, kuntoneuvontaa sekä kuntoa ylläpitäviä hankkeita. Keravan liikuntaperävaunu on esitelty hyvissä käytännöissä. Lisäksi ikääntyneille on omia kuntosaleja noin 500–600 kappaletta koko maassa. Näiden kuntosalien luomisessa Pohjois-Karjalan sosiaalitekniikan kehittämisprojektin ISAK –hankkeen merkitys on ollut keskeinen. Kuntoutuksen edistämisyhdistyksellä on menossa Iäkkaiden kuntoutusneuvolan tuotteistamishanke. Lisäksi Reumaliitto on kehittänyt liikuntareseptiä, jonka myötävaikutuksella myös ikääntyviä aktivoidaan liikkumaan.

Virkeys on iso osa toimintakyvyn ylläpitoa. Esimerkiksi senioriakatemit ja ikäihmisten yliopistot sekä muut ikääntyville suunnatut koulutus- ja harrastustilaisuudet ylläpitävät aktiivisuutta ja harjoittavat muistia. Palvelukeskuksissa ja muissa vastaavissa yksiköissä järjestetään ikäihmisille päivätoimintaa, joka sisältää yhdessä oloa, harrastamista, neuvontaa sekä vaikuttamista. Hyvissä käytännöissä on esitelty esimerkkinä Porin Aino ja Oiva –päivätoimintaa. Myös seurakunnat ja järjestöt ovat yhteistyössä kuntien kanssa luoneet ikääntyville toimintaa, joissa korostuvat tapaa- ja harrastusmahdollisuudet, tuki, turvallisuus ja vapaaehtoisapu.

Kunnat ovat järjestäneet myös muille kuin keskusta-asukkaille mahdollisuuksia osallistua kunnan ylläpitämiseen. Maaseudulla yhdessäolo ja harrastaminen kuitenkin kanavoituvat vielä pitkälti esimerkiksi kyläyhdistysten ja järjestöjen organisoimana toimintana. Kuljetuksia palvelukeskusten palveluihin toki järjestetään, mutta yhteisöllisyyden ja aktiivisuuden muodot ilmenevät seuduille tyypillisinä muotoina.

2.5

Elinympäristön kehittäminen

Yhdyskuntasuunnittelu ja kaavoitus

Elinympäristön käsite auttaa hahmottamaan ikääntyvän ihmisen toimintaympäristöjen eri osatekijöitä. Se sisältää rakennetun ympäristön, ikääntyvän jokapäiväisen elämän alueita sekä niissä elämisen laatuun ja elinolosuhteisiin vaikuttavia tekijöitä. Hyvinvointia edistävän elinympäristön tärkeitä ominaisuuksia ovat esimerkiksi liikumisesteettömyys⁶⁰, turvallisuus ja viihtyisyys sekä monikäyttöiset tilat ja lähipalveluverkko. Elinympäristö voi joko mahdollistaa selviytymistä tai muodostua esteeksi kotona asumiselle⁶¹. Elinympäristöä tutkittaessa on huomattu, että ikääntyneiden tarpeet koskevat usein pieniä asioita.

”Ympäristö on hyvinvointia.” ”Toimintakyvyn ja ympäristön on vastattava toisiaan.”

Maankäyttö- ja rakennuslaki luo edellytykset hyvän elinympäristön toteutumiseksi. Alueiden käytön suunnittelun tavoitteena on luoda hyvää elin- ja toimintaym-

60 Esteettömyydellä tarkoitetaan jokaisen yksilön iästä, sukupuolesta, terveydentilasta ja sosiaalisesta, psyykkisestä tai fyysisestä toimintakyvystä riippumaton mahdollisuus osallistua ja olla mukana tilassa tapahtuvassa toiminnassa. Esteettömyys tarkoittaa, että yksilöllä on tilassa mahdollisuus käyttää tarkoituksenmukaisia (apu)välineitä, hyödyntää vaihtoehtoisia rakenteellisia ratkaisuja ja tekniikkaa sekä inhimillistä palvelua eli toisen ihmisen apua. (Joensuu - älykkäästi esteetön liike- ja palvelukeskus –hanke)

61 Elinympäristön seurannan kehittäminen 2002; Wiik 2005.

päristöä myös ikääntyneille⁶². Tänä päivänä kaavoitus koskee enenevässä määrin jo olemassa olevien alueiden uudistamista ja täydentämistä. Niinpä asukkaiden mukana olo korostuu entisestään. Kuntien kaavoituskäytännöt ovat kehittyneet vuorovaikutteisempaan suuntaan.

Sosiaalisia tavoitteita on istutettu kaavoitukseen. Viime vuosikymmenen aikana kaavoituksen sosiaalisten tavoitteiden kehittämiseksi toteutettiin isoja hankkeita. Muutamassa kaupungissa sosiaaliset tavoitteet läpäisevät koko yhdyskuntasuunnittelun ja osassa ne on työstetty kertaluonteisesti ilman merkittävämpää kokonaisuutoimintaan kohdistuvaa vaikutusta. Esimerkiksi Jyväskylässä sosiaalisia tavoitteita kuvaa pyrkimys sosiaalisesti moninaisen eheyden säilyttämiseen. Ikääntyneiden näkökulma on harvoissa suunnitteluprosesseissa kokonaisvaltaisesti esillä, vaan aiheeseen liittyen on tehty yksittäisiä kehittämistapauksia. Liike- ja toimistorakennuksiksi tarkoitettuja tontteja on asemakaavamuutoksin muutettu asuin-, liike- ja toimistokorttelirakennuksiksi.

Kaavoituksella voidaan vaikuttaa ikäihmisten integroitumiseen yhteiskuntaan. Asemakaavavaiheessa ikääntyvien asumisratkaisujen huomioon ottaminen asuntotyyppien määrittelyssä vaikuttaa kyseisen ikäryhmän integroitumiseen muihin ikäryhmiin kaupunkitilassa. Kaavoituksen muutoksilla voidaan myös tiivistää asumista keskusta-alueen ulkopuolella ja näin mahdollistaa monille iäkkäille tärkeä asuminen tutussa asuinympäristössä. Täydennysrakentamisessa tulisi olla tavoitteena tuottaa esteettömiä asuntoja, jotka soveltuvat ikääntyvien lisäksi kaikille muillekin ikäryhmille. Isompien alueiden kaavamuutoksia tekemällä on ikääntyville mahdollistettu laadukkaita asumisympäristöjä. Laajemman sosiaalisen ympäristön elementit vaikuttavat tapoihin, joilla rakennettu ympäristö voi tukea kotona asumista⁶³. Hyvissä käytännöissä on esitelty, miten Ristijärvellä ikääntyminen on käännetty voimavaraksi ja otettu huomioon esimerkiksi yhdyskuntasuunnittelussa.

Alueiden käytön suunnittelua koskevissa tavoitteissa ovat yhdyskuntarakenteeseen ja palvelujen saatavuuteen liittyvät kysymykset olleet painokkaasti esillä. Esimerkiksi sosiaalisten vaikutusten arviointiin kaavoituksen osalta ollaan vasta luomassa käytäntöjä ja yhteneväisempiä periaatteita. Lähipalveluiden turvaamiseksi kaavoituksen keinot eivät yksin riitä. Esimerkiksi kaupan yleisessä kehityksessä tunnuspiirre on yksikkökoon kasvu sekä alueellinen keskittyminen, joka heikentää kauppapalveluiden saavutettavuutta etenkin ikääntyvien kohdalla⁶⁴.

Lähtökohtana esteettömyyden edistäminen

Ikääntyvälle väestölle sopivan elin- ja toimintaympäristön luominen edellyttää esteettömyyden huomioimista rakennetussa ympäristössä ja rakentamisessa. Esteettömyys on tasavertaisuuden edellytys mahdollistaen kaikille turvallisen liikkumisen. Suomen rakentamismääräyskokoelman osat F1 Esteetön rakennus ja G1 Asuntosuunnittelu uusittiin maaliskuussa 2005. Uudistustyössä esteettömyyttä koskevat määräykset säädettiin koskemaan kaikkia hallinto- ja palvelurakennuksia sekä muissa rakennuksissa olevia liike-, palvelu- ja työtiloja. Myös hissien rakentaminen säädettiin pakolliseksi uusiin 3-kerroksisiin asuintaloihin.

Esteettömyyttä on tarkasteltava kokonaisuutena liikkumisen osalta. Liikennenympäristö, kulkutiet, pitkät matkat ja liikennepalveluiden esteettömyys ovat usein ratkaisevassa asemassa tarkasteltaessa ikääntyvien ihmisten selviytymistä ja avuntarvetta. Kaupunkiympäristössä korostuvat liikennenympäristö ja rakennusten esteellisyys,

62 MRL 1§ ja 5§. Myös Kansallisessa rakennuspoliittisessa ohjelmassa 30.1.2003 oli tavoitteena joustava kaavoitus ja toimiva infrastruktuuri.

63 Esimerkiksi Espoon ja Tuusulan asunto-ohjelmat sisältävät ikääntyvien asumisen näkökulman. Isomat ikääntyvien asumiseen liittyvät hankkeet, kuten Töysän Onnenpesä tai Hämeenlinnan Keinusaari ovat edellyttäneet asemakaavamuutoksia.

64 Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuus 2005; Keski-Pohjanmaan kaupan palveluverkko 2020.

syrjäseuduilla pitkät matkat ja palvelujen heikentyminen. Hyvissä käytännöissä on kuvattu Oulussa ja Kajaanissa tehtyjä kartoituksia, joissa on selvitetty asuinalueiden esteettömyyttä.

Liikkumisympäristön puutteet lisäävät avuntarvetta ja aiheuttavat huomattavia kustannuksia niin avunantajille kuin ikääntyneille itselleen. Liikkumisen mahdollistaminen onkin noussut yhdeksi keskeiseksi kehittämiskohteeksi⁶⁵. Joukkoliikennettä on kehitetty esteettömyyden eri ulottuvuudet huomioiden ja pilotoitu joukkoliikennelinjoja. Kehittämistyössä Kouvolan ja Tampereen seudut ovat toimineet piloteina. Samoin joukkoliikennelinjojen kehittämisessä on pilotoitu Espoon esteetön joukkoliikennelinja 19 ja Tampereen esteetön esimerkkilinja 25. Myös esteettömyyskoulutusta järjestetään valtakunnallisen ELSA -Esteetön liikkumisen tutkimus- ja kehittämisohjelman kautta. Koulutuksessa käsitellään esimerkiksi liikkumis- ja toimimisesteiden liikkumisympäristöön kohdistuvia erityistarpeita, esteitä ja niiden poistamismahdollisuuksia⁶⁶.

Esteettömyyden kokonaisvaltainen ymmärtäminen liikkumisympäristöjen suunnittelussa on vielä alkutekijöissään. Keskustojen suunnittelussa esteettömyyteen on panostettu tekemällä keskustojen esteettömyyssuunnitelmia ja luotu palvelujen keskellä kulkevia reittejä. Esimerkiksi Lieksassa, Tampereella ja Nurmijärvellä on panostettu kaupunkikeskustojen kehittämiseen⁶⁷. Erityisesti iäkkäille suunnattuja liikkumismahdollisuuksia on kuitenkin vähän. Ikääntyville tarkoitettuja liikunta-alueita ovat esimerkiksi Maunulanpolku Helsingissä, Espoon Kampin liikuntapuisto ja Haanojan kuntopuisto Kouvolassa. Ikääntyville on myös liikkumisen mahdollistavia omia kuntoilu- ja liikunta-alueita⁶⁸. Liikkuminen on tärkeää, sillä ulkoilun lakkaaminen merkitsee monelle toimintakyvyltään heikentyneelle iäkkäälle jopa itsemääräämisoikeuden menetystä kunnan ja sitä kautta toimintakyvyn romahtaessa nopeassa tahdissa. Hyvissä käytännöissä on esitelty Kangasalan Riku -reitit esimerkiksi esteetönästä liikkumisesta maastossa.

Jalankulkureittien talvihoitoa on tutkittu esimerkiksi Jyväskylässä, Helsingissä, Turussa ja Tampereella⁶⁹. Ikääntyneiden liikkumisalueita ei aina huolleta asianmukaisella tavalla. Kävelyväylien hiekoittaminen, sulana pitäminen ja levähtämiseen mahdollistavien puustonpenkkien järjestäminen edellyttävät käytännön toimenpiteitä⁷⁰. Samoin jalankulkureiteiltä puuttuu penkkejä ja valaistus on riittämätöntä. Keinoina on selvitetty esimerkiksi tienpintaan upotettavien LED-valojen käyttöä erilaisissa liikenneympäristöissä ja valaistuksen parantamisessa. Lisäksi rakennetun ympäristön suunnittelussa ei huomioida ikääntyneen vaikeuksia liikkua esimerkiksi paikoitusalueilla tai huoltoliikenteen seassa. Joissain kunnissa vanhusneuvostot ovat toteuttaneet vaaranpaikkakartoituksen ikäihmisten kokemista epäkohdista liikenteessä suunnittelun tueksi. Vaaranpaikkakartoituksen toteuttamisesta on esimerkki hyvissä käytännöissä.

Esteettömyyden merkitys on muutamissa kunnissa priorisoitu tärkeäksi ja siihen on panostettu esteettömyysstrategioiden ja -ohjelmien muodossa, jotka sitten on operationalisoitu käytännön arkipäivään. Strategiat on tehty poikkihallinnollisesti yhteistyössä ikäihmisten järjestöjen kanssa. Helsingissä esteettömyys on integroitu osaksi kaikkea kaupunkisuunnittelua, tästä on esittely osassa II. Esteetön ympäristö –suunnittelukortit ja SuRaKu –esteettömyyskriteerit on suunniteltu Helsingin, Espoon, Joensuun, Vantaan, Tampereen ja Turun yhteistyönä. Joensuun Korinon

65 Ruonakoski & Somerpelto & Kaakinen & Kinnunen 2005.

66 Esteetön liikkumisen tutkimus- ja kehittämisohjelma Elsa, Tiehallinto ja Valtakunnallinen esteettömyysyhdistys.

67 Kts. esim. Heikkinen 1996.

68 Lappset Oy Rovaniemeltä valmistaa ikääntyneiden kuntoiluun sopivia leikkipuistorakenteita. Paimiossa ikääntyneet ovat voineet käyttää lämmitettyä jalkapallostadionia.

69 Elsa; Katso myös Pihat seniorinäkökulmasta TSA –hanke, Sorri.

70 Kts esim. Ikäinstituutin Liikeessä –hanke 2000-2005.

toteuttamia esteettömyyskortteja on hyödynnetty myös alueellisesti. Lieksassa esteettömyysajattelun sisäistämisen sekä ikääntyvien huomioonottamisen näkee jo katukuvasta. Osa kunnista suosii strategiaa, jossa esteettömyys on sisällytetty osaksi jotain muuta kunnan strategiaa tai ohjelmaa. Turussa on toteutettu Turku kaikille -portaali, joka esitellään hyvissä käytännöissä. Portaali tarjoaa laaja-alaista tietoa Turun alueen esteettömistä palveluista ja niiden käytöstä.

Erityisesti esteettömyyttä edistävät hankkeet, niin kuin Esteettömään asumiseen Itä-Suomessa, ovat tehneet pioneerityötä viedessään esteettömyysasiaa eteenpäin. Esteettömyyden pitäisi kuitenkin olla jatkuvasti esillä, muutoin kehittämistyön hedelmät jäävät yksittäistapauksiksi ja kertaluonteisiksi toimenpiteiksi.

Asuinalueiden kehittäminen

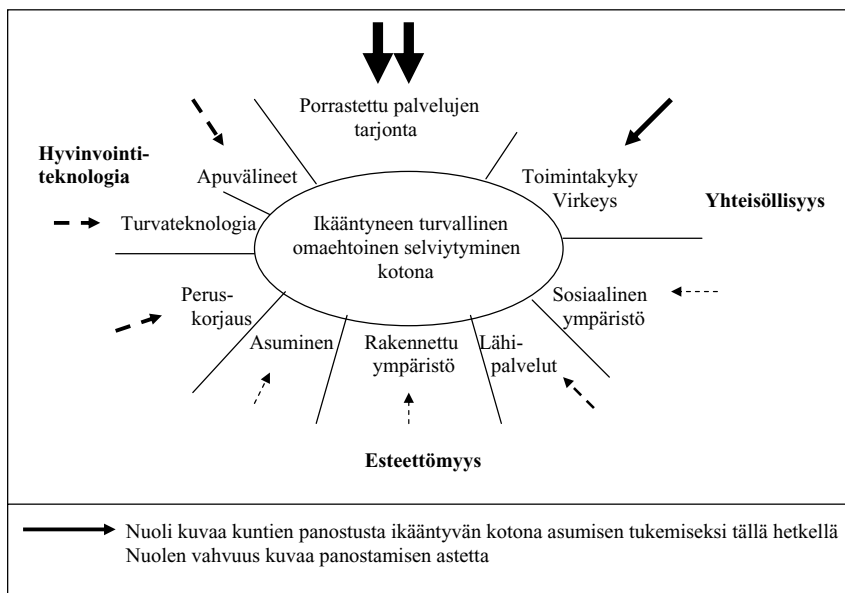
Viime vuosikymmeninä kaupunginosakehitystyötä on tehty runsaasti. Kaupungit ovat kehittäneet erilaisia aluemalleja eri osiensa asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Näitä malleja kuvaa lähidemokratian ja asukkaiden kanssa tehtävän yhteistyön tavoite. Samoin aluemallit ovat monesti nivottu osaksi kaupunkistrategiaa. Erilaiset korttelitoiminnan muodot ovat jääneet elämään sekä vahvistaneet asuinalueiden vetovoimaisuutta. Monimuotoisissa kaupunginosakehityshankkeissa ikääntyvien näkökulmasta merkittävimmiksi ovat nousseet asukastupa- ja kortteliklubitoiminta sekä esteettömyyden edistäminen. Hyvissä käytännöissä on esimerkki Kotkan korttelikodeista. Kotkan Korttelikotiyhdistys ry ylläpitää viittä korttelikotia, joissa kortteliemännät ja -isännät auttavat arkisissa asioissa ja ongelmissa.

Asukastupatoiminnassa painottuu tänä päivänä ruokailumahdollisuus. Ruokailu on yleisin asukastupatoiminnan kehittämishankkeista eläväksi käytännöksi muodostunut toiminnanmuoto. Lisäksi aktiiviset asukastuvat ovat itse lähteneet kehittämään omaa toimintaansa. Ikäihmisten määrän kasvu asuinalueilla on huomioitu ja asukastuville järjestetään harrastus- ja opiskelumahdollisuuksia, joista esimerkiksi tietotekniikka on hyvin suosittu ikääntyneiden keskuudessa. Asuinalueiden kehittämiskäytännöksi sekä olemassa olevia lähiökehitys/kaupunginosatyön tuotoksia voi enenevässä määrin hyödyntää myös ikääntyvien kotona asumisen edistämiseksi. Hyvissä käytännöissä on Oulun asukastupatoiminnan esittely.

3 Mitä otettiin haltuun?

Kuntien oma ja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa tekemä kehittämistyö ikääntyvien kotona asumisen tukemiseksi edellyttää tarkastelua omaehtoisen ikääntymisen näkökulmasta. Oheinen kuvio 6 hahmottaa olemassa olevan todellisuuden eri osa-alueet, jotka liittyvät ikääntyvän ihmisen kotona asumisen mahdollistamiseen/mahdollistamiseen. Keskeinen tekijä on ikääntyvän ihmisen turvallisuuden tunne omavalintaisesta ja mielekkästä elämästä. Keskiön ympärillä ovat ne tekijät⁷¹, joita kunta voi toiminnallisella tasolla yhteistyöverkostoineen kehittää. Yhteisöllisyys, esteettömyys ja hyvinvointiteknologia edustavat keskeisiä teema-alueita, joiden sisällä kotona asumisen haltuunottoa voidaan lähteä kehittämään. Nuolet kuvaavat kuntien tämänhetkisiä toimia kotona asumisen mahdollistamiseksi⁷². Pääosa kuntien tämän hetkisistä panostuksesta liittyy porrastettujen palveluiden tuottamiseen ja toimintakyvyn ylläpitoon.

Kuvio 6 osoittaa myös, kuinka iso osa mahdollisuuksista kunnissa on vielä hyödyntämättä. Toiminnallisella tasolla kunnissa ikääntyvien kotona asuminen on vielä kapea-alaista ja satunnaista. Kehittämismahdollisuuksia kohdennetaan toimenpiteisiin, joita kuvastaa suorittamisen helppous. Toisin sanoen kehittämistyötä tehdään tärkeillä osa-alueilla, mutta pääosin kehittämällä toimialakohtaista substanssia. Tästä johtuen ikääntyneiden kotona asumisen haltuunotto on sirpaleista ja kehittämistyöstä puuttuu usein kokonaisuuden hallinta.

Kuvio 6. Kotona asumisen haltuunotto kokonaisvaltaisen, omaehtoisen ikääntymisen mahdollistamiseksi.

71 Kotona asumisen haltuun ottamiseen vaikuttaviin tekijöihin käytetty tila keskiön ympärillä ei ole suoraan verrannollinen näiden painoarvoon.

72 Toimintojen painoarvon näkökulmasta nuolet ovat suuntaa antavia.

Kokonaisuuden hallinta lähtee ajatuksesta, että kotona asumisen osa-alueisiin ja niiden kehittämiseen panostetaan. Eri kehittämisen osa-alueet otetaan haltuun kehittämällä tavoiteorientoituneita toimintamalleja. Toimintamalleja tarkastellaan kokonaisuutena niin toiminnallisesta kuin kokonaistaloudellisesta näkökulmasta pyrkien ylittämään hallinnonrajojen määrävyyttä. Kokonaisvaltainen haltuunotto edellyttää kunnan toimijoiden osaamisen vahvistamista ja uusien valmiuksien kehittämistä sekä selkeää vastuunjakoa. Samoin osallisuus määrittyy yhteistyön ja tiedon haltuunoton näkökulmasta asiakkuus-, tarve- ja kuntalaislähtöisesti.

4 Strategiset linjaukset ja toimeenpano

4.1

Toimenpiteet kunnissa

Valtakunnalliset ja kunnalliset strategiat ja ohjelmat tukevat kuntien kehitystä, jossa keskeisiä tavoitteita ovat palvelurakenteen kehittäminen kokonaistaloudellisuus ja väestökehitys huomioiden, poikkihallinnollisuus ja sektorirajat ylittävä yhteistoiminnallisuus sekä seutuyhteistyö. Ongelmana on kuitenkin se, että nämä strategiat ja ohjelmat ovat vielä hallinnonalakohtaisia. Ikääntyneiden kotona asumisen kehittäminen kytkeytyy hallinnonalat ylittävään yhteistyöhön. Kuitenkin jopa yhden kunnan sisältä löytyy useita erilaisia työ- ja toimintakulttuureja. Tarkasteltaessa erityisesti sosiaali- ja teknisen toimialan yhteistyötä toimivien yhteistyörakenteiden syntyminen ei ole ollut mitenkään itsestään selvää; kulttuuriset erot, maailmankuva ja käsitteet poikkeavat toisistaan merkittävässä määrin⁷³.

”Yhteistyörakenteiden puuttuessa henkilökysymykset nousevat liian tärkeiksi. Lisäksi prosessin edetessä suunnittelusta toteutukseen henkilöt vaihtuvat.”

Tarve- ja asiakaslähtöinen toiminta edellyttää yhteisistä tavoitteista ja pyrkimyksistä lähtevän prosessiajattelun tuomista toimintamalleihin. Tällöin sosiaali- ja terveyspalvelujen olisi mahdollista integroitua muihin palveluihin ja mahdollisuuksiin uusien työtapojen synnyttäessä synergiahyötyjä. Yhden toimialan kustannusten tarkastelussa laajemmat vaikutukset jäävät havaitsematta. Kun kustannuksia tarkastellaan yhtäaikaaisesti, käsitys kokonaisuudesta ja osien vaikutuksesta toisiinsa on mahdollista saavuttaa⁷⁴. Tarkasteltaessa niitä kuntia, joissa ikääntyneiden kotona asumisen kehittämiseen tähtäävät toimet ovat selkeimmät, strateginen johtajuus ja kehittämistyöhön sitoutuminen on korostunut. Tarvitaan siis yhteistyön käsikirjoitus, joka sisältää yhteistyön organisoitumisen ja kehittämisen⁷⁵ sekä nämä mahdollistavat sisäiset rakenteet.

”Raha ei ratkaise talousongelmia, vaan hyvä strategia.”

Erilaistumiskehitys on ilmeinen eri kuntien välillä. Tässä esiselvityksessä esiin tuotu todellisuus luo kuvaa myös ikääntyvien kotona asumista ja palveluita kehittävästä kunnista seuraavasti. Niitä kuntia, joiden toteuttamalla toimenpiteillä ja toimintamalleilla pyritään pois laitospainotteisesta ajattelusta avohuoltopainotteiseen, kutsutaan toteuttajiksi. Toteuttaja -kuntia kuvaa pysyttäytyminen toimialavastuussa ja toimintamallien kehittäminen pääasiassa toimialakohtaisesti. Toteuttaja pyrkii

⁷³ Tapaninen, Kauppinen & Kurenniemi 1999.

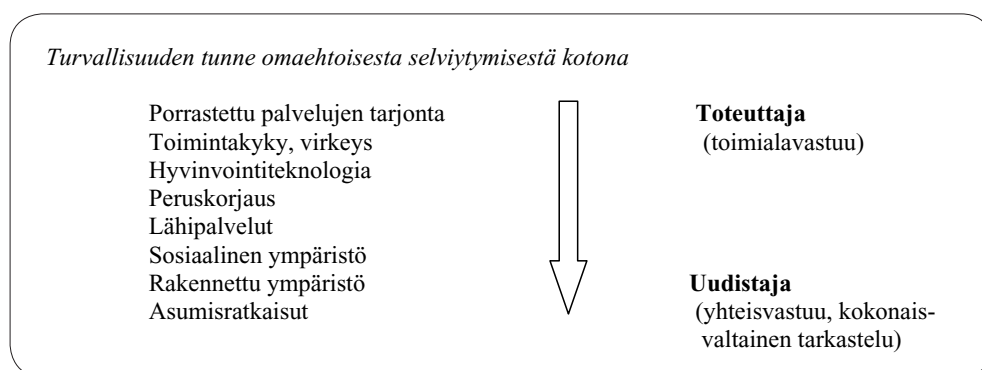
⁷⁴ Ympäristö ja hyvinvointi 2002.

⁷⁵ Esim. Launis 1994.

kunnan sisäisen toimialavastuun piirissä kehittämään toimintakykyä, virkeyttä, avopalveluja ja palveluasumista. Poikkihallinnollinen yhteistyö toteutuu sosiaali- ja terveystoimien kesken sekä valikoitunut yhteistyö liikunta- ja sivistystoimen sekä teknisen- ja asuntotoimen kanssa. Yhteistyö on toimivinta hyvinvoinnin tuottamiseen itsensä identifioivien henkilöiden ja toimijoiden kanssa, satunnaisempaa muiden toimijoiden kanssa. Toiminnan kehittäminen on julkispainotteista. Kotona asuminen näyttää lähinnä ikääntyvän toimintakyvyn ylläpidon ja arvioinnin, palveluissa porrastetun tuen kehittämisen ja ennalta ehkäisyn kautta. Kehittäminen on hyvin organisaatiokeskeistä ja palvelurakenneorientoitunutta.

Uudistaja tarkastelee omaehtoista ikääntymistä yhteisvastuullisesti ja kokonaisvaltaisesti koko kunnan toimintana. Uudistaja -kuntia kuvaa uusien sisäisten rakenteiden ja niihin istuvien toimintamallien kehittäminen. Rakenteisiin ja toimintaan "sisäänrakennettu" yhteistyö mahdollistaa poikkihallinnollisen suunnittelun ja tarvelähtöisten toimintojen toteuttamisen. Yhteistyökumppanit valikoituvat tarpeesta käsin kunnan sisältä, yksityiseltä tai kolmannelta sektorilta sekä seudullisesti. Kokonaisuutta hahmottava näkökulma nostaa ikääntyvän toimijaksi ja vastuuttaa myös tätä yhteisen, omaehtoisen hyvinvoinnin rakentajaksi. Kotona asuminen näyttää kaikkien toimijoiden yhteisesti tuotettuna toimintana sisältäen yhdyskuntasuunnittelun, rakennetun ja sosiaalisen ympäristön ja hyvinvoinnin. Lisäksi toteuttajan toimintakenttä sisältyy uudistajan toimenpiteisiin. Kehittäminen on tarvelähtöistä ja prosessorientoitunutta.

Kuntien toiminta kotona asumisen kehittämisessä asettuu näihin kahteen edellä esitettyyn luokkaan kullekin kunnalle ominaisella tavalla. Karkeasti ottaen toteuttaja ja uudistaja edustavat kahta kehittämistoiminnan perusmallia.

Kuvio 7. Kunnat kotona asumisen kehittäjinä.

4.2

Strategisesti linjattua

Kotona asuminen ja strategiset asiakirjat

Strategisissa asiakirjoissa⁷⁶ ikääntymisen haltuun otto näyttää kuntasektorilla tällä hetkellä seuraavasti. Kuntien asiakirjoissa tuodaan esiin asukkaiden psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja tukeminen sekä omatoimisuuden, omien voimavarojen ja yhteisvastuullisuuden tukeminen. Asiakirjoissa sosiaali- ja

⁷⁶ Kuntien asiakirjoista on Stakesissa tehty laaja asiakirja-analyysi (Uusitalo, Perttilä, & Kurenniemi 2005).

terveystoimialan tehtävänä on luoda edellytyksiä hyvinvointistrategioiden toimeenpanon toteutumiselle luomalla puitteet ja palvelut, jotka mahdollistavat hyvinvointia edistävän toiminnan toteutuksen. Teknisen ja ympäristötoimen tehtävänä on luoda asukkaille terveellinen, turvallinen ja viihtyisä sekä hyvinvointia edistävä elin- ja toimintaympäristö.

Ympäristö- ja tekninen toimi vastaavat ohjesääntöjen mukaan hyvinvointia tukevan elinympäristön säilymisestä ja siihen vaikuttavien riskien ehkäisystä. Ikääntyvien toimintakyvyn paraneminen sisältyy myös keskeisenä tavoitteena asiakirjoihin. Samoin on huomioitu lähiympäristön ja palvelujen kehittäminen tukemaan omatoimista selviytymistä ja osallistumista. Erityisesti korjaus- ja huoltotoiminnassa kiinnitetään huomiota liikkumis- ja toimintakyvyn rajoituksiin sekä joukkoliikenteessä saavutettavuuteen ja esteettömyyteen. Asiakirjoista löytyy myös asuinalueen yhteisöllisyyden vahvistaminen ja kulttuuripalvelujen suuntaaminen ikäihmisille sekä erilaisen virike- ja ohjelmatoiminnan järjestäminen⁷⁷.

Vanhuspoliittisten strategioiden työstäminen kunnissa⁷⁸ on ollut vilkasta, noin 80 % kunnista on tehnyt vanhuspoliittisen strategian. Ikääntyvien hyvinvoinnin turvaaminen ja väestörakenteen tuleva kehitys edellyttävät kunnilta tietoista ikäpolitiikkaa. Tämä kehittämistyö on merkittävästi lisännyt kuntien sisäistä tietoisuutta väestön ikääntymisen ja ikääntyvien kotona asumisen haltuunoton elementeistä. Vanhuspoliittisia strategioita työstettäessä ikääntyneet tulisi huomioida yhdyskuntasuunnittelussa, asuntopolitiikassa, liikennejärjestelyissä sekä kauppa- ja muissa palveluissa sekä sitoa se kunnan talousarvioon ja -suunnitelmaan. Samoin strategialla on oltava asetetut tavoitteet, joita myös seurataan.

Kunnissa vanhuspoliittisten strategioiden työstäminen on koettu toimialayhteistyötä mielekkäästi eteenpäin vieväksi toiminnaksi. Kuntaliiton hankkeen kautta on syntynyt luontevasti yhteistyökuviota eri hallinnonalojen välillä ja saatu aikaiseksi yhteistyötä luovaa diskurssia. Kuntien mielestä juuri nämä hallinnollisia rajoja ylittävät hankkeet, joissa on mukana myös muita yhteistyötahoja, helpottavat yhteistyökuvioiden syntymistä tilanteissa, joissa ne puuttuvat. Lisäksi myös vanhusneuvostojen toiminnan on koettu lisäävän luontevaa poikkihallinnollista yhteistyötä teknisen toimen edustajan osallistuessa vanhusneuvoston toimintaan. Hyvissä käytännöissä on Jyväskylän eläkeläisneuvoston esittely yhtenä toiminnan toteuttamismuotona.

Tarkasteltaessa vanhuspoliittisia strategioita ikääntyneiden kotona asumisen mahdollistumisen kautta voidaan ne jakaa seuraavasti.

1. Suunnitelmallinen; tavoitteet haasteellisia ja seuranta suunnitelmallista
2. Mukaan lukeva; tavoitteet mietoja ja seuranta osoitettua muttei selkeää
3. Toteava; tavoitteet ja seuranta suunnattu muihin alueisiin

Kuvio 8. Vanhuspoliittisten strategioiden kategorisointi ikääntyvien kotona asumisen näkökulmasta.

Kuvion 8 kategorisointi kuvaa, miten vanhuspoliittisissa strategioissa huomioidaan ikääntyvien kotona asuminen. Kohdan 1. Suunnitelmallinen vanhuspoliittinen strategia rakentuu tästä näkökulmasta huomioimaan koko laajan toimintakentän integroituen koko kunnan yhteiseksi strategiaryppääksi, jota laaja-alainen yhteistyöpainotteinen verkostorakenne hyödyntää. Seurantaan on valjastettu poikkihallinnollisuutta, osallisuutta kolmannelta ja yksityiseltä sektorilta sekä asukkaiden piiristä ja sen toteutus on määriteltyä. Kohdan 2. Mukaan lukeva vanhuspoliittinen strategia

⁷⁷ Uusitalo, Perttilä, Kurenniemi 2005.

⁷⁸ Kts. [www.kunnat.net-vanhuspoliittiset strategiat](http://www.kunnat.net-vanhuspoliittiset-strategiat).

huomioi ikääntyvien kotona asumisen korostaen sen merkitystä, mutta toimenpiteiden tasolla kohdistuen siihen mietoja ja helppoja tavoitteita. Seuranta on osoitettua, mutta satunnaista ja yleisellä tasolla tapahtuvaa. Kohta 3. Toteava vanhuspoliittinen strategia määrittelee ikääntyvien kotona asumisen otsikkotasolla tai muutamalla lauseella. Samoin seurantaa ei siihen tarkemmin kohdisteta.

Yleisin kategoria on 2. Mukaan lukeva vanhuspoliittinen strategia. Ikääntyvien omaehtoisen kotona asumisen näkökulmasta vanhuspoliittisissa strategioissa ja niiden toimeenpanossa aiheen vieminen tiiviiksi osaksi kunnan toimintaa on vielä satunnaista ja toimialakohtaisesti määrittyneitä. Vanhuspoliittisten strategioiden operatiivisuuden valossa kunnissa kehitetään lähinnä julkisia sosiaali- ja terveystalv palvelujen substanssia. Todellisuudessa kehittämistyötä kuvaa palvelujärjestelmäkeskeisyys sekä laitospainotteisuus. Vanhuspoliittisten strategioiden määrittämä yhteistyön aste kuntalaisten kanssa toteutuu harvoin suunnitellun tavoiteasettelun yhteydessä. Hyvistä käytännöistä löytyvät Jyväskylän vanhuspoliittisen strategian sekä Espoon vanhuspoliittisen ohjelman ja palvelurakenteen kehittämisen esittelyt.

Seudulliset yhteistyömallit ja järjestöt

Seudulliset hankkeet ja yhteistyömallit palvelujen suhteen eivät toteutuakseen edellyttä välttämättä lainmuutoksia, pikemminkin halukkuutta lähteä pohtimaan yhteisiä mahdollisuuksia ja kaikkia hyödyntäviä ratkaisuja⁷⁹. Oulun seudun palvelustrategia 2013 ja Jyväskylän seudulliset vanhuspalvelut 2008 ovat hyviä esimerkkejä seudullisesta yhteistyöstä. Hyvissä käytännöissä on vanhustenhuollon seutuhankkeen esittely Keski-Suomesta. Jämsän seudulla on toteutettu vanhustenhuollon ikääntyneiden asumiseen liittyvää seutuhanketta. Myös seudullisista tilaajarenkaista on jo kokemusta sekä tietohallintoyhteistyöstä⁸⁰.

Muita palvelujen tuottamiseen liittyviä toimijoita seudullisesti ja valtakunnallisesti ovat järjestöt. Esimerkiksi Itä-Suomessa järjestöillä on kattojärjestöjä, joiden vaikutus palveluiden tuottamisessa on merkittävä. Järjestöjen palvelukeskus Majakka on kolmannen sektorin resurssikeskus, sen esittely on hyvissä käytännöissä. Lisäksi eläkeläis- ja seniorijärjestöt ovat aktiivisia toimijoita. Nämä järjestäytyvät kolmannen sektorin toimijat ovat jo mukana ikääntyneiden kotona asumisen tukemisessa, mutta mahdollisuuksia tähän voisi löytyä enemmänkin.

”Järjestöjä pitäisi tulevaisuudessa ottaa entistä enemmän mukaan palvelujen tuottamiseen. Järjestöjen keskinäinen verkottuminen ja sitä kautta varmempi palveluiden tuottaminen tekisi järjestöistä myös kunnan näkökulmasta uskottavampia toimijoita.”

Seudullistuminen etsii parhaillaan muotojaan. Kuntakehittäminen edellyttää, riippumatta siitä millainen kuntarakennemalli valtakunnallisella tasolla valitaan, voimakasta panostamista seudullisten toimintojen kehittämiseen alueen erityisominaisuudet huomioiden⁸¹.

”Erityisesti kuntien raja-alueilla palveluyhteistyön kehittäminen on tärkeää.”

79 Hyvän kuvan seutuyhteistyön kehittämisestä saa kirjasta Seutuyhteistyön arki – Retoriikkaa, politiikkaa ja raakaa työtä (Airaksinen, Nyholm & Haveri 2004)

80 Tilaajarenkaat on määritelty useiden kuntien muodostamaksi yhteistyöelimeksi, joka sopii yhden tai useamman palveluntuottajan kanssa palveluiden ostamisesta kaikille tilaajarenkaan kunnille. Esimerkiksi Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä käynnisti yhdessä Pirkanmaan kuntien kanssa vuonna 2001 edelleenkin käynnissä olevan sosiaali- ja terveydenhuollon alueellisen tietohallintoyhteistyön. Yhteistyön sisältönä on saumattomien hyvinvointipalvelujen ja sitä tukevan aluetietojärjestelmäpalvelun kehittäminen ja käyttöönotto.

81 Kts. myös Myllymäki & Kalliokoski 2006.

Kotona maaseudulla

Laajahkon maaseudun määritelmän mukaan keskimäärin 57 % suomalaisista kuuluu maaseutuväestöön; tulevaisuudessakin iso osa ikääntyneistä tulee asumaan maaseudulla. Tarkasteltaessa kehittämistoimia ikääntyneiden kotona asumisen mahdollistamisessa maaseudun ikääntyneet täytyy ottaa selkeämmin osaksi toimintastrategioita. Maaseudun ikääntyneille ei ole olemassa yhtä ratkaisua, jolla heidän kotona asumisensa onnistuisi pidempään. Päinvastoin, maaseudun ikääntyneet ovat heikommassa asemassa kuin taajamissa asuvat ikääntyneet. Maaseudulla tarvitaan huomattavasti monipuolisempaa kehittämisotetta, useiden pienten askelten strategiaa, jotta alueelle sopivan, tarvelähtöisen toimintaprosessin on mahdollista muotoutua. Edellisissä kappaleissa maaseutu on ollut esillä jo jonkin verran käsiteltyjen aiheiden yhteydessä. Seuraavassa tarkastellaan maaseutukuntien kehittämishaasteita.

Monet kunnat ovat huomanneet, etteivät maalla asuvat ikääntyneet halua juurikaan muutoksia elämäntapaansa. Ikääntyneiden halukkuus tehdä esimerkiksi korjausmuutostöitä kotona on vähäinen, samoin tarpeet näyttäytyvät kaikille erilaisina. Tavoitteena olisi kuitenkin saada asunnosta ja asuinympäristöstä kotona asumista edistävä, jotta tarvetta muuttaa joko peruskorjaushaluttomuuden, turvattomuuden tai yksinäisyyden takia ei syntyisi⁸². Panostaminen korjausrakentamiseen kannattaa, mutta kunnan interventio ei ole ainoa mahdollisuus parantaa ikääntyneen kotona asumisen mahdollisuuksia.

Maaseudun asujaimistoa kuvaa myös ikääntyneiden lähtökohtiin kohdistuva moninaisuus peräkammarin pojista eläkkeellä maalle muuttaneisiin koulutettuihin henkilöihin. Palveluiden tarjonnassa ja saatavuudessa on huomioitava erilaisten ratkaisujen olemassa olo. Esimerkiksi internet-palvelut ja palveluportaalit tarjoavat palveluita niille, jotka haluavat esimerkiksi tilata ostoksensa virtuaalisesti tai palveluntuottajan jostain muualta.

”Meidän kylässä on kuusi taloa. Kolmen kesken naapuriapu toimii hyvin. Yksi talo kutsuu naapureita vain kahvipöydän ääreen, eikä koskaan suostuisi näyttämään nurkkiaan. Yksi talo ostaa yksityisiä siivouspalveluita. Yksi talo ei halua olla missään tekemisissä muiden asukkaiden kanssa.”

Hoivi-hanke 2004 - 2005

Kunnalla on mahdollisuus lähteä aktiivisesti kehittämään olemassa olevia lähipalveluja yhteistyössä yrittäjien ja järjestöjen kanssa. Kehittämistapoja on kaksi: palveluprosessien ja palvelutuotteiden kehittäminen. Maaseudun uudet elinkeinot liittyvät usein matkailuun. Tästä on lyhyt matka hyvinvointipalveluiden kehittämiseen kohti kotona asumista auttavien palvelumuotoja sekä hoivapalveluita. Kotona asumista tukeva maaseudun toimijakenttä koostuu kunnan lisäksi muun muassa sivuelinkeinoja harjoittavista maatilallisista, yrittäjistä, järjestöistä, kylätoimikunnista, yhteisöllisyydestä ja sukulaishavusta. Maaseutua kuvaa pitkään paikallaan asuneet ihmiset sekä uudet muuttajat.

Maaseudun palveluyrittäjyyden kehittäminen on ollut vaikeaa, vaikka osaamista ikääntyneiden tarvitsemiin tukipalveluihin olisi runsaasti⁸³. Sivuelinkeinojen kautta kotona asumisen tukeminen toteutuu lähinnä aurasapuna, jota voitaisiin laajentaa esimerkiksi ikääntyneen luona käymisen ja turvallisuuden lisäämisen suuntaan. Samoin mökkitalokkarit ja esimerkiksi kiinteistöhuoltoalan yrittäjät voivat helposti kehittää omaa toimintaansa ja palvelukonseptejaan hoivapalveluiden suuntaan vastaavalla tavalla. Siivouspalveluiden kysyntä on kasvanut myös maaseututaajamien

82 Kivilehto, Lybeck, Roos & Rytkönen 2006.

83 MTK-Etelä-Häme järjesti syksyllä 2005 Yrittävä maaseutu 2020 –tilaisuuden, jonka yhtenä teemana oli hoivayrittäjyys ja sen kehittämisen problematiikka.

ulkopuolella. Maatilamatkailu ja elämysyrittäjyys voivat myös luoda omaa rooliaan tukipalveluiden tarjoajana.

Kyläkauppojen tuote- ja palveluprosessien kehittäminen on ollut runsasta. Kyläkauppojen ja muiden lähipalveluiden pysyvyyden turvaamiseksi myös kunta voisi ottaa aktiivisempaa roolia esimerkiksi palveluprosessien kehittämisen suhteen. Yhteinen palveluiden kehittäminen ja markkinointi lisää lähipalveluiden olemassa olon edellytyksiä. Lisäksi liikkumismahdollisuuksien ylläpitoon on panostettava; kyky ajaa autoa on monelle ikääntyneelle selviytymisen ehto. Palvelubussien ja kimpapakyytien lisäksi esimerkiksi Liikenneturvan Ikäautoilijoiden kuntokurssit ja teematilaisuudet ovat autoilun turvallisuutta edistäviä.

Maaseudulla elävä yhteisöllisyys on voimavara sosiaalisena pääomana. Moninaiset järjestöt toimivat aktiivisesti ja palvelujen tarjontaa on runsaasti. Yhteisöllisyys ja naapuriapu ovat aluekohtaisesti hieman eriasteisesti voimissaan ja erityisesti kylätöimintää on kehitetty viime vuosina hoivan suuntaan⁸⁴. Aktiivisia toimijoita on paljon ja tätä toimintaa voisi suunnata selkeämmin kotona asumista tukemaan. Esimerkiksi Syty ry:n voimin on kehitetty kylätalousajattelun mukaista tukipalveluyrittäjyyttä. Kaupunkien aluekehitystyön soveltaminen maaseudulle toisi strukturoidummin kaikki kotona asumista tulevat elementit pitkittämään ikääntyneiden kotona asumista.

Kuntien rooli maaseudun elinkeinorakenteen muutoksessa tuki- ja hoivapalveluiden suuntaan on keskeinen ja edellyttää selkeää palvelu- ja toimijakoordinaation ymmärrystä ja toteuttamista. Samoin tässä kehittämistyössä on huomioitava palvelun tarjoamistapojen moninaisuuden ylläpito. Maaseudulla on hyödynnettävänä monia voimavaroja, joita kaupunkitaajamissa ei ole - maaseudun ikääntyneiden palveluverkko kannattaa hahmottaa ja täydentää.

⁸⁴ Kaikista ikääntyneistä 38 % kertoo auttaneensa naapuriaan viimeisen neljän viikon aikana, 65–74-vuotiaista joka toinen auttaa naapuriaan (Ikääntyminen voimavarana 2004).

5 Kohti huomista

Suomalaisen yhteiskunnan kehityskulku agraariyhteiskunnasta urbaaniyhteiskunnaksi on tapahtunut valtavalla vauhdilla muutamassa vuosikymmenessä. Samaan kehitysvauhtiin on yhdistettävissä voimakas individualisoitumiskehitys ja perinteisen yhteisöllisyyden mureneminen. Nyt nähtävissä oleva uusi yhteisöllisyyskehitys voisi olla yksilöllisyyttä ja omaehtoista elämää etsivien rakentamaa yhteisöllisyyttä – agraari- ja urbaani -ikäntyvien yhteisöllisyyttä.

Ikääntyneiden kotona asumisen ja palveluiden kehittäminen on uusien avauksien edessä. Huomioitavaa on se, että ikääntyvien omaehtoinen ja yksilöllinen elämä omassa kodissa mahdollistuu usein yhteisöllisyyden kautta. Tässä korostuvat asumisratkaisut ja rakennettu ympäristö. Samoin huomioitavaa on se, että tulevaisuuden ikärakenteen edellyttämiä asumisratkaisuja sekä palveluita ei luoda ilman monien toimijoiden yhteistoimintaa ja tästä yhteistoiminnasta lähteviä toimintamalleja. Kuntien sisäinen ja eri toimijoiden yhteinen kehittämistyö niin rakenteellisesti kuin toimintamallien muodossa on keskiössä. Samoin yhteisövuorokäsitteellä laajenee kuntien lisäksi painottamaan kolmannen ja yksityisen sektorin merkitystä, unohtamatta osallisuuden kautta kuntalaisia ja erityisesti omaehtoista elämää haluavia ikääntyneitä itseään.

Kehittämistyöllä pyritään merkityksekkääseen vaikuttavuuteen, joka perustuu pitkäjänteiseen konsensukseen perustuvaan yhteistyöhön. Kehittämistyö toteutetaan usein projektina, jonka jatkuvuudesta on huolehdittava; kehitetyt hyvät käytännöt on operationalisoitava osaksi arkipäivän toimintamalleja. Lisäksi kunnissa on oltava muutakin kuin projektipohjaista tai ulkopuoliseen rahoitukseen perustuvaa kehittämistyötä. Todellinen kehittämistyö edellyttää näkemyksellisyyttä ja kokemusten hyödyntämistä. Myös laajemmilla yhteiskunnallisilla ratkaisuilla on lähes aina taloudellisia ja rakenteellisia seurauksia muille aloille⁸⁵. Muutokset vaikuttavat kunnan toimintojen suunnitteluun. Kuntiin ollaan tällä hetkellä kehittämässä poikkihallinnollisia ja -sektoriaalisia toimintatapoja. Tulevaisuudessa yhteistyötä eri tahojen, niin kunnan sisäisten kuin ulkoistenkin toimijoiden kanssa on laajennettava, jotta ikääntyneet voisivat asua omaehtoisesti ja laadukkaasti tässä yhteiskunnassa.

Ikääntyvien kotona asumisen kehittämisessä esteettömyys, yhteisöllisyys ja hyvinvointiteknologia ovat kaikessa toiminnassa huomioitavia reunaehtoja⁸⁶. Nämä reunaehdot sisältyvät kaikkiin kotona asumisen kehittämisen osa-alueisiin ja luovat tarkastelukehikkoa kuntien poliittisille ohjelmille. Kunnissa ikääntymisen suunnittelu on selkeämmin nostettava osaksi vanhuspoliittisia, asuntopoliittisia sekä muita ohjelmia/suunnitelmia ja niiden toimeenpanoa niin, että se on koko kunnan läpäisevä toiminta- ja ajattelumalli.

Tärkeimmät kehittämistoimet ikääntyneiden kotona asumisen tukemiseksi liittyvät asumiseen, asuntojen ja rakennetun ympäristön toiminnallisuuteen ja esteet-

85 Esimerkiksi päivittäistavarakaupan harveneva verkosto lisää muiden palveluiden kysyntää.

86 Katso kuvio 6. Kotona asumisen haltuunotto koonaisvaltaisen, omaehtoisen ikääntymisen mahdollistamiseksi.

tömyyteen laajasti ymmärrettynä. Olemassa olevat asunnot ja asuinrakennukset on hyvä peruskorjata ikääntyneille sopiviksi. Ikääntyneiden asuminen ei kuitenkaan saa olla irrallaan muusta asumisen kehittämisestä kunnassa. Hyvin suunnitellut, laadukkaat ratkaisut palvelevat kaikkia⁸⁷. Peruskorjauksen kehittämisessä moniammatilliset ratkaisut ja toimintamallit luovat pohjaa ennakoiville toimintaprosesseille. Ns. vanhusten päivä- ja palvelukeskusten kehittäminen toimintakeskuksiksi luo mahdollisuuksia sosiaaliselle kanssakäymiselle, virkistys- ja kulttuuritoiminnalle sekä muille yhteisen toiminnan muodoille⁸⁸. Lisäksi lähiympäristön esteettömyys sisältää ajatuksen kokonaisvaltaisesta esteettömyydestä, jolloin asuinalueiden toimivuus sisältää päivittäiseen selviytymiseen liittyviä asioita, kuten lähipalveluverkon ja liikumismahdollisuudet, ja niiden saavutettavuuden.

Tässä selvityksessä on tarkasteltu laajasti kuntien toimia ikääntyneiden kotona asumisen, asumisratkaisujen sekä palveluiden kehittämisessä. Kuntien kehittämislinjauksissa on edelleenkin nähtävissä organisaatiokeskeiseen ajatteluun perustuva toimialakohtainen kehittämistyö, joka ikääntyvien asumisen kohdalla painottaa tehostetun ja laitosasumisen määrällistä kehittämistä. Samoin on nähtävissä organisaatioiden ehdoilla toimiminen, jolloin muut kuin ikääntyneiden tarpeet nousevat kehittämistyössä ensisijaisiksi toimintaa ohjaaviksi tavoitteiksi. Ikääntyvien omaehtoisen kotona asumisen mahdollistaminen, lähipalveluverkon kehittäminen ja elinympäristön esteettömyyden ja saavutettavuuden toteuttaminen pitäisi kunnissa priorisoida nopeasti tärkeimmiksi kehittämishaasteiksi, väestörakenteen muutos ei odota.

87 Design for all -mallilla toteutettu asumisen suunnittelu on osa kunnan hyvän asumisen palveluita.

88 Toimintakeskus korostaa aktiivisuutta ja omaehtoisuutta, mikä on perinteisen vanhusten palvelukeskuksen jatkokehittäminen suunta.

6 Hyvät käytännöt kehittämistyössä

Osassa II käydään läpi kunnissa meneillään olevia ikääntyneiden kotona asumista tukevia hyviä ja toimivia käytäntöjä. Kunnissa on meneillään paljon kehittämistyötä, joka ansaitsisi tulla huomioiduksi. Tähän työhön valittuja esimerkkejä ei ole koottu systemaattisen tutkimuksen keinoin, vaan tarkasteluun on pyritty valitsemaan erityyppisiä esimerkkejä eri puolelta maata. Tavoitteena on antaa virikkeitä kuntien oman kehittämistyön tueksi.

Stakesin sosiaalipalvelujen evaluaatioryhmä (FinSoc)⁸⁹ on kehittänyt hyvien käytäntöjen mallin välineeksi palvelujen uudistamiseen. Se on tarkoitettu sosiaalialan hyviksi arvioitujen käytäntöjen tiivistettyyn kuvaukseen ja arviointiin. Työministeriön Hyvästä paras -raportissa⁹⁰ lähdetään tilannesidonnaisesta käsityksestä, jonka mukaan ei ole olemassa yhtä hyvän käytännön määritelmää. Hyvä käytäntö voi olla laaja tai suppea, lopputulos tai prosessi. Samoin se voi liittyä joko tapaan tehdä asioita yleensä tai tarkentua kohteena olevaan substanssiin. Hyvä käytäntö voi olla myös täysin arkipäiväinen toiminto. Käytännöt eivät ole useinkaan sellaisinaan siirrettävissä; ovathan toiminnot sosiaalisesti ja ajallisesti kompleksisesti sidoksissa toisiinsa. Hyvän käytännön idea on kuitenkin siirrettävissä. Toimintaympäristön valmius ja siellä vallitseva ilmapiiri määrittävät, minkälainen vaikutus käytännöillä on.

Tässä selvityksessä hyvien käytäntöjen erilaisia kuvausmalleja on hyödynnetty väljästi tiedon tuottamisessa. Hyvinä käytäntöinä esitellään ikääntyneiden kotona asumista tukevia ratkaisuja ja toimintamalleja sekä aiheeseen liittyviä muita kehittämistoimia. Tavoitteena on nostaa esiin aihealueeseen liittyviä toimivia käytäntöjä, olivatpa ne sitten lopputuloksia, prosesseja tai tapoja tehdä asioita. Esimerkit ovat valikoituneet tutkimuksen aikana pääosin haastatteluista mutta myös kirjallisista lähteistä. Ne on ryhmitelty alkuosan mukaisesti, jolloin lukijan on helppo tutustua hyviin käytäntöihin omien kiinnostuksensa kohteiden mukaisesti.

Alla oleva esimerkki esittelee hyvien käytäntöjen esitystavan. Ensin sisällysluettelon mukaisesti esitellään erityyppisiä esimerkkejä hyvistä käytännöistä, joita kunnissa toteutetaan. Lisäksi mukana on joissain kohdissa vielä muutamia lisäesimerkkejä luettelomaisesti esitettynä.

89 Hyvät käytännöt tutkimus- ja kehittämisohjelma pyrki uudistamaan sosiaalityötä ja sosiaalipalveluja. Mallin tavoitteena on hyviä käytäntöjä ja vaikuttavia työmenetelmiä koskevan tiedon kokoaminen ja välittäminen. Katso www.stakes.fi/finsoc.

90 Työministeriö 2004.

Hyvä käytäntö

Esittely:

- Tavoite
- Toimintamuoto ja sisältö
- Toteutustilanne (kesto, vakiintunut, pilotti...)
- Tulokset ja kokemukset

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

- Kunnan/kuntien rooli
- Muut toimijat/osallistujat ja niiden rooli

Rahoitus:

- Rahoitus kunnan ja muiden osallistujien osalta
- Palvelun käyttäjän maksut
- Muu rahoitus (esim. EU, RAY, TE-keskus yms.)

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Yhteyshenkilö:

www-sivut:

Kuvio 9. Hyvien käytäntöjen tarkasteluformaatti.

7 Kotona asuminen

7.1

Omaehtoisen ikääntymisen haasteet

Kemijärven seniorikatsastus

Esittely:

Kemijärvellä toteutettavan seniorikatsastuksen tarkoituksena on taata ikääntyville toimintakykyinen ja aktiivinen vanheneminen kotona asuen. Seniorikatsastuksessa tarkastellaan ikääntyvien kotona asumisen mahdollisuuksia ja uhkia keskittyen laajemmin kotona selviytymiseen. Se toteutetaan päiväkeskuksessa tai kotikäynnin yhteydessä. Ikääntyvät vastaavat ensin kotona ennakkokyselyyn. Tämän jälkeen selvitetään ikääntyvän voimavarojen, olosuhteiden ja terveydentilan senhetkinen tilanne sekä sosiaaliset ja muut olosuhteet. Katsastus toteutetaan kaikille 75 vuotta täyttäneille, jotka eivät vielä ole kaupungin tarjoaman palvelun piirissä ja kooste liitetään potilasasiakirjoihin. Seniorikatsastus sisältää aina jatkosuunnitelman, neuvonnan ja ohjauksen. Seniorikatsastuksen tekijät ovat saaneet koulutuksen ja ohjauksen katsastuksen tekemiseen.

Seniorikatsastus toteutettiin osana ikääntyneiden SenioriKemijärvi -hanketta, jossa perehdyttiin laajasti kotona selviytymisen kysymyksiin. Tulevaisuudessa katsastus vakiinnutetaan osaksi kunnan vanhustyötä ja ne suoritetaan kotihoidon henkilöstön voimin. Palaute katsastuksista on ollut positiivista. Terveystarkastus ja laaja-alainen hyvinvoinnin osatekijöiden huomiointi lisää turvallisuuden tunnetta. Esille tulleisiin terveydentilan, asumisen, liikkumisen tai sosiaalisen hyvinvoinnin ongelmiin on voitu tarttua jo varhaisessa vaiheessa.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Seniori Kemijärvi – ja Tervaskanto –hanke ovat Kemijärven kaupungin sosiaali- ja terveysosaston kehittämishankkeita. Seniorikatsastus on toteutettu kunnan eri toimialojen välisenä yhteistyönä.

Rahoitus:

Hankkeet ovat kaksivuotisia valtion sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeita Lapin lääninhallituksen alaisuudessa. Kaupungin osuus on 25 % rahoituksesta. Tulevaisuudessa kunta rahoittaa seniorikatsastuksen.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Seniorikatsastukseen voitaisiin yhdistää vielä enemmän yhteistyötä teknisen toimen kanssa. Esimerkiksi Stakesin suunnittelema asuntokortti voitaisiin nivoa prosessiin mukaan. Lisäksi korjausneuvonnan rooli katsastuksessa voisi olla osallistuja. Aikaistamalla seniorikatsastusta nuoremmille ikäryhmille katsastus voisi toimia omaehtoisen ikääntymisen suunnittelun välineenä. Katsastus voisi toimia ennalta ehkäisevästi tiedottamiskanavana ja esimerkiksi ennakoivana apuvälineohjauksena.

Yhteyshenkilö: Vanhus- ja vammaispalvelujohtaja Antero Myllykangas
p. 020 753 8341, antero.myllykangas@kemijarvi.fi

www-sivut:

http://www.kemijarvi.fi/sosterv/pages/seniori_kemijarvi_projekti.htm

Itsearviointia avun tarpeen selvittämiseksi Hämeenlinnan seudulla

Esittely:

Hämeenlinnan seudulla on kehitetty internet-pohjainen itsearviointilomake. Täyttämällä lomake ikääntyvän on mahdollista tarkastella palvelutarpeitaan ja kotona selviytymistään. Itsearviointilomakkeen tarkastelu koskee kodin kuntoa, kodin muutostöitä, kotiaskareiden hoitamista, liikkumista ja ulkoilua, ravintoa, sosiaalista ja henkistä hyvinvointia, terveydentilaa, näköä ja kuuloa sekä toimeentuloa. Ikääntyvä voi halutessaan myös lähettää itsearviointilomakkeensa kunnan vanhustyöhön painamalla lähetä-nappia. Tällöin lomake toimii myös yhteydenottopyyntönä.

Itsearviointilomake on osa Hämeenlinnan alueella kehitettyä Virppa-verkkopalvelua ikäihmisille ja heidän omaisilleen. Virppa-palvelu tarjoaa tietoa kotona asumisen tukemiseksi palveluista, asumisesta, toimeentulosta ja harrastusmahdollisuuksista. Lisäksi verkkopalvelun kautta saa sähköisiä lomakkeita sekä palveluneuvontaa. Virppa-palvelu toimii vielä hanke pohjaisena ja on testausvaiheessa.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Valtakunnallinen Julkiset palvelut verkossa eli JUPA-hanke on mahdollistanut Virppa-palvelun, jonka kehittäjinä ovat toimineet Seutukeskus Oy Häme ja Sosiaalikehitys Oy yhdessä seudun kuntien kanssa. Kunnat ovat osallistuneet nimeämällä edustajan kehittämistyöryhmään sekä järjestäneet kunnissa suunnittelukokouksia.

Rahoitus:

Virppa-palvelu on toteutettu sisäasiainministeriön JUPA-hankkeen alla niin, että rahoituksesta on ministeriön rahoitusta 50 %, maakunnan kehittämisrahaa 20%, ja kuntien omarahoitusta 30%. Tulevaisuudessa hankkeelle etsitään seudullista rahoitusmuotoa.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Virppa-palvelu olisi hyvä kiinnittää osaksi laajempia vanhustyön kehittämistoimia seudulla. Näin hankkeelle löytyisi luonnollinen "kotipesä" ja sen kehittäminen ja ajan tasalla pysyminen varmistuisivat.

Yhteyshenkilö: Projektipäällikkö Paula Caven, Seutukeskus Oy Häme
p. 03 – 621 3817, paula.caven@seutukeskus.net
www-sivut: www.virppa.fi

Ulospääsyn mahdollistaminen Paimiossa

Esittely:

Paimiossa selvitettiin ikääntyvien mahdollisuudet päästä kotoaan turvallisesti ulos. Tarkastelussa huomioitiin esimerkiksi, että ikääntyvä pystyy itse pukemaan ulkoiluvaatteet päälleen, laittamaan kengät jalkaan ja että ovi on riittävän leveä ulospääsyyn. Samalla tarkistettiin, että porrashuone tai kuisti on rakennettu niin, että ulospääsy todella onnistuu. Ulospääsyn kartoitus liittyi Ikäinstituutin Liikkeessä -hankkeeseen, jonka yhtenä tavoitteena oli lisätä kotona asuvien ikääntyvien ulkoilumahdollisuuksia. Ikäihmisten liik-kumista tukevia muita kehittämistoimia on kehitetty Paimiossa edelleen. Esi-merkiksi yhteistyössä SPR:n kanssa toteutettiin vapaaehtoisuuteen perustuva kävely-ystävä -koulutus, jonka läpikäyneet auttavat ikääntyviä ulkoilussa. Ulospääsyn kartoitus toteutettiin projektiluonteisesti. Hankkeen myötävai-ikutuksella kehittämistyön tuloksena syntyneet käytännöt ovat jääneet osaksi pysyviä toimintamalleja.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kanssa:

Paimion Palvelukeskussäätiö toteutti Ikäinstituutin hallinnoimaa Liikkeessä-hanketta Paimiossa. Ulospääsyn kartoitus toteutettiin yhdessä kaupungin kotihoidon kanssa. Kävely-ystävä -koulutus yhteistyössä SPR:n kanssa.

Rahoitus:

Liikkeessä -hanke oli Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama hanke. Kau-punki osallistui Liikkeessä -hankkeeseen 7 % omarahoitusosiolla.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Laajempi tarkastelu ikääntyvien mahdollisuuksista päästä kotoaan ulos pitäisi huomioida osana kotona asumisen kehittämistä. Kotoa ulospääsyn estymisellä on suora vaikutus toimintakyvyn säilymiseen sekä sosiaalisiin verkostoihin. Samalla ulospääsyn kartoitus mahdollistaa sopivien apuväli-neiden kartoituksen sekä peruskorjaustarpeiden selvittämisen.

Yhteyshenkilö: Toiminnanjohtaja Marjja Virtanen, Paimion Palvelukeskussää-tiö, p. 02 - 474 5245, marjja.virtanen@paimio.fi
www-sivut: www.paimio.fi

Päiväkeskusten sijoittaminen Jyväskylässä

Esittely:

Jyväskylässä on 13 alueellista päiväkeskusta, joiden sijoittumisella taataan kotona asuvien ikääntyvien osallistumismahdollisuudet ja näin edesautetaan kotona selviytymistä. Palveluiden saatavuus vaihtelee hieman päiväkeskus-ten välillä.

Päiväkeskusten sijoittaminen erityisesti ikäihmisten asuttamien asuintalojen alakertoihin lisää ikääntyneiden mahdollisuuksia osallistua sosiaaliseen toimintaan. Päiväkeskuksissa ikääntyneet voivat kokoontua yhdessäolon ja harrastustoiminnan merkeissä. Keskus tarjoaa heille omatoimisuutta ja kotona selviytymistä tukevia palveluita, kuten ateria-, sauna- ja kylvetyspalveluita sekä virkistystoimintaa, kuten atk-koulutusta. Lisäksi saatavilla on yksityisten tuottamia kuntoutus-, kampaaja- ym. palveluita. Päiväkeskusten yhteydessä toteutetaan kauppa- ja apteekkipalveluiden välitystä, jolloin ikääntyvä voi hakea päiväkeskuksesta ostokassinsa.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Päiväkeskustoiminta on osa kunnan palvelutuotantoa, johon on linkitetty erilaisia palveluita. Kunnan kotihoidon palkkaama työllistetty kerää ostokset kaupassa ja kotiinkuljetus hoidetaan kaupan puolesta. Apteekit tarjoavat apteekkipalvelua päiväkeskuksiin. Apteekit huolehtivat myös yhden alueen kotona asuvien ikääntyneiden ja yhdessä palvelutalossa asuvien ikääntyneiden lääkkeenjaon sekä tähän liittyvät kuljetukset.

Rahoitus:

Kunta rahoittaa omistamiensa palvelukeskusten toiminnan. Päiväkeskuksista 4 on yksityisiä, mutta kaupunki rahoittaa päiväkeskustoiminnan ostopalveluna.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Päiväkeskusten roolia toimintakeskuksina voitaisiin entisestään korostaa, jolloin omaehtoisen ikääntymisen mahdollisuus vahvistuisi. Samoin erityisesti yksityisiä palveluja olisi mahdollista entistä enemmän toteuttaa päiväkeskusten kautta. Päiväkeskusten sijoittumisella on kuitenkin keskeisin merkitys; niiden on oltava myös toimintakyvyltään heikohkojen ikääntyneiden saavutettavissa. Lisäksi apteekkien toteuttamaa lääkkeenjako laajennetaan koskemaan koko kotihoitoa ja palveluasumista.

Yhteyshenkilö: Tulosaluejohtaja Sirkka Karhula, Jyväskylä
p. 014 – 625 667, sirkka.karhula@jkl.fi
www-sivut: www.jyvaskyla.fi

Ikääntyneet ja asuminen kunnissa

Senioritalo palvelujen keskellä ja PPP-malli Tampereella

Esittely:

Entiselle Marian sairaalan tontille Tampereella rakennetaan noin 70 senioriasuntoa tavoitteena luoda alueelle itsenäistä selviytymistä tukeva alueellinen monipalvelukeskus ja asumisyhteisö. Senioriasunnot on tarkoitettu aktiivisille ikäihmisille, jotka haluavat elää itsenäistä ja turvallista elämää omassa esteettömäksi suunnitellussa kodissaan lähellä palveluita. Asuntojen koot vaihtelevat yksiöstä neljään huoneeseen ja keittiöön. Asuntojen yhteydessä tulee toimimaan hoitopalveluita, joita myös alueen muut ikääntyneet voivat käyttää. Näin pyritään varmistamaan palveluiden pysyvyys.

Hankkeessa toteutetaan Public-Private-Partnership -mallia. Kumppanuushankkeiden lähtökohtana on, että julkisen sektorin ensisijaisena tehtävänä on julkisten palveluiden tuottaminen eikä niiden tuottamiseen tarvittavien kiinteistöjen tai infrastruktuurin omistaminen. Kumppanuushankkeissa julkinen ja yksityinen sektori yhdistävät oman erityisosaamisensa julkisten investointien toteuttamiseksi ja julkisten palvelujen tuottamiseksi. Senioriasuntojen rakentaminen aloitetaan heti, kun kaavamuutoksen valmistumisen jälkeen.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Kunnan rooli senioritalojen rakentamisessa on pääosin niiden sijainnista päättämisen kaavoituksen yhteydessä, maa-alueen myynti sekä yhteistyö koko aluetta hyödyntävien palveluiden suunnittelussa. Kunta arvioi myös senioritalon palvelukonseptin, jonka tuella tulevat asukkaat voivat järjestää tai tilata tarvitsemansa palvelut niin kodin kuin sairautensa hoitoon tarvittaessa aina ympärivuorokautiseen huolenpitoon asti. Näin toteutuu elämäntapa-asuminen yksilön näkökulmasta.

Rahoitus:

Kumppanuushankkeissa yksityiset yritykset osallistuvat julkisyhteisöjen vastuulle kuuluvien palvelujen tuottamiseen ja kantavat osan hankkeeseen liittyvistä taloudellisista ja muista riskeistä. Tässä mallissa yksityinen rahoittaa ja rakentaa. Kaupunki myy tontin ja rakennukset sekä asettaa reunaehdot. Senioriasunnot ovat omistusasuntoja hinnan ollessa noin 3 500-4 500 € neliöltä.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Senioritalojen suunnittelussa on huomioitava käytettävyyttä sekä palvelujen läheisyys. Huomioon on otettava: 1) asukkaiden sekä lähellä asuvien ikääntyneiden odotukset osallisuuden, asuntojen, yhteisten tilojen ja palvelujen suhteen, 2) rakennetun ympäristön merkitys eli asuntojen tarkoituksenmukaisuus, yhteisten tilojen muunneltavuus (käyttötarkoitus voi muuttua jopa päivän aikana) sekä ympäristön soveltuvuus ja 3) taloussuunnittelu, jolla varmistetaan onnistunut ja toimiva kokonaisuus. Talojen on sijoitettava palvelujen ääreen niin, että asukkaat voivat tarpeidensa mukaan käyttää mahdollisesti talossa sijaitsevia ja lähiympäristön palveluita. Senioritalossa toimivien yrittäjien palveluille on löydettävä riittävä kysyntää myös talon ulkopuolelta.

Julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuushankkeissa on kyse yhteistoinnista, jonka tavoitteena on julkisen investoinnin toteuttaminen ja julkisten palvelujen tuottaminen kustannustehokkaalla tavalla. Kumppanuushankkeissa julkisyhteisö säilyttää roolinsa julkisten palvelujen tuottamisesta vastaavana tahona ja niiden laadun valvojana.

Yhteyshenkilö: Tilaajapäällikkö Eeva Päivärinta, Tampere
p. 050 – 359 3413, eeva.paivarinta@tampere.fi
www-sivut: www.tampere.fi

Ikääntyvien kotona asumisen tukeminen Tyrnävällä

Esittely:

Tyrnävällä on ennalta ehkäisevien kotikäyntien yhteydessä arvioitu asuin- ja elinympäristön esteettömyyttä ja soveltuvuutta ikääntyvien itsenäisen kotona asumisen edellytysten näkökulmasta.

Kunta teki huhtikuussa 2005 ennalta ehkäisevät kotikäynnit kotona asuville 1923-1925 syntyneille ikäihmisille, jotka käyttivät kotihoidon palveluita korkeintaan tilapäisesti. Otannan piiriin kuului 35 ikäihmistä, joista 32 suostui haastatteluun. Kotikäyntien yhteydessä selvitettiin ikääntyvien kotona asumiseen vaikuttavia haittatekijöitä ja turvallisuutta vähentäviä tekijöitä. Tarkastelu kohdistui ikääntyvän kotona mm. muutostöiden sekä apuvälineiden tarpeisiin. Esimerkiksi koteihin lisättiin tukikaiteita ja poistettiin vaaraa aiheuttavia mattoja ja muita esteitä. Apuvälineitä lisättiin tarpeiden mukaan, yleisimpinä apuvälineinä wc-istuimen koroke. Lisäksi tarkasteltiin asunnon varustetasoa ja kotona selviytymiseen yleensä liittyviä asioita, sosiaalista verkostoa ja osallistumista, sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöä ja tulevaisuutta.

Elinympäristöä tarkasteltiin esteettömyyden ja saavutettavuuden näkökulmista. Liikkumiseen vaikuttavia vaaratilanteita kartoitettiin. Näitä olivat esimerkiksi teiden valaistus, liukkaus, pihan vaikeakulkuisuus, vaaralliset risteykset sekä raivausta tarvitsevat näköesteet. Samalla selvitettiin lähipalvelujen saatavuutta, kuten mahdollisuutta päästä kauppaan ja muiden palvelujen luo.

Epäkohtien ja tarpeiden listaukset lähetettiin kunnan ao. tehtävissä toimiville virkamiehille. Ikääntyneiden kotona tarvitsemat toimenpiteet on suoritettu, elinympäristöön liittyvät ovat vielä kesken. Ehkäisevien kotikäyntien suorittamista jatketaan eri ikäryhmälle.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Ennalta ehkäisevät kotikäynnit tehtiin Vanhustyön palvelujen alueellisen kehittämisprojektin yhteydessä. Mukana oli kolme kuntaa, Tyrnävä, Liminka ja Lumijoki, joiden kanssa tehtiin tarpeen mukaan yhteistyötä. Kotikäynnit suoritti Tyrnävällä kotihoidon lähihoitaja.

Rahoitus:

Rahoitus on toteutettu osana kunnan normaalia toimintaa sekä Oulun lääninhallituksen myöntämällä 50 % rahoituksella, jolla alueellista vanhustyöhanketta toteutettiin.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Asuinympäristöä kehittämällä edistetään jatkossa ikäihmisen hyvinvointia ja itsenäistä selviytymistä. Elinympäristössä voi olla monia ongelmakohtia, jotka vaativat parantamista, ja ennalta ehkäisevien kotikäyntien yhteydessä, ne voidaan todeta ja niihin voidaan puuttua riittävän ajoissa. Näin annetaan ikääntyville ihmisille mahdollisuus asua omassa kodissa mahdollisimman pitkään.

Yhteyshenkilö: Lähihoitaja Seija Väisänen, Tyrnävä
p. 050 – 370 3054, seija.vaisanen@tyrnava.fi
www-sivut: www.tyrnava.fi

Vuokrataloista ikääntyneiden palveluasuntoja Kemissä

Esittely:

Kemissä ikääntyneille suunnattujen asumisratkaisujen kehittäminen on yhdistetty tyhjilleen jäävien vuokratalojen uusiokäytön suunnitteluun. Kolme vuokrakerrostaloa on muutettu ikääntyneiden ja vammaisten palveluasunnoiksi. Ensin tehtiin tarveselvitys uusista mahdollisuuksista ikääntyneiden asumisen kehittämiseksi. Samalla mietittiin tyhjenevien kerrostalojen uusiokäyttöä. Tarveselvityksessä verrattiin eri vaihtoehtoja ja tyhjenevän kerrostalon muuttaminen ikääntyvien palveluasunnoksi osoittautui parhaaksi ratkaisuksi.

Suojalanpolun kolmesta kerrostalosta 2 muutettiin ikääntyneiden palveluasunnoiksi. Viimeiseksi on valmistunut Suojalanpolku 12. Taloon on rakennettu uusi tilava sisäänkäynti ja keskiportaikon tilalle on asennettu potilashissi. Palveluasunnot sijaitsevat keskikäytävän molemmin puolin. Taloon on voinut muuttaa helmikuusta 2006 alkaen. Kerrostalon muuttuminen ikääntyneille soveltuvaksi on ollut hyvä ratkaisu. Alueella asui paljon ikääntyneitä, jotka ovat saaneet näin jatkaa asumista tutussa asuinympäristössä.

Ympäristösuunnittelu OK tekee parhaillaan ympäristöministeriölle selvitystä ”Vuokratalon uusi elämä”, jossa myös Kemin vuokratalon muutosprosessi ikääntyville sopiviksi palveluasunnoiksi on tapausesimerkkinä mukana. Raportti julkaistaan loppukesästä 2006.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Kaupunki on ollut muutoksessa aktiivisesti mukana. Sosiaalitoimen henkilöstö on osallistunut suunnitteluun tuoden esiin mm. esteettömyyteen liittyviä näkökohtia sekä ratkaisuja, joiden avulla toimintakyvyltään eriaistiset ikääntyvät voivat asua palveluasunnoissa mahdollisimman pitkään. Asuntojen muutos- ja korjaustyöt on hoidettu kaupunkikonserniin kuuluvan Kiinteistö Oy Itätuulen toimesta. Palveluasuminen taloissa on sosiaali- ja terveystoimen alaista toimintaa.

Rahoitus:

Kerrostalot omistaa Kiinteistö Oy Itätuuli ja kaupungin sosiaali- ja terveystoimi on kerrostaloissa vuokralla. Muutos- ja korjaustöiden kustannukset on jyvitetty vuokraan. Perusparannuskustannuksista noin 1/3 on katettu valtion avustuksilla. Valtion asuntorahastolta on saatu erityisryhmille tarkoitettua investointiavustusta sekä hissiavustusta, lisäksi on hyödynnetty suunnittelu- ja energia-avustusta.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Kemin mallia voisi hyödyntää laajemmin mietittäessä tyhjenevien vuokratalojen uusia käyttötarkoituksia.

Yhteishenkilö:

Vanhus- ja vammaispalveluiden johtaja Liisa Niiranen, Kemi

p. 016 – 259 539, liisa.niiranen@kemi.fi

Arkkitehti SAFA Anneli Lyytikä, Ympäristösuunnittelu OK, Espoo

p. 09 – 460 533, anneli.lyytikka@ymparistosuunnittelu.com

www-sivut: www.ymparistosuunnittelu.com

Muita kehittämishankkeita:

- TSA –hanke, mukana mm. Oulun yliopisto, VTT, TAIK, TKK, TaY
- ”Vuokratalon uusi elämä” on ympäristöministeriön rahoittama raportti, jossa tapausesimerkein valoitetaan, miten tyhjeneviä asuinrakennuksia voidaan hyödyntää ikääntyneiden asumisratkaisuina; Anneli Lyytikä, Ympäristösuunnittelu OK.

7.3

Peruskorjauskysymykset

Asunnon arviointimenetelmä ARVI

Esittely:

ARVI on atk-työväline esteettömän asumisen suunnittelua ja arviointia varten. ARVI:ssa on asuntopuunnittelua koskevia määräyksiä, ohjeita ja suosituksia. Ne on luokiteltu yleisiksi tai erilaisten liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden vaatimuksiksi. ARVI:ssa liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden vaatimukset ja suunnitteluohjeet on jaoteltu toiminnallisen ongelman mukaan. Piirustukset, valokuvat ja videoleikkeet selventävät vaatimuksia ja suunnitteluohjeita. Suunnitteluratkaisujen käytettävyyttä voidaan tarkastella esim. yksittäisen käyttäjäryhmän, toiminnallisen ongelman, tilan tai rakennushankkeen kannalta.

ARVIa voivat hyödyntää niin suunnittelijat, rakentajat, asunnonostajat kuin remontoijatkin. ARVI on päivitetty viimeisimpien rakennusmääräysten tasolle. ARVI löytyy Valtion asuntorahaston internet-sivuilta pysyvänä palveluna.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

ARVIa on ollut toteuttamassa suuri joukko yhteistyökumppaneita. Lisätietoja löytyy ARVI:n sivuilta.

Rahoitus:

ARVI on toteutettu mm. Tekesin, ympäristöministeriön sosiaali- ja terveysministeriön, eri järjestöjen ja kuntien rahoituksella.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

ARVIN sisältöä voisi täydentää asumisturvallisuuden osalta sekä lisätä uusia käyttäjäprofiileja. Esimerkiksi yhtenä toteutusmuotona voisi olla ns. "kansan versio", sillä tällä hetkellä ARVI soveltuu parhaiten lähinnä ammattilaissuunnittelijoille. Lisäksi rakennushanke- ja rakennusosat-kansioita voisi asiasisällöllisesti täydentää.

Yhteyshenkilö: Apulaisjohtaja Alpo Uski, Valtion asuntorahasto
p. 020 490 3440, alpo.uski@ara.fi
www-sivut: www.ara.fi

Hissiasiamies Helsingissä

Esittely:

Hissiasiamiehen tehtävänä on edistää hissien rakentamista vanhoihin, hissittömiin taloihin neuvonnalla ja ohjauksen avulla. Hissiasiamies neuvoo hissirakentamisprosessin läpivientiin liittyvissä kysymyksissä käyden lähes aina paikan päällä opastamassa. Tietoa tarvitaan erityisesti teknisistä ratkaisuista ja vaihtoehtoista sekä näiden vaihtoehtojen kustannuksista, niiden jakamisesta ja olemassa olevasta rahoituksesta, päätöksentekomenettelystä sekä tarvittavista luvista. Yhteydenottajia ovat usein asukkaat tai taloyhtiöt, lisäksi kunnat kutsuvat hissiasiamiestä puhumaan hissiseminaareihin. Hissiasiamieheltä saatuun apuun ollaan taloyhtiöissä ja kunnissa erittäin tyytyväisiä. Hissiasiamiehen palveluita taloyhtiöt ovat voineet käyttää vuodesta 2000 lähtien.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Hissiasiamiehen palvelu on Helsingin kaupungin vakiintunut palvelumuoto.

Rahoitus:

Helsingin kaupunki rahoittaa hissiasiamiehen toiminnan, neuvonta ja muut palvelut ovat ilmaisia. Muualle Suomeen suuntautuvien seminaarimatkojen kustannukset hoitaa kutsuva osapuoli.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Suomessa olisi hyvä olla yksi valtakunnallinen hissiasiamies. Tehtäviin voisi kuulua neuvonta ja esimerkiksi hissiseminaarien järjestäminen yhdessä kuntien kanssa. Suuremmissa kaupungeissa voisi olla nimetty hissiasiamies, osalla kunnista voisi olla yhteinen. Hissiasiamies neuvoisi paikkakunnilla taloyhtiöitä ja muita osapuolia hissien rakentamisessa. Näin syntyisi taloyhtiöiden kannalta järkeviä lopputuloksia neuvonnan ja opastuksen avulla.

Yhteyshenkilö: Hissiasiamies Erkki Holappa, Helsinki
p. 09 – 169 2482, erkki.holappa@hel.fi
www-sivut: www.hel.fi/hissiprojekti

Hämeenlinnan matalan kynnyksen hissistrategia

Esittely:

Hämeenlinnan kaupunki myöntää avustusta asuinkerrostalon uuden hissien rakentamisen suunnittelukustannuksiin. Kaupunki antaa tukea suunnittelulle maksimissaan 45 % ja Valtion asuntorahasto 50 %. Näin asuntoyhtiöt saavat noin 5 % omamaksuosuudella suunnitelman, mitä koko prosessi tulisi maksamaan ja minkälainen toteutus olisi. Jos asuntoyhtiö päättää, ettei se rakenna hissiä, tukia ei peritä takaisin. Hissittömiä rappuja on yli kaksikerroksisissa taloissa noin 800 kappaletta.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kanssa:

Matalan kynnyksen hissistrategia toteutetaan pääosin seudullisen Peruskorjauskeskus Oy Hämeen kautta, joka toimii yhteistyössä Hämeenlinnan asuntotoimen kanssa.

Rahoitus:

Rahoitus toteutetaan pääosin Hämeenlinnan kaupungin ja Valtion asuntorahaston kautta pienellä omarahoitusosuudella. Peruskorjauskeskus Oy Häme avustaa rahoituksen haussa. Taloyhtiöt tekevät rahoitushakemukset ja saavat kuitteja vastaan päätöksenmukaisen avustusosuuden.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Osa kunnista on myöntänyt noin 10-15 % hissiavustuksen hissien rakentamiseksi. Avustuksien kohdentaminen myös suunnitteluun on yksi strategialisästä hissirakentamista.

Yhteyshenkilö: Toimitusjohtaja Harri Laine, Peruskorjauskeskus Oy Häme, Hämeenlinna, p. 03 – 621 3043, harri.laine@peruskorjauskeskus.fi, *www-sivut:* www.peruskorjauskeskus.fi

Joustava Kuopion malli korjausrakentamisessa

Esittely:

Joustavassa Kuopion mallissa tavoitteena on mahdollistaa tarvelähtöinen vanhusten ja vammaisten kiireellisessä tilanteessa tapahtuva nopea asunnon perusparannus. Malliin sisältyvä kaupungin sisäinen yhteistyöprosessi nopeuttaa pikaista asunnonmuutostyötä tarvitsevan hakijan tilannetta parhaimmillaan lähes vuodella hakijan saadessa näin nopeasti elämäntilanteeseensa turvallisemman toimivan kodin.

Prosessi lähtee normaalisti liikkeelle sosiaalitoimen ja asuntotoimen määrittellessä ensin korjaustarpeen. Tämän jälkeen arvioidaan hakijan oikeudet saada 1) vammaispalvelulain mukaista, kaupungin maksamaa avustusta sosiaalitoimesta (100 %) tai 2) valtion korjausavustusta asuntotoimen kautta (40 % tai 70 %). Mikäli perusparannustarve on kiireellinen ja hakija ei ole oikeutettu vammaispalvelulain mukaiseen avustukseen, voidaan hyödyntää 3) kaupungin myöntämää harkinnanvaraista asunnonmuutostyöavustusta Kuopion joustavan mallin mukaisesti.

Sosiaalitoimen harkinnanvarainen asunnonmuutostyöavustus on tarkoitettu sairaille vanhuksille, jotka asuvat puutteellisesti. Avustuksen myöntä-

miseen kriteerinä on vähintään 65 vuoden ikä ja oikeus Kelan hoitotukeen. Tulorajat ovat samat kuin Valtion asuntorahaston tulorajoissa.

Kuopion joustavaa mallia toteuttaessa asiakkaalle voidaan myöntää sosiaalitoimen varoista asunnonmuutostyöavustusta sosiaalihuoltolain perusteella.

1. Asiakas jättää avustushakemuksen sekä sosiaalitoimeen että asuntotoimeen Valtion asuntorahaston korjausavustuksen hakemiseksi.
2. Sosiaalitoimen vammaispalveluyksikkö käsittelee hakemuksen ja tekee avustuspäätöksen, joka sisältää perinnän mahdollisesti myönnettävästä asuntotoimen avustuksesta.
3. Asuntotoimi antaa kiireelliselle työlle aloitusluvan, joka ei vielä ole sitova avustuslupaus.
4. Sosiaalitoimi teettää sovitun peruskorjauksen mahdollisimman nopeasti teknisellä toimella joko kokonaan sosiaalitoimen kustannuksella tai määrää hakijalle osan omavastuuosuutta.
5. Asuntotoimi käsittelee korjausavustuksen seuraavan valtion korjausavustusten hakuajan aikataulujen mukaan.
6. Kun valtion korjausavustus kyseiselle hakijalle voidaan myöntää, hakija antaa valtakirjan, jolla hänelle tuleva korjausavustusosuus ko. työstä maksetaan sosiaalitoimelle. Sosiaalitoimen näkökulmasta kysymys on korvauksen perimisestä annetun palvelun (shl:n mukaisen asunnonmuutostyöavustuksen) katteeksi.

Keskeistä on hyvä ja luottamuksellinen yhteistyö hallintokuntien välillä.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Kaupungin työryhmä (1 rakennusmestari ja 3 rakennusmiestä) valvoo ja toteuttaa koko projektin (LVI- ja sähkötyöt ostopalveluina). Joskus erikoistyöt suorittaa kokonaisuudessaan ulkopuolinen urakoitsija.

Rahoitus:

Rahoitus hoidetaan tapauskohtaisesti kaupungin tai Valtion asuntorahaston avustusprosenttien mukaisesti. Lisäksi ikääntyvällä voi olla oma maksuosuus. Jos kyseessä on hakija, joka on oikeutettu vammaispalvelulain nojalla saamaan avustusta asunnon muutostyöhön, sosiaalitoimi maksaa yksin kaikki kustannukset.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Toimintamallia voisi edelleen kehittää prosessimaisemmaksi ja myös rahoituksen osalta häivyttää toimialarajoja lisää. Esimerkiksi peruskorjaukseen liittyviä tehtäviä voisi selvemmin toteuttaa asunto- ja sosiaalitoimen työparitoimintaan, jossa voisi olla mukana myös fysioterapeutti. Lisäksi työparit voisivat toteuttaa hyvinvointiteknologiakoulutusta alueella ja ylläpitää ajantasaista osaamista.

Yhteystiedot: Rakennusmestari Aira Pesonen, Kuopio

p. 017 – 185 054, aira.pesonen@kuopio.fi

www-sivut: www.kuopio.fi

Vanhusten ja vammaisten asuntojen peruskorjaukset yhdestä toimipisteestä Hämeenlinnassa

Esittely:

Peruskorjauskeskus Oy Häme toteuttaa toimintamallia, jossa on otettu huomioon rakennustekniikan, sosiaalialan, hankintalainsäädännön ja kilpailuttamisen osaaminen. Peruskorjauskeskus on mukana kustannusarvion tekemisessä ja Valtion asuntorahaston avustuksen haussa, organisoii suunnittelua, rakennuttamista ja urakkakilpailua sekä valvoo korjausten tekemistä. Asunnonmuutosratkaisut suunnitellaan pääosin yhdessä fysioterapeutin kanssa työparitoimintana.

Palvelua voivat käyttää ikääntyneet, vammaispalvelulain mukaiset asiakkaat, kunnan toimijat ja taloyhtiöt (esim. hissirakentaminen). Neuvonta on pääosin ilmaista, muuten toiminta on ostopalveluperusteista. Yhtiö on perustettu vuonna 1993.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen suhteen:

Peruskorjauskeskus Oy Hämeen omistajia ovat Hämeenlinnan, Hattulan ja Rengon kunnat, Sosiaalikehitys Oy ja Hämeenlinnan asunnot Oy sekä YH-Suomi. Hämeenlinnan, Hattulan ja Rengon kunnilla on kaksoisrooli sekä omistajina että ostajina.

Rahoitus:

Rahoitus toteutuu kuntien ostopalveluina sekä muuna palvelumyyntinä. Hämeenlinnan kaupunki yhtiöitti korjausneuvonnan ja sitä lähellä olevat palvelut. Näin ollen yhtiö toimii markkinoilla myös muissa tehtävissä. Kaupallisesta toiminnasta tulevilla tuloilla yhtiö voi osittain rahoittaa ikääntyville tarkoitettuja ilmaisia palveluita. Palvelunkäyttäjien maksuosuus on riippuvainen palvelusta sekä asiakkaan kotikunnasta.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Tulevaisuudessa laajempi seudullistaminen toisi palvelut seudun ikääntyvien ulottuville. Lisäksi tuotteistamisprosessia voisi kehittää eteenpäin; yhteistyössä kuntien kanssa voisi määritellä tuotteet, toimintatavat ja sopia maksuosuuksista. Näin palvelujen tarjonta suhteessa ikääntyvien asuntojen lisääntymiseen voisi tapahtua kohdennetummin.

Yhteyshenkilö: Toimitusjohtaja Harri Laine, Peruskorjauskeskus Oy Häme, Hämeenlinna, p. 03 – 621 3043, harri.laine@peruskorjauskeskus.fi, *www-sivut:* www.peruskorjauskeskus.fi

KORINFO – seudullista korjausneuvontaa paikanpäällä ja verkossa

Esittely:

KORINFO on infopiste, josta asiakkaat voivat hakea yhdestä palvelupisteestä tai verkko-osoitteesta helposti ja nopeasti korjausrakentamisen neuvoja, ohjeita sekä yhteystietoja. KORINFOsta saa neuvontaa liittyen korjausrakentamiseen, korjausavustusten hakemiseen ja esteettömyyteen. Lisäksi voi etsiä suunnittelijoita ja urakoitsijoita. Hissiasioissa neuvonta kohdistuu esisuunnitteluun, teknisiin vaihtoehtoihin, päätöksentekoon, kustannuksiin,

hissiavustuksiin sekä hissihankkeen toteutukseen. KORINFOsta löytyy ohjeet hissihankkeen läpiviemiseksi taloyhtiössä hintaesimerkkeineen. KORINFOssa on myös näyttelytila, missä voi korjausneuvojan paikalla ollessa käydä tutustumassa erilaisiin apuvälineisiin. Toimintaa toteutetaan muutaman vuoden jaksoissa.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Toiminnasta ja toteutuksesta vastaa pääosin Joensuun asuntotoimen henkilöstö täydennettynä mahdollisuuksien mukaan kuntien korjausneuvontahenkilöstöllä. Mukana ovat Joensuun seudun seutuyhteistyökunnat; Eno, Joensuu, Kontiolahti, Liperi Outokumpu, Polvijärvi ja Pyhäselkä.

Rahoitus:

Rahoituksesta vastaavat Joensuun seudun kunnat yhdessä.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Päätöksentekoprosesseja voisi kehittää niin, että esimerkiksi kaikki alueen korjausavustuspäätökset tehtäisiin keskitetysti Joensuussa.

Yhteyshenkilö: Rakennusmestari Anna-Liisa Romppanen, Joensuu

p. 013 – 267 5017, anna-liisa.romppanen@jns.fi

www-sivut: <http://www.jns.fi/Resource.phx/sivut/sivut-jns/asuminen/korinfo/index.htm>

PORA – peruskorjausosaamista maalla ja kaupungissa

Esittely:

Pohjois-Pohjanmaan korjausrakentamiskeskus PORA on maakunnallinen toimija, jonka päätehtävänä on korjausneuvonnan tarjoaminen. PORA tarjoaa sekä ilmaista että maksullista neuvontaa ja ylläpitää tietopankkia, jossa esitellään yksityiskohtaisesti mitä korjausrakentajan tulee huomioida kulttuurihistoriasta teknisiin tietoihin. Lisäksi PORA järjestää koulutusta. Keskus palvelee koko Pohjois-Pohjanmaan maakuntaa.

PORASTA löytyy erikoisosaamista erityisesti maaseudun kohteiden peruskorjauksiin. Keskus on vetänyt mm. kylätimpuri-projektia. Vahvuuksia ovat erityisesti rakennus- ja kulttuurihistoriallisten näkökulmien huomioiminen sekä asumisen ja rakentamisen ympäristöosaaminen. Palveluja tarjotaan kaikille korjausrakentamiseen liittyville tahoille, yksityishenkilöille, yhteisöille, alan yrityksille ja myös viranomaisille. Yksityishenkilöt ovat selvästi suurin taho, noin ¾ yhteydenotoista.

PORA on työskennellyt tähän asti projektipohjaisesti, nyt toimintaa ollaan vakiinnuttamassa. Tulevaisuudessa PORA tulee olemaan kaupungin vetovastuulla, vaikka toiminta onkin laajuudeltaan maakunnallista.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

PORA toimii Oulun kaupungin ja Pohjois-Pohjanmaan museon alaisuudessa tehden yhteistyötä maakunnan kuntien ja järjestöjen kanssa. Vakiintuneet yhteistyösuhteet ovat Museoviraston, Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen, Oulun yliopiston, Oulunseudun ympäristöviraston (asumisterveys ja kuluttajaneuvonta erityisesti), Oulun kaupungin rakennusvalvontaviraston, tontti- ja asumispalvelujen sekä Oulun läänin kiinteistöyhdistyksen kanssa.

Rahoitus:

Rahoitus tapahtuu kaupungin budjetista niin, että museo hankkii toiminnan ostopalveluina keskukselta (raha ohjattu museon käyttöön sitomattomana).

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Tavoitteena PORAssa on kehittää toimiva malli neuvonnan ja koulutuksen yhdistämiseksi. Tässä mallissa koulutusta voitaisiin antaa samaan aikaan kaikille korjaushankkeen osapuolille. Perusajatus on, että vastauksia etsitään yhdessä asiantuntijoiden, asukkaiden ja muiden toimijoiden kanssa.

Yhteyshenkilö: Arkkitehti Raimo Tikka, Oulu

p. 044 – 703 7174, raimo.tikka@ouka.fi

www-sivut: <http://www.ouka.fi/pora/>

Muita kehittämishankkeita:

- Helsingin Toimiva koti: esteettömän asumisen ideoita kaikille, joita kodin toimivuus kiinnostaa <http://www.hel2.fi/sosv/toimivakoti>
- Työparitoiminta: Pori, Kuopio, Vantaa, Joensuu, Espoo
- Asuntokortit
- SOKORA II Esteettömän asumisen, erityisesti peruskorjauksen edistäminen: Eno, Ilomantsi, Joensuu, Juuka, Kontiolahti, Lieksa, Nurmes
- Tampereen Hissityöryhmän raportti 2001
<http://www.tampere.fi/ytoteto/tepa/alke/hissiraport.pdf>

7.4

Hyvinvointiteknologia

Ikääntyneiden etähuolenpitoa Kemijärvellä

Esittely:

VANTUKI-järjestelmän päätavoite on ikääntyneiden arkipäivästä selviytymisen helpottuminen ja tietotekniikan juurruttaminen osaksi arkirutiineja.

Järjestelmä sisältää omaisyhteys-, valvonta- ja hälytyskäyttöliittymät. Järjestelmä edistää ikääntyneiden selviytymistä, toimintakykyä ja omaoimisuutta ensisijaisesti ikääntyvien omissa kodeissa. Järjestelmässä on helppokäyttöinen kosketusnäytöllä toimiva kuvapuhelinyhteys, jolla ikääntyvä voi muodostaa kuva- ja äänilyhteyden muistioon kuvana ja nimenä tallennettuihin kohteisiin tai henkilöihin. Järjestelmää kehitetään edistämään sosiaalista kanssakäymistä. Ohjelmaa käytetään laajakaistayhteyden kautta. Järjestelmään kuuluu myös sisätila- ja pihapiiripaikannus sekä automaattiset hälytystoiminnot. Etähuolenpitoratkaisu tukee sekä sosiaalitointa että terveydenhuoltoa lisäten samalla ikääntyvän kokemaan turvallisuutta ja tiedon kulkua palveluntuottajien välillä; ratkaisuun voidaan liittää esimerkiksi palvelusuunnitelman toteutumisen seuranta.

Etähuolenpitojärjestelmää on pilotoitu Kemijärvellä Joutsjärven kylässä. Ikääntyvillä oli kuvapuhelinyhteys kuntaan ja läheiseen kyläkauppaan. Hälytysjärjestelmä ja paikannus ovat käytössä Lapponian sairaalassa. Kunta ja

asiakkaat ovat olleet tyytyväisiä järjestelmään ja Kemijärvellä sosiaalitoimi on tilaamassa järjestelmiä asennettaviksi ikääntyneille kotiin.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

VANTUKI-järjestelmä on Kemijärven kaupungin suunnittelema hanke, jonka lähtökohtana on ollut kunnan vanhuspoliittisen strategian toteutuminen. Hankkeen suunnittelussa ja toteutusratkaisuihin on tehty yhteistyötä paikallisten eläkeläisjärjestöjen kanssa. Lisäksi mukana ovat olleet VTT/Elektrooniikka, Elektrobitt, Soneco, Sonera, Pohjois-Pohjanmaan liitto, Lapin liitto, Kemijärven Kela, Ramk ja Pikosystems. Tällä hetkellä hanke on loppunut, mutta hankkeen jatkokehittelystä, kaupallistamisesta ja markkinoinnista vastaavassa yrityksessä kunta on suurin omistaja.

Rahoitus:

Hanke on toteutettu EAKR -rahoitteisena, osana Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelmaa. Kunnan osuus on ollut 20–30% kokonaisrahoituksesta. Ikääntyville järjestelmän hinta määrittyy kunnan valitseman strategian mukaisesti, esimerkiksi Kemijärvellä järjestelmä tullaan asentamaan ikääntyneille kotiin joko vuokraus- tai antoperiaatteella.

Kehittämistarpeet/ -mahdollisuudet:

VANTUKI-järjestelmä mahdollistaa laajan tietoteknisen ratkaisun kotona asumisen tukemiseen. Lisäksi kunnan on mahdollista liittää järjestelmään oheistoimintoja. Esimerkiksi Kemijärvellä yhteispalveluyksikkö Kulkuri on kirjastoauto, johon on tehty langattomat sähköiset palvelut sisältävä toimitus. Kulkuri kiertää haja-asutusalueita ja tuo mm. terveydenhuoltopalveluja asiakkaan luo. Hoitaja tekee seurantamittauksia ja muita toimenpiteitä. VANTUKI-projektin edetessä Kulkuri liittyy järjestelmään. Sairaanhoidolliset tutkimustulokset välitetään Kulkurista lääkärille.

Yhteishenkilö: Elinkeinojohtaja Jari Luoma-Aho, Kemijärvi

p. 016 – 878 323, jari.luoma-aho@kemijarvi.fi

www-sivut: www.kemijarvi.fi/vantuki/

Hyvinvointiteknologiaa kotiin Lieksassa

Esittely:

Yrjönhovin tuki- ja avopalveluyksikkö tarjoaa hyvinvointiteknologiaosaamista kotona asuville ikääntyneille. Yrjönhovin palvelukonseptiin kuuluu kuntoutustiimin kotikäynnit, joiden aikana ikääntyneiden kotona selviytymisen tilanteesta ja mahdollisuuksista luodaan arvio. Yrjönhovissa on testausasunto, johon ikääntyvät voivat tulla arviointijaksolle kokeilemaan ja harjoittelemaan hyvinvointiteknologian käyttöä. Tämän jälkeen kuntoutustiimi suunnittelee yhdessä ikääntyneen kanssa tarpeita vastaavan hyvinvointiteknologian siirtämisen kotiin ja mahdollisen peruskorjausremontin kotona asumisen tukemiseksi. Kotona tarvittavan teknologisten apuvälineiden kartoitus ja siirron toteutus on viimeisen vuoden aikana vakiintunut toiminnan muoto.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Yrjönhovi on kunnan omistama vanhustenhuollon tuki- ja avopalveluyksikkö, jonka kehittäminen kuuluu kunnan sosiaalipalveluiden alaisuuteen.

Rahoitus:

Kunta vastaa rahoituksesta. Peruskorjausten tekemiseen haetaan rahoitusta Valtion asuntorahastolta.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Korjausneuvojan ja peruskorjauspalvelun kytkeminen osaksi arviointia helpottaa peruskorjausprosessin läpivientiä; peruskorjaukseen liittyvät muutostöiden kartoitus, korjausavustusten hakeminen sekä itse korjaustöiden toteuttaminen helpottuu ikääntyvän näkökulmasta.

Yhteyshenkilö: Osastopäällikkö Soile Syrjalainen, Lieksa

p. 013 – 689 4202, soile.syrjalainen@lieksa.fi

www-sivut: www.lieksa.fi

Turvallisesti kotona -kampanja Lahdessa

Esittely:

Lahden Turvallisesti kotona -kampanjalla on tarkoitus tukea ikäihmisten kotona asumista. Kampanja on nostanut kotona asuvien apuvälineiden tarvetta yleiseen tietouteen. Tavoitteena on ollut hankkia ikäihmisille kotiin tarpeenmukaisia apuvälineitä. Suurin tarve on liesivahdeista, turvapuhelimista, pyörätuoleista, rollaattoreista ja sähkösäätöisistä sängyistä. Usealle ikääntyneelle apuväline on esimerkiksi sairaalasta kotiutumisen edellytys. Kampanjaan on kutsuttu mukaan yrityksiä ja yhteisöjä.

Kampanja sai alkunsa Lahden valtuuston päätöksestä tukea apuvälineiden hankintaa lahjoituksella marraskuussa 2005. Sen jälkeen parikymmentä yritystä ja yhteisöä on osallistunut kampanjaan. Kampanjaan osallistuminen tapahtuu siirtämällä rahaa kampanjan tilille. Sosiaali- ja terveyspalveluiden työntekijät käyttävät rahoja priorisoiden ikääntyvien apuvälinetarpeita. Kampanjaa ollaan aktivoimassa uudelleen sen saaman hyvän vastaanoton vuoksi.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Kampanja on sosiaali- ja terveystoimialan vanhusten palvelujen johtajan ja kunnan luottamushenkilön ideoima. Sen markkinointi on tapahtunut lähinnä kaupungin nettisivuilla. Lisäksi paikallinen sanomalehti on tukenut kampanjaa tarjoamalla kahteen otteeseen ilmaista mainostilaa.

Rahoitus:

Kampanja on toteutettu virkamiestyönä ilman erillistä rahoitusta.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet

Kampanjaan osallistuvat yritykset ovat tiedustelleet sosiaalisen sponsoroinnin mahdollisuutta, jota voitaisiin toteuttaa esimerkiksi kiinnittämällä rollaattoriin lahjoittajan nimi.

Yhteystiedot: Internet-/intranet päätoimittaja Leena Mäenpää, Lahti

p. 03 – 818 4005, leena.maenpaa@lahti.fi

www-sivut: www.lahti.fi

Kuunteleva koti -kehittämishanke Hämeenlinnassa

Esittely:

Kuunteleva koti -hankkeen tavoitteena on löytää uusia, toimivia ratkaisuja kotona asuvan dementiaoireisen tai varhaisvaiheen dementiaa sairastavan ikääntyvän asuinympäristön kehittämiseksi niin, että se tukee itsenäistä asumista. Kuuntelevan kodin mahdollisuudet liittyvät rakenteiden muuntojous-
toon, hyvinvointiteknologiaan sekä tutkittuun tietoon sisustuselementeistä, valaistuksesta ja värien merkityksestä dementiaoireisen elämän helpottamiseksi. Hankkeessa toteuttaa Hämeenlinnassa Ilveskodin yhteydessä olevan rivitalon kahden asunnon muunnon kuuntelevaksi kodiksi dementiaoireisille ikääntyneille. Samoin Kuunteleva koti -konseptia testataan Renkoon yksityiseksi dementia-asumisyksiköksi peruskorjattaviin rivitaloihin. Lisäksi Hämeenlinnassa toteutetaan yksittäisiä asunnonmuutostöitä kuuntelevan kodin periaatteita noudattaen. Hankkeessa kirjoitetaan Kuunteleva koti -opas dementiaoireisen itsenäistä asumista tukevan asumisympäristön toteuttamiseksi.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Ilveskoti on Kanta-Hämeen sairaskotisäätiön omistama sotaveteraanien kuntoutuskoti, jonka palvelukonsepteja ollaan laajentamassa yhteistyössä Hämeenlinnan kaupungin ja terveydenhuollon kuntayhtymän kanssa. Rivitalossa olevien asuntojen muutostyöt toteutetaan yhteistyönä Ilveskodin kanssa. Rengon dementiayksikön pilotissa kunta on osallistunut hankkeen suunnitteluun, peruskorjauksen organisointiin ja omistaa rivitalot vuokraten niitä yrittäjälle.

Rahoitus:

Kuunteleva koti on ympäristöministeriön, Asuntomessusäätiön ja Hämeen osaamiskeskuksen rahoittama hanke, jota hallinnoi Sosiaalikehitys Oy.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Kuuntelevassa kodissa testattavia ratkaisuja on mahdollista hyödyntää eri tavoin dementiaoireisten ikääntyneiden asumisen suunnittelussa sekä yksittäisissä asunnoissa että asumisyksiköissä.

Yhteyshenkilö: Toimitusjohtaja Juha Kaakinen, Sosiaalikehitys Oy

p. 03 – 628 1512, juha.kaakinen@sosiaalikehitys.com

www-sivut: www.sosiaalikehitys.com

Muita kehittämishankkeita:

- Hyvinvointiteknologiaa painottavia työmuotoja: Lapponia Kemijärvi, Wanha Pehtoori Jokioinen
- ITSE –tila Pirkanmaan ammattikorkeakoulu www.piramk.fi
- Apuvälinekoulutus: Jyväskylä, ISAK www.isak.fi
- Tietojärjestelmiä: Sosiaali-Santra Lieksa, Kotipalvelun mobiili-järjestelmät mm. Helsinki, Jyväskylä, Jalasjärvi, Kämmenmikro –sähköinen tiedonkeruu-järjestelmä Turku
- Oulun teknologiaterveyskeskus (2007)
- Eeva-hanke, Espoo

Asumisen uuteen aikaan?

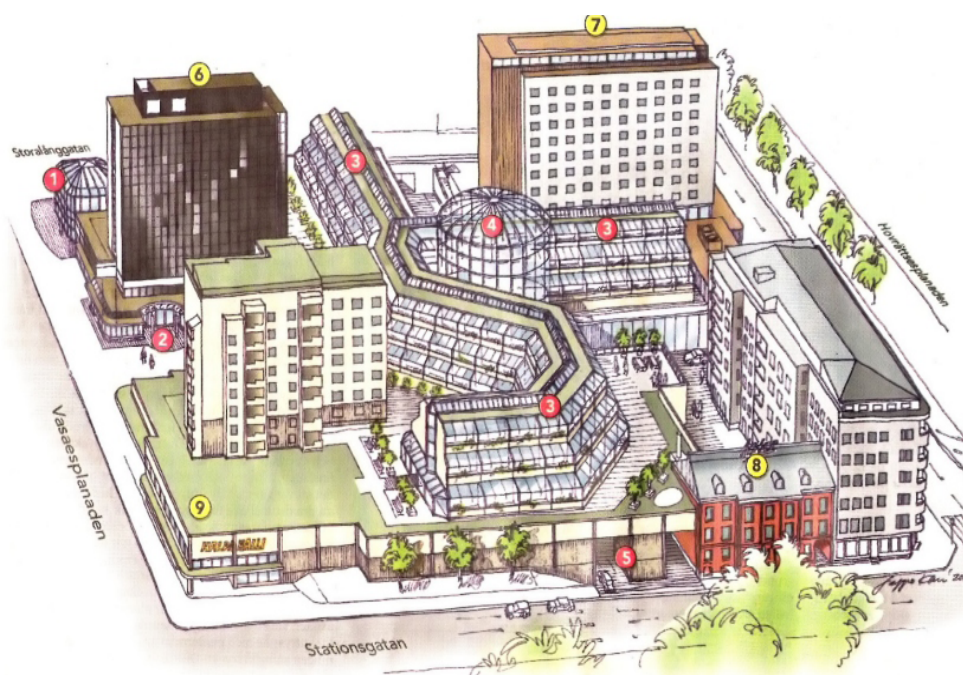
Laadukasta ikääntymistä Vaasassa: Kondis – asunnot ikääntyneille

Esittely:

Asumisratkaisuja ikääntyneille voi kehittää myös ideakilpailuilla. Vaasan ydinkeskustaan Wasa Gallerian, Radissonin ja Halpa-Hallin kortteliin on suunniteltu 150 korkeatasoisen asunnon rakentamista senioreille vuoteen 2009 mennessä. Kondis-terassiasunnot muodostavat viisikerroksisen lasitalon, jonka kolmessa ylimmässä kerroksessa sijaitsevat senioriasunnot, näiden alapuolella on kauppakeskus ja alimmassa kerroksessa on palvelukeskus.

Kondis on senioriasumisen sisällön tuottaja. Asuntojen lisäksi tarjolla on seniorien tarvitsemia itsenäisen asumisen tukemiseen liittyviä palveluita yksityissairaalaan myöten. Kondiksen sairaala- ja kodinhoitopalveluihin erikoistunut yksikkö tuottaa siivouspalveluja sekä asukkaiden ruokahuoltoon, avustamiseen, ohjaukseen, vuoteiden sijaamiseen, kuljetuksiin, lähettipalveluun, kiinteistönhuoltoon ja vaatteiden huoltamiseen liittyviä palveluita. Talossa sijaitsee ravintola sekä Beauty & Wellness Center ja Fitness Center.

Kondiksen aula- ja vastaanottopalvelut on asukkaan lähtökohdista suunniteltu joustava palvelu, joka sisältää erilaisia turvatoimenpiteitä sekä muita asumista tukevia tehtäviä. Vastaanottopalvelun tyypillisimpiä tehtäviä ovat vieraiden vastaanotto ja opastus, kulunvalvonta, puhelinvaihdopalvelut, alueen ja kiinteistön valvonta teknisten järjestelmien avulla sekä järjestyksen ylläpito erikoistilanteissa. Lisäksi palveluun kuuluu postin käsittely, palvelupyyntöjen välittäminen sekä viranomaisten opastus ongelmatilanteissa. Kondiksen turvallisuuspalvelut toimivat 24 tuntia vuorokaudessa ympäri vuoden. Nykyaikaiset ohjelmistoratkaisut ja uusimpaan tekniikkaan pohjautuvat tiedonsiirto- ja kuvayhteydet huolehtivat asumisesta ja asukkaista.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Kondis -konsepti voitti kaikille avoimen osakilpailun liiketoimintasuunnitelmakilpailussa. Kilpailu pyrkii kannustamaan uusien kasvuyritysten syntymistä Suomeen. Kilpailun päätukijat ovat kauppa- ja teollisuusministeriö, TEKES ja McKinsey&Company. Kondiksen rakentaa yksityinen urakoitsija. Kaupungin pääasiallinen tehtävä on mahdollistaa kaavamuutoksella Kondiksen toteutuminen ja tulevaisuudessa hyödyntää sen palvelutuotantoa tarpeen mukaan.

Rahoitus:

Yksityinen rakennuttaja rahoittaa rakennusprojektin. Samoin rakennuttaja myy omistuspohjaiset asunnot asunnonostajille.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Kondis on esimerkki innovatiivisesta varautumisesta ikääntyvän väestön asumistarpeiden erilaistumiseen. Kondis sijoittuu Vaasassa keskelle kaupunkia, jolloin kaikki mahdolliset palvelut ovat asukkaiden näkökulmasta saavutettavissa. Samoin alakerran palveluyrittäjillä on lähes koko kaupunki asiakaskuntanaan. Kaupungin sosiaali- ja terveystoimi voi hyödyntää ostopalveluin lisääntyvää palveluyrittäjyyttä. Vastaavia asumisratkaisuja on toteutettu esimerkiksi Hollannissa ja kokemukset ovat olleet hyviä niin asukkaiden, lähialueen ikääntyneiden ja julkisen palveluntuottajan näkökulmasta. Kondis -asuntokonsepti tarjoaa omaehtoisen ikääntymisen mahdollisuuden keskellä kaupunkia.

Yhteyshenkilö: Erkki Petäjä, Solutum Oy
p. 06 – 4144 558, erkki.petaja@solutum.fi
www-sivut: www.solutum.fi

Caritas -kylä ikääntyvien asuinalueena

Esittely:

Caritas-Säätiön Caritas-kylä on Oulun kaupungin keskustan tuntumassa sijaitseva ikääntyneiden asuinkortteli. Caritas-kylän suunnitteluperiaatteina ovat olleet yhteisöllisyys, viihtyisyys, moniarvoisuus ja yhtenäisesti toimiva aluekokonaisuus, jossa on sovellettu elämäntapaajattelua, esteettömyyttä, muunneltavuutta ja uutta teknologiaa. Caritas-kylän kokonaisuuteen kuuluvat palvelukeskus ja -asunnot, ryhmäkoti, senioriasunnot sekä tavalliset kerrostaloasunnot. Korttelikokonaisuus sisältää 104 palveluasuntoa, 59 vuokrasenioriasuntoa, 80 omistussenioriasuntoa ja 96 tavallista asuntoa. Alueen asukasmääräksi arvioidaan 750–800 ihmistä. Kortteli sisältää eri asumis- ja hallintamuotoja.

Senioritalojen vieressä sijaitsevan palvelutalon tarjoamat palvelut ovat kaikkien kylän asukkaiden käytettävissä. Ikääntyvien hyvinvoinnin edistämiseksi tarjolla olevien palveluiden kuten kuntosalin, uinnin, fysioterapian ja lääkäripalvelujen lisäksi asukkaiden oman aktiivisen toiminnan edistämiseksi perustetut talotoimikunnat, veteraanikerho, kulttuuritoiminta ja vastaavat toiminnat pitävät asukkaita aktiivisina. Yhteiset toiminnot ja asuinyhteisön vaikuttamismahdollisuudet auttavat asukkaita integroitumaan asuinyhteisöön, tuntemaan asuinympäristön omakseen ja toteuttamaan itseään. Sisäti-

lojen yhteistilat ovat monipuolisia sosiaalisen kanssakäymisen tukemiseen. Lisäksi Caritas-korttelin piha-alue toimii asukkaiden kohtaamispaikkana.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Caritas-Säätiö on perustettu vuonna 1998 ja se on osa Oulun ev.-lut. seurakuntayhtymän konsernia. Säätiön tarkoituksena on edistää vanhusten ja vammaisten asumisoloja ja kuntoutusta Oulun seudulla.

Rahoitus:

Caritas-Säätiö on voittoa tavoittelematon palveluntuottaja. Säätiön käyttötalous perustuu kuntien ostopalvelusopimukseen varsinaisen toiminnan osalta. Liiketoimintaa on pieni osa ravintolan ja fysioterapian palveluista. Caritas-kylän taloyhtiöt ovat itsenäisiä taloudellisesti.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Caritas-Säätiö kehittää palvelukonseptia, joka perustuu esteettömiin, turvallisiin asuntoihin ja lähellä asiakasta vaivattomasti saatavilla oleviin palveluihin. Palvelu vetää puoleensa vanhuksia. Vammaisasukkaiden määrä on kasvamassa. Laajempi asukaskirjo on edelleen tavoitteena kun kyläyhteisön naapuritonteille rakennetaan uusia kiinteistöjä.

Yhteyshenkilö: Palvelujohtaja Hilikka Määttä, Caritas-Säätiö Oulu
p. 08 – 522 5101, hilikka.maatta@caritas-saatio.fi
www-sivut: www.caritas-saatio.fi

Luopioisten mummonmökkit

Esittely:

Luopioisten kunnassa on käynnissä mummonmökkihanke, jossa kehitettävät asumisratkaisut soveltuvat hyvin ikääntyneille. Hankkeessa suunnitellussa mummonmökissä on mahdollista asua taloudellisessa pienomakotitalossa, viihtyisässä maaseutuympeiristössä lähellä palveluita. Ensimmäisessä vaiheessa mummonmökkejä on alettu rakentaa yksittäisinä taloina Luopioisten kyliin. Tulevaisuudessa mökkejä rakennetaan myös mökkiryppäiksi, joissa talojen keskellä sijaitsee yhteistiloja.

1–2 hengen talouksia varten tarkoitettujen uuden ajan mummonmökkin koko on pieni, hinta edullinen ja ulkonäkö maaseudulle sopiva. Huoneistoala mökissä on 40–60 neliötä sisältäen makuuhuoneen ja tupakeittiömäisesti toisiinsa liittyvän olohuoneen, ruokailutilan ja keittiön. Lisätilaa saadaan kuisteilla, parvella tai esimerkiksi kesäkäyttöisellä ullakkohuoneella. Sauna ja varastotilat voivat olla myös erillisissä piharakennuksissa. Lähtökohtana toteutukselle ovat esteettömyys, helppohoitoisuus ja yhteisöllisyys. Idea mummonmökkeistä syntyi 4 vuotta sitten ja hanke käynnistyi 2004 jatkuen vielä tämän vuoden. Ensimmäinen mökki valmistuu kuluvan vuoden aikana ja siinä on huomioitu tulevien asukkaiden toiveita.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Mummonmökkihankkeen nimi on Kynnys matalaksi – maallemuutto helppoksi, maalle muuton helpottaminen tehokkaalla, taloudellisella ja paikallisia voimavaroja hyödyntävällä pienomakotirakentamisella. Kunta haki hankke-

seen rahoituksen sekä toteuttajat, joiden toimesta mummonmökkihanketta on viety eteenpäin.

Rahoitus:

Hankkeen tutkimus- ja selvitystyöhön on myönnetty paikallisen toimintaryhmän Pomootori ry:n kautta EU-rahoitteista Leader+ -tukea. Tulevaisuuden rahoitusratkaisuihin on neuvottelut kunnan kanssa parhaillaan käynnissä. Mökit ovat omistuspohjaisia.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Perhekoon pienentyessä mummonmökki on varteenotettava vaihtoehto. Hankkeessa tehdyn selvitystyön tuloksena on noussut esiin kooltaan pienten omakotiasumismallien puute; kiinnostusta hankkeeseen on ympäri Suomen. Ikääntyvien kohdalla helppohoitoiset ja taloudelliset, yhteisöllisyyttä lisäävät mummonmökkit voivat siirtää mahdollista laitoshoidon tarvetta vuosilla eteenpäin.

Yhteyshenkilö: Ari Toivari, Toiminimi Ari Toivari / Uuden Ajan Mummonmökkit, p. 040 – 595 0164, atoivari@luukku.com
www-sivut: <http://www.luopioinen.fi/mokki/mm.html>

Palveluasunto omaan kotiin

Esittely:

Viola-kotiyhdistys ry Tampereella on tuotteistanut palveluitaan. Viola-kodissa asumispalvelutuotteita ovat 1) tuettu asuminen, 2) palveluasuminen ja 3) tehostettu palveluasuminen sekä 4) palvelukeskustoiminta. Palveluasuminen omaan kotiin on Viola-kotiyhdistyksen viides tuote, joka mahdollistaa kotona asumisen asiakkaan tarpeista lähtevän yksilöllisen palvelusuunnittelun turvin. Palvelu koostuu lääkehoito-, siivous-, hygieni- sekä turvapalveluista, joita on tarjolla ympärivuorokautisesti. Lisäksi palveluun kuuluu neuvontaa ja ohjausta. Asiakas voi myös halutessaan ostaa lisäpalveluita. Syksyllä 2005 on tehty ensimmäiset palveluasumisen päätökset Viola-kodin ulkopuolella asuville henkilöille.

Viola-kodin palvelukeskuksen tuotteista kotona asuvien näkökulmasta suosituimpia ovat 1) ateriapalvelut, 2) päivätoiminta, 3) allasterapia sekä 4) virkistys- ja kulttuuritoiminta.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Viola-kotiyhdistys ry vastaa toteuttamisesta. Kaupunki luo kuitenkin reunaehdot tuotteiden sisällöille.

Rahoitus:

Kaupunki ostaa sisällöllisesti määritellyn tuotteen Viola-kotiyhdistykseltä ostopalvelusopimuksena. Asiakas maksaa saamastaan palvelusta kaupungille. Mikäli asiakas haluaa lisäpalveluita, Viola-kotiyhdistys tuottaa ja laskuttaa ne erikseen.

Yhteyshenkilö: Niina Saukko, Palveluohjaus, Violapalvelut Oy
p. 03 - 3141 5300, niina.saukko@viola-koti.fi
www-sivut: <http://www.viola-koti.fi>

Muita kehittämishankkeita:

- Ruissalosaatiön Saga seniorikeskukset, <http://www.ruissalosaatio.fi/>
- Vaskikodit senioritalo, <http://www.tampereenvaskikodit.fi/>
- Senioritalo Hopeakello, Pirkkala
http://www.pohjolarak.fi/kohteet/pirkkalan_hopeakello/index.php
- Hopeaharju, Kangasala
- Senioriasunnot, Ristijärvi
- Onnenpesä, Töysä
- Senioritalo Loppukiri, Helsinki; Kuusikoti, Siilinjärvi
- Keinusaari, Hämeenlinna
- Palveluasunto kotiin, Haukiputaan kotiapuyhdistys
- Palveluasunnon rakentaminen omaan kotiin ja olemassa olevaan asuinkantaan –raportti, Tanja Koponen, VALLI. Palsu-projektin 2002-2004 loppuraportissa esitellään projektin lähtökohdat, keskeiset käsitteet, paikallisten projektien toimintamallit Haukiputaalla, Tampereella, Salossa, Helsingissä ja Kotkassa sekä kehittämishankkeessa saatuja tuloksia. Raportissa on kuvattu projektissa saatuja kokemuksia ikääntyneen kotona asumisen edellytyksistä (www.valli.fi).

8 Lähipalvelut, sosiaalinen ympäristö ja toimintakyky

8.1

Lähipalvelut ja sosiaalinen ympäristö

Lähipalvelut, avustaminen ja tuen tarjoaminen

Elonpolkuja -yhteistyöverkosto Tampereella

Esittely:

Elonpolkuja on Tampereen kaupungin sekä ikäihmisten parissa toimivien yhteisöjen verkosto. Elonpolkuja -verkosto toteuttaa ennakoivaa ja ehkäisevää vanhustyötä Tampereella. Toiminnan tähtäimenä on ikäihmisten toimintakyky ja sitä edistävä yhteistyö.

Ikäihmisten vuonna 1999 kaupunki kutsui neuvonpitoon ikääntyneiden toimintakyvyn edistämiseksi kiinnostuneita toimijoita. Niitä löytyi heti kolmisenkymmentä. Yhteistyö aloitettiin nyttikesti-periaatteella, eli jokainen toi osaamisensa ja resurssinsa. Elonpolkuja -yhteistyön käytännön toimintaa ovat koulutus, tiedotus ja yhteiset tapahtumat. Tavoitteena on erityisesti lisätä ikäihmisten liikuntaa toimintakyvyn osana, edistää ikäihmisten psyykkistä ja sosiaalista vireyttä sekä yleistä aktiivisuutta. Myös vanhustyön kuntouttavan työtteen kehittäminen on osa toimintaa. Tarkoituksena on olla yhdistävänä tekijänä ikäihmisille ja palveluja tarjoaville toimijoille. Mukaan voivat edelleen liittyä ikäihmisten toimintakyvyn edistämiseksi kiinnostuneet tahot.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Yhteistyötä kokoaa kaupungin sosiaali- ja terveystoimi. Verkoston 57 toimijaa edustavat eläkeläisjärjestöjä, evankelisluterilaista seurakuntayhtymää, oppilaitoksia, yhteisöjä sekä Tampereen kaupungin liikunta-, kulttuuri- ja sosiaali- ja terveystointia.

Rahoitus:

Rahoitus toimintoihin räätälöidään tapauskohtaisesti. Kaupunki maksaa yhteysihiteerin palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Verkoston sisäiseen kehittämiseen on hyvä panostaa. Erityisesti toimijoiden kesken tulisi korostaa kumppanuuden merkitystä ja kehittää verkosto-osaaamista sekä vastuunottoa siinä. Lisäksi tiedottamisen pitäisi ulottua verkostossa olevan edustajan lisäksi myös verkostoyhteisöihin. Verkostossa voisi

eri teemojen alle koota alaverkostoja, jotka ottaisivat vastuulleen teeman mukaisen alueellisesti tasa-arvoisen toiminnan kehittämisen.

Yhteyshenkilö: Yhteyssihteeri Pekka Pälämä, Tampere

p. 020 777 7655, pekka.palma@tampere.fi

www-sivut: <http://www.tampere.fi/ikapiste/vapaaehtoisty/elonpolkuja/index.html>

Kaupunginosatalonmiehet Nokialla

Esittely:

Sosiaalisen isännöinnin muotona Nokialla on kaupunginosatalonmiehiä. Työnkuva sisältää remontti- ja kotityöpalveluita kotona asuville ikääntyneille ja muuten apua tarvitseville sekä julkisista tiloista huolehtimista. Remonteissa korostuu esteettömyys ikääntyvien ja vammaisten kotona selviytymisen tukemiseksi. Esimerkiksi kotona asuvien ikääntyneiden asuntojen sisätiloihin on asennettu tukia ja pesutiloja on korjattu tarpeiden mukaan. Lisäksi portaita on muutettu ulospääsyn mahdollistamiseksi.

Kaupunginosatalonmiehet ovat hoitaneet myös julkisten tilojen korjaus- ja muutostöitä sekä yleistä alueiden viihtyvyyteen ja siisteyteen liittyviä asioita, kuten linja-autopysäkkikatoksien korjaamisia ym.

Toiminta on käynnistynyt huhtikuussa 2005. Alun perin kaupunginosatalonmiehiä oli kymmenen ja alueet oli jaettu kaupunginosien mukaan, nyt tehtävät on jaettu osittain osaamisen perusteella. Kysyntä kotona asumisen tarpeisiin on jossain määrin kausittaista, muu työaika käytetään julkisten tilojen huoltamiseen. Talonmiesten määrä vaihtelee neljästä kahdeksaan henkilöön kausivaihtelun mukaisesti.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Kaupunki koordinoi toimintaa ja osallistuu toiminnallisesti hoitaen palkanmaksujärjestelyt sekä tarvittavan yhteistyön työllistämiseen liittyvissä asioissa.

Rahoitus:

Rahoitus toteutetaan eri rahoitusratkaisuilla. Kaupunki rahoittaa toiminnan ja osaan määräraaikaisien työntekijöiden palkasta saadaan työhallinnon palkkatukea.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Kaupunginosatalonmiestoiminta voisi mahdollistaa kiinteistöhuollon ja sosiaalisen isännöinnin yhdistymisen. Näin asukkaille tutulle luottomiehelle syntyisi kokonaisvaltaisempi kuva asukkaiden tarpeista sekä asuin- ja elinympäristöön kohdistuvista kehittämistarpeista asukkaiden kotona selviytymisen tukemiseksi.

Yhteyshenkilö: Kaupunginosatalonmiesten ohjaaja Into Mustalahti, Nokia

p. 03 – 311 88 928

www-sivut: www.nokiankaupunki.fi

Kyläavustaja syrjäkylillä Ilomantsissa

Esittely:

Kyläavustajat helpottavat ikääntyneiden kotona asumista maaseudun kylillä auttamalla siivouksessa, pyykkihuollossa, leipomisessa ja asioinnissa. Kyläavustajat toimivat palvelurinkiperiaatteella ja palvelurinkiin on tulijoita. Työtön henkilö työllistetään yleensä noin 5-6 tunniksi päivässä. Pääkäyttäjär ryhmänä ovat ikääntyneet. Kyläavustajajärjestelmä on vakiintunut toiminnan muoto, jota toteutettu jo viiden vuoden ajan.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Kunta osallistuu toiminnallisesti kyläavustajan työllistämiseen. Päävastuu kyläavustajien palkkauksesta on kyläyhdistyksillä. Kunta hoitaa palkanmaksujärjestelyt (eli tekee työsopimukset ja hoitaa palkanmaksun pankkiin, maksaa sosiaalimaksut, vakuutusmaksut jne.)

Rahoitus:

Työvoimatoimiston palkkatukea (työllistämistuki, perusosa ja mahdollinen lisäosa noin 37-45 €/vrk) hyödynnetään palkanmaksussa. Siihen vaikuttaa työllistetyn työttömyysajan kesto. Se kattaa pääosan todellisista palkkamenoista. Loppuosan katetaan asiakkailta perittävillä asiakasmaksuilla (~ 5 €/h).

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Maaseudulla on löydettävissä sekä palvelun tarvitsijoita että palvelun tuottajia. Kyläyhdistys on hyvä toimija kyläavustajatoiminnan käynnistämiseen. Lisäksi kynnys toteuttamiseen on matala kunnan hoitaessa palkkausjärjestelyt.

Yhteysthenkilö: Perusturvajohtaja Riitta Renfors, Ilomantsi
p. 013-689 3201, riitta.renfors@ilomantsi.fi
www-sivut: www.ilomantsi.fi

Palveluverkon aktivointia Rengon hoivamallissa

Esittely:

Rengon kunnassa toteutettiin Rengon hoivamallin kehittämistyötä 2004–2005. Tavoitteena oli kehittää kunnan koordinaatiota palvelujen tuottamisessa, löytää kaikki palvelujen tuottamiseen osallistuvat tahot osaksi palveluketjua sekä kehittää hyvinvointiyrittäjyyttä. Yhteistyössä kunnan kanssa luotiin mahdollisuus palvelujen tuottajien verkostoitumiselle yksityisellä ja kolmannella sektorilla, avustettiin uusien yritysten syntymisessä ja markkinoitiin toimijoita. Tarjolla oli myös koulutusta.

Yksityisille yrittäjille ja järjestöille järjestettiin tilaisuuksia tutustua ja kertoa toiminnastaan. Lisäksi yrittäjien palvelukonsepteja kehitettiin. Siivousyrittäjä ja mökkitalkkari yhdistivät voimiaan remonttisiivousten yhteydessä. Kiinteistönhuoltoalan yritys kehitti palvelukonseptiaan tukipalveluiden suuntaan; palvelukonseptissa kuukausimaksulla toteutettaisiin pihan hoito sekä esimerkiksi lehden vienti asukkaalle ja asukkaan voinnin tarkistus. Kunnan tuki- ja hoivapalveluyrittäjistä tehtiin esite, jota kunnan työntekijät jakavat kotikäynneillä mahdollisuutena hankkia lisäpalveluita. Lisäksi kunnassa luotiin

kartta palveluiden tarvitsijoista ja järjestettiin kyläiltoja kylien vahvuuksien ja palvelutarpeiden löytämiseksi.

Kehittämistyö synnytti kuntaan uusia yrityksiä, joista mittavimpia ovat perusteilla oleva dementia-oireisten hoivakoti sekä mielenterveyskuntoutujien asumisyksikkö. Lisäksi yhteistyö eri palveluntuottajien kesken parani kunnan koordinaation vahvistuessa.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Hanke toteutettiin Rengon kunnan, Rengon hoivamalli-hankkeen sekä alueen yritysten, järjestöjen ja kyläyhteisöjen kanssa.

Rahoitus:

Rahoitus toteutui TE-keskuksen EU:n ALMA -ohjelman rahoituksella, johon sisältyi myös kunta- ja yritysrahaa.

Kehittämistarpeet /-mahdollisuudet:

Ikääntyvän asukkaan kotona selviytyminen maalaiskunnassa on usein kunnan, yksityisten palveluntuottajien, järjestöjen ja vapaaehtoisavun varassa. Palveluverkon rakentaminen ja kuvaus selkiyttää ikääntyvän kotona asumisen mahdollisuuksia. Palveluverkko ei saisi kuitenkaan jäädä vain kuvauksen asteelle, vaan kunnan palvelutuotantoa tulisi kehittää aktiivisesti monituottajamallin hyödyntämisen suuntaan palvelukoordinaation samalla vahvistuessa. Lisäksi poliittiset päättäjät olisi hyvä sitouttaa mukaan kehittämistyöhön.

Yhteyshenkilö: Vanhustyönjohtaja Riikka Iso-Pietilä, Renko
p. 03 - 65851, riikka.iso-pietila@renko.fi
www-sivut: www.renko.fi

Palveluoppaan tuottaminen Tuuloksen ikäihmisille

Esittely:

Palveluoppaan tavoitteena on koota yhteen kaikki ikäihmisiä koskevat palvelut Tuuloksessa ja tarvittaessa laajemmalla alueella olevat palvelut, esim. sairaanhoitopiirin alue. Oppaan avulla pyritään tukemaan ikääntyneiden kotona asumista niin, että heidän on mahdollista löytää tarvitsemansa palvelut helposti.

Palveluoppaan kokoaminen aloitettiin alkuvuodesta 2005. Siihen tuleville yrityksille ja yhdistyksille lähetettiin kyselyt, joissa selvitettiin tarkemmin heidän palveluitaan ja halukkuuttaan tulla mainituksi palveluoppaassa. Saatujen vastausten ja lukuisten kunnan työntekijöille lähetettyjen sähköpostiviestien perusteella koottiin ikäihmisiä koskevat palvelut yksiin kansiin. Oppaassa on perehdytty tarkemmin myös ikäihmisiä koskeviin etuuksiin, esimerkiksi omaishoidontukeen ja Kelan tarjoamiin eläkkeensaajien etuuksiin. Oppaassa on mainittu myös muut palveluiden tarjoajat (mm. kampaamot, taksit), sillä nämäkin kuuluvat oleellisesti ikääntyneen arkipäivään. Oppaaseen tulevan tiedon tulee olla ajantasaista ja paikkaansa pitävää. Palveluopasta kannattanee päivittää kerran vuodessa.

Palveluopas on tarkoitettu Tuuloksen ikäihmisille, kunnan työntekijöille ja muille sosiaali- ja terveystalouden toimijoille. Sen tekemisen yhtenä vaiheena on ollut paikallisten ikäihmisten osallistaminen. Se, että ikäihmiset saavat itse olla vaikuttamassa itseään koskeviin asioihin, lisää heidän kiinnostustaan ja sitoutumistaan.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Kunta on toteuttanut palveluoppaan yhteistyössä Hämeen ammattikorkeakoulun Ikitoimi-hankkeen kanssa. Palveluoppaan tekeminen on vienyt kahdelta opiskelijalta aikaa noin 10 viikkoa.

Rahoitus:

Kaksi opiskelijaa on koonnut oppaaseen tulevan materiaalin opinnäytetyönään. Painatuksen hoitaa Tuuloksen kunta. Päivitystyössä suurimmat kulut tulevat luultavimmin olemaan tiedonhankintaan ja valmiin työn painatukseen liittyvät kulut.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Seuraava vaihe palveluoppaan kehittämistyössä voisi olla palvelujen tilausmahdollisuus internetin välityksellä. Esimerkiksi palveluoppaan voisi kytkeä Virppa-palveluun niin, että ikääntyvillä olisi monta tapaa hyödyntää opasta. Palvelujen rakentamisessa erilaisten yhteistyömallien hyödyntäminen esimerkiksi oppilaitosten kanssa tuo lisäarvoa toiminnalle; kunnan ei tarvitse tehdä kaikkea itse.

Yhteyshenkilö: Vanhustyönjohtaja Pirkko Mattila, Tuulos

p. 03-631 1836, pirkko.mattila@tuulos.fi

www-sivut: http://www.hamk.fi/julkaisut/tiedostot/Ikitoimi_Tuuloksen_palveluopas.pdf

<http://www.tuulos.fi/>

Vanhemman väen valintatalo Seinäjoella

Esittely:

Vanhemman väen valintatalo on ikääntyneille, omaisille, ammattilaisille sekä muille ikääntyneiden asioista kiinnostuneille tarkoitettu Internet-palvelu. Vanhemman väen valintatalosta löytää tietoa ikääntyneille suunnatuista palveluista. Siitä löytyy tietoa Seinäjoen kaupungin, seurakunnan, yhdistysten, järjestöjen sekä yritysten palvelutarjonnasta ja toiminnasta. Ikääntyvä voi käydä halutessaan Seinäjoen Ikäkeskuksessa harjoittelemassa valintatalon käyttöä yleisöä varten varatulla tietokoneella.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Vanhemman väen valintatalon toteuttaa Ikäkeskus, joka on Etelä-Pohjanmaan Muistihäiriö- ja Dementiayhdistys ry:n hallinnoima ja RAY:n ja Seinäjoen kaupungin rahoittama hanke. Hankkeessa on mukana Seinäjoen seudun terveysyhtymä ja Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Hanke päättyy vuoden 2006 lopussa ja toiminta siirtyy Seinäjoen kaupungin ylläpitämäksi. Pohjana on ikääntyneille tarkoitettu palveluopas.

Rahoitus:

Sivusto on Ikäkeskuksen ja Seinäjoen kaupungin yhteistyössä ylläpitämä sivusto.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Valintalon palveluvalikoimaa voisi kehittää interaktiiviseksi esimerkiksi tarjoamalla palveluohjausta sekä mahdollisuuden tilata palveluita.

Yhteyshenkilö: Vanhustyön päällikkö Anneli Saarinen, Seinäjoki

p. 06 – 416 2150, anneli.saarinen@seinajoki.fi

www-sivut: www.seinajoki.fi/ikakeskus/

Kauppapalvelut

Kyläkauppojen kotiinkuljetukset Iloantsissa

Esittely:

Asiakas soittaa ostostarpeensa ja kyläkauppiat kuljettavat ostokset syrjäkyläliken ikääntyneiden kotiin. Pitkien asiointimatkojen kunnassa tämä helpottaa erityisesti autottomien ja huonokuntoisten ikääntyvien kotona asumisen mahdollisuuksia. Ikääntyvälle palvelu on maksutonta ja sitä käytetään runsaasti. Kotiinkuljetukset ovat vakiintunut toimintamuoto.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Kunta (maaseutulausakunta) tukee syrjäkyläliken kauppiaita kuljetustuella. Kuljetustuki koskee laajemmin kauppiaiden kuljetusten tukemista ja pääsyynä tukeen ovat pitkät matkat tukkuliikkeisiin. Kunnan kuljetustuen on myös

kompensoitiota siitä, että jotkut kauppiat kuljettavat ostoksia vanhuksille kotiin.

Sosiaalitoimi on neuvotellut taajaman kauppojen kanssa mahdollisuuksista palvella asiakkaita kauppaostoksissa. Kaksi ratkaisutapaa on löytynyt. Yksi kauppa hakee vanhusten rivitalosta asiakkaat ostoksille kauppaan kerran viikossa. Toinen kauppa vie tilauksesta asiakkaiden (lähinnä ikääntyneiden) ostokset kotiin ja veloittaa viennistä asiakkailta tällä hetkellä 1 euron. Kunta ei tue tätä kirkonkylän kauppojen toimintaa.

Rahoitus:

Maaseutulautakunnan maksaman kuljetustuen määrä on tällä hetkellä noin 3 400 €/vuosi. Kerran vuodessa kauppiat ilmoittavat toteutuneet kilometrimäärät kuntaan. Asiakkaille palvelu on maksuton.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Mikäli kaupassa toimii myös muita palveluita, joita kotiin kuljetuksen ohella voidaan hoitaa, helpottaa se entisestään ikääntyvien asiointia. Postin toiminnan laajentamista kuljetus- ja asiointipalvelujen tuottajana pitäisi kehittää. Näin välttyttäisiin peräkkäisiltä ajomatkoilta. Lisäksi kyläkauppojen palvelukonsepteja olisi mahdollista laajentaa yhteispalvelupisteiden, apteekkien ja sähköisten palveluiden avulla.

Yhteishenkilö: Perusturvajohtaja Riitta Renfors, Ilomantsi

p. 013-689 3201; riitta.renfors@ilomantsi.fi

www-sivut: www.ilomantsi.fi

Palveluliikenne

Lieksan kutsuohjattu esteetön joukkoliikenne ja kimppekyytiavustaja

Esittely:

Lieksan kutsuohjatun esteettömän joukkoliikenteen tarkoituksena on helpottaa varsinkin ikääntyneiden ja syrjäkylien autottomien asukkaiden liikumismahdollisuuksia. Kutsuohjattu esteetön joukkoliikenne toimii Lieksan kaupungin taajama-alueella non-stop periaatteella klo 7-17 välisen ajan arkin. Syrjäkylille suuntautuu 8 kutsuohjattua reittiä vähintään kaksi kertaa viikossa. Kyytipalvelu on tilattavissa puhelimitse tietyistä palvelunumeroista, jolloin puhelu ohjautuu välitysjärjestelmän kautta suoraan takseille. Tarvittaessa asiakas voi tilata kimppekyytiavustajan helpottamaan matkan- tekoa ja avustamaan asioinnissa. Käytäntö on vakiintunut toimintamuoto. Tyytyväisyyskyselyn mukaan käytäntö on parasta palvelua, mitä kunta on koskaan tarjonnut.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Kunta huolehtii palveluliikenteen toimivuudesta ja kilpailuttamisesta. Palveluliikenteen välitysjärjestelmän rakentamisesta on vastannut Kiteen Aluetaksi

Oy. Matkojen toteuttamisesta vastaa 4 taksiyrittäjää. Kimppakyytiavustaja-toiminta toteutuu Lieksan Tukipiste ry:n organisoimana.

Rahoitus:

Kunta rahoittaa välitysjärjestelmän ja esteettömän joukkoliikenteen, johon kuuluu myös vammaiskuljetukset. Ikääntyneille ja vammaisille kimppakyydin hinta on 2-5 euroa matkan pituudesta riippuen. Kuntarajan ylittävä matka maksaa 22 euroa.

Kimppakyytiavustajat ovat yhdistelmätuki palkattuja. Yhdistelmätuki sisältää kansaneläkelaitoksen myöntämän työmarkkinatuen sekä työvoimahallinnon myöntämän palkkatuen. Kunta maksaa avustustunnilta Lieksan tukipiste ry:lle 5 €:n korvauksen.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Ikääntyville kohdennettua palveluliikennettä voisi kehittää laajemmin. Lisäksi kimppakyytiavustajien toimenkuvaa voisi laajentaa esimerkiksi koti-työpalvelun suuntaan.

Yhteyshenkilö: Osastopäällikkö Soile Syrjäläinen, Lieksa
p. 013 – 689 4202, soile.syrjalainen@lieksa.fi
www-sivut: www.lieksa.fi

Palveluauto Japa Jalasjärvellä

Esittely:

Jalasjärven palveluauto -hankkeen tavoitteena oli lähipalveluverkoston luominen kunnan, kolmannen sektorin ja yksityisen palveluntuottajan yhteistyönä niin, ettei palvelujen saatavuus ole riippuvaista asuinpaikasta. Projektissa tehtiin palvelutarpeiden ja palvelun tuottajien kartoitusta sekä määriteltiin lähipalveluverkkoa. Palveluntuottajia pyrittiin verkottamaan. Tarkoituksena oli aktivoida myös kyliä ja paikallisjärjestöjä.

Lisäksi projektissa kehitettiin toimintamalli Palveluauto Japa maaseudun asukkaiden tarpeisiin. Japa oli monitoimiauto palvelujen viemiseksi asiakkaalle kotiin. Japasta saattoi tilata ateria- ja siivouspalveluita sekä pientä remonttiapua. Japalla hoidettiin myös tarvittaessa asiointikuljetuksia ja kyydillä pääsi kauppaan, apteekkiin ja postiin. Projekti päättyi vuoden 2005 lopussa.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Jalasjärven sosiaalitoimi, Etelä-Pohjanmaan maa- ja kotitalousnaiset ELEI Ky.

Rahoitus:

Hanke toteutettiin EU:n maaseudun kehittämisrahoista ALMA -rahoitteisena. Rahoituksen myönsi Seinäjoen seudun Kehittämisyhdistys Liiveri ry ja Jalasjärven kunnalla oli omarahoitusosuus.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Palveluauto Japa on hyvä malli lähteä kehittämään maaseudun palveluja. Japassa yhdistyi alueellinen yhteistyö monipuoliseen, tarpeista lähtevään palvelujen tuottamiseen. Palveluauton ei välttämättä tarvitse olla kunnan

palvelu, mutta kunta voisi edesauttaa palvelun kehittymistä ja tukea sen toimintaa niin, etteivät asiakasmaksusuudet nousisi liian suuriksi. Japan toiminta loppui, koska käyttäjät eivät olleet halukkaita maksamaan palvelusta tarpeeksi ja kunta ei yksin ottanut rahoitusta hoidettavakseen.

Yhteyshenkilö: Avopalvelun ohjaaja Sinikka Palojarvi, Jalasjärvi
p. 06 – 4580 260, sinikka.palojarvi@jalasjarvi.fi
www-sivut: www.jalasjarvi.fi

8.2

Toimintakyvyn ylläpito

Liikuntaperävaunu Keravalla

Esittely:

Keravalla on kehitetty alueellinen, kiertävä lähiliikuntaperävaunu Liikkari palvelemaan lähioiden asukkaita; lisäksi on huomioitu myös ikääntyneiden erityistarpeita. Perävaunussa on liikkumiseen ja sen harrastamiseen tarvittavaa, monipuolisia taitoja kehittävää, välineistöä. Mukana on vertaisohjaaja, joka opastaa välineiden käytössä. Liikkari kulkee ennalta sovitun aikataulun mukaisesti. Liikkarin luo on kerääntynyt noin 20–50 henkilöä aluekohtaisesti. Lisäksi Liikkaria voi tilata ohjaajan kanssa myös erikseen. Toiminta käynnistyi kesällä 2005 ja jatkuu projektiluontoisena vuoden 2006 loppuun.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Keravan liikuntatoimi vastaa Liikkarin toiminnasta. Vertaisohjaajat on rekrytoitu niin, että heillä on alueellista tuntemusta.

Rahoitus:

Liikuntaperävaunu on osa kaupungin palvelutoimintaa. Keravan ennalta ehkäisevän työn toimikunta myönsi erillisrahoituksen, jolla toiminta rahoitetaan. Vertaisohjaajat ovat tuntityöntekijäsopimuksella. Yritykset ovat sponsorineet välineistön hankintaa.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Ikääntyneiden liikuntatarpeet ovat moninaisia. Liikuntaperävaunua voisi kehittää huomioiden kotona asuvien apuvälinetarpeet ja liikkumiseen liittyvät tarpeet, mutta myös kuntoilumahdollisuuksien lisääminen. Liikuntaperävaunusta voisi lainata, vuokrata tai ostaa välineistöä asiantuntijan opastuksella.

Yhteyshenkilö: Liikuntas sihteeri Jarmo Vakkila, Kerava
p. 09 – 2949 2446, jarmo.vakkila@kerava.fi
www-sivut: www.kerava.fi

Aino ja Oiva -päivätoimintaa ikääntyneille Porissa

Esittely:

Aino ja Oiva -päivätoiminta on tarkoitettu lähinnä omatoimisille ikääntyneille. Tavoitteena on kunnan toimesta järjestää ennalta ehkäisevää ja mielenkiintoista päivätoimintaa halukkaille. Päivätoiminnan perusohjelma koostuu aamupäivän keskustelupiiristä ja iltapäivän asiantuntijapuheenvuoroista. Iltapäivän luennot suunnitellaan niin, että ne ovat ikääntyneitä kiinnostavia aiheita ja mahdollistavat tiedon kulun ikääntyneiden ja kunnan eri toimijoiden välillä. Luennoitsijoina toimii eri aihealueiden asiantuntijoita. Lisäksi luennoilla pyritään osallisuuden vahvistamiseen. Toiminnassa huomioidaan ikääntyneiden omat toiveet ja he voivat myös itse vaikuttaa ja osallistua ohjelman suunnitteluun ja toteutukseen. Päivätoimintaan ei ole ilmoittautumispakkoa, tulla voi kun sopii.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Toimintaa vetää kaupungin kodinhoitaja, joka koordinoi ja organisoii päivätoimintaa.

Rahoitus:

Päivätoiminta toteutetaan osana kaupungin normaalia palvelutuotantoa. Ikääntyneille osallistuminen päivätoimintaan on ilmaista.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Päiväkeskustoiminta mahdollistaa osallisuuden kaupungin ja yhteisön elämään. Päivätoiminnan jatkokehittäminen on hyvä alku aktiivisemmän toimintakeskuksen suunnittelulle. Palvelujen porrastamisen sijasta voisi ajatella aktiivisempaa toimintojen porrastamista niin, että keskus tarjoaisi ikääntyneille näiden toimintakyvyn mukaan erilaisia palveluita. Porrasteisuus toteutuisi siis ikääntyneiden toiminnallisuuden näkökulmasta.

Yhteyshenkilö: Toimistopäällikkö vt. Pirjo Rehula, Vanhustyö- ja kotipalvelu-toimisto, Pori, p. 02 – 621 6601, pirjo.rehula@pori.fi
www-sivut: www.pori.fi

9 Elinympäristön kehittäminen

Yhdyskuntasuunnittelu ja kaavoitus

Ristijärven senioriasumisen kehittäminen

Esittely:

Ristijärvellä on toteutettu Seniorpolis -hanketta vastauksena väestön ikääntymiseen. Ristijärvellä kehitetään seniorikylää ikääntyneiden toiminta- ja palveluympäristön kehittämiseksi. Seniorikylä pitää sisällään ajatuksen kaikille soveltuvasta asuin- ja elinympäristöstä, jossa tuetaan erityisesti ikääntyvien mielekästä ja omaehtoista elämää. Laaja-alainen toteutus on aloitettu suunnitteleamalla kylänraitti ikääntyville soveltuvaksi. Seniorikylään on rakennettu ikääntyvien tarpeisiin soveltuvia rivitaloja. Seniorikylän monitoimikeskuksessa sijaitsevat liikuntasali näyttämöineen, kuntosali ja kuntoutusallas sekä kahvio. Lisäksi senioriakatemia tarjoaa mahdollisuuden omaehtoiseen opiskeluun. Seniorikylän muita ikääntyville suunnattuja palveluja kehitetään ja laajennetaan vähitellen; esimerkiksi tällä hetkellä tarjolla on muun muassa ratsastusterapiaa ja hyvinvointiteknologiaosaamista. Suunnitteilla olevassa Ristijärven Agorassa yhdistyvät vuokra-asuminen, liiketilat, ihmisten kohtaustapaikka ja kulttuurin sekä taiteen senioriakatemiat. Lisäksi Ristijärvellä sijaitsee osaamiskeskittymä, jossa kehitetään senioreiden hyvinvointia ja elämäntapaan liittyviä toimintoja.

Konsepti perustuu siihen, että Ristijärvelle muuttava 60 vuotta täyttänyt henkilö tuo mukanaan verotulot ja valtionosuudet. Ikääntyvällä on edessään yleensä 10–15 vireää vuotta ilman kalliita hoitoja tai palveluita. Tänä aikana tarvittava palvelu-, virkistys- ja kulttuuritarjonta synnyttää työpaikkoja nuoremmille ikäluokille. Tämä edellyttää koko kunnan strategisesti määrittämiä ikääntyvät huomioivaa yhdyskuntasuunnittelua.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Ristijärven kunta on lähtenyt toteuttamaan hanketta yhteistyössä korkeakoulujen, tutkimuslaitosten sekä hallinnon, yritysten ja järjestöjen kanssa.

Rahoitus:

Kunta on päärahoittaja, muita rahoituslähteitä ovat mm. EU, TE-keskus, ministeriöt, maakuntaliitto.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Ristijärvellä on varauduttu ikärakenteen muutokseen. Kunnan elinvoimaisuuden kannalta profiloituminen kannattaa, sillä se vaikuttaa myös nuorempien ikäluokkien työllistymiseen sekä yrittäjien määrän lisääntymiseen. Väestön valuessa kaupunkikeskuksiin syrjäisempien seutujen on markkinoitava itseään vahvasti.

Kehittämistyö on hyvä kytkeä ruohonjuuritason toimintaan ja työstää ne osaksi olemassa olevia palveluprosesseja niin kunnan sisällä kuin suhteessa muihin palveluntuottajiin. Näin hankkeista tulee osa olemassa olevaa, jatkuvaa toimintaa myös projektirahoituksen loputtua.

Yhteyshenkilö: Kunnanjohtaja Reijo Fredriksson, Ristijärvi
p. 08 – 615 54320, reijo.fredriksson@ristijarvi.fi
www-sivut: <http://www.seniorpolis.com/>

Lähtökohtana esteettömyyden edistäminen

Asuinalueiden ja asuintilojen esteettömyyskartoitukset Oulussa ja Kajaanissa

Esittely:

Oulussa ja Kajaanissa on tapaustutkimuksena tehty kymmeneen kerrostaloon esteettömyys- ja toiminnallisuuskartoituksia ennakkoon laaditun kriteeristön avulla. Arvioinnissa on keskitytty rakennuksen soveltuvuuteen ikääntyneiden asuintaloksi.

1950–1980 -lukujen asuinkerrostalot muodostavat merkittävän osan asuinkerrostalokannasta. Näiden talojen korjaus- ja parannustöihin on mahdollista yhdistää myös sellaisia toimenpiteitä, jotka parantavat talojen soveltuvuutta ikäihmisten asumiseen. Tehdyissä kartoituksissa arvioitiin porrashuoneiden, yhteistilojen ja asuntojen puutteet ja ongelmat ikääntyneiden kannalta. Kohdetalojen arvioinnissa käytiin lävitse esimerkiksi liikkuminen kadulta ja pihoilta asuntoihin, porrashuone, yhteistilat ja kaikki rakennuksen asunto-tyypit. Taloista selvitettiin myös niiden käyttämättömät tai vajaakäyttöiset resurssit kuten tyhjiällä olevat tilat ja käyttämätön rakennusoikeus. Myös pihasuunnittelua kartoitettiin esteettömyyden näkökulmasta. Arviointikriteeristöön on sisällytetty rakennuksen arvioinnin lisäksi myös lähiympäristön helppokulkuisuus ja lähipalveluiden, kuten elintarvikeliikkeen tai linja-autopysäkin etäisyys kohdetalosta.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Kartoitukset on toteutettu Oulun yliopiston arkkitehtuurin osaston opinäytetyönä sekä osana laajempaa Tulevaisuuden senioriasuminen -hanketta. Kaupunki on luovuttanut tiedot eri-ikäisistä, kuntoarvion teettämiseen avustuksen saaneista kerrostaloista.

Rahoitus:

Hanke on toteutettu osana Tekes-rahoitteista Tulevaisuuden senioriasuminen -hanketta.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Tyhjilleen jäävien vuokratalojen käyttöä suunniteltaessa on mahdollista varautua määrällisesti lisääntyvän ikääntyvän väestön muuttuviin asumistarpeisiin. Arviointikriteeristöjä voitaisiin käyttää laajemmin kerrostalojen esteettömyysongelmien ja muiden ikääntyneiden mielekästä asumista haittaavien tekijöiden kartoittamisessa perusparannuksia suunniteltaessa.

Yhteyshenkilö: Tutkija, arkkitehti SAFA, Laura Sorri, Oulun yliopisto p. 08 - 553 4914, laura.sorri@oulu.fi
www-sivut: <http://webcgi.oulu.fi/ark/subindex.php?page=16&>
<http://herkules.oulu.fi/issn03578704/pub.html>.

Riku-reitit yhteistyönä Kangasalla

Esittely:

Kangasalan Riku-reitit ovat Reumaliiton kuntoutuslaitos Apilan, Kangasalan kunnan ja Tampereen yliopistollisen keskussairaalan Pikonlinnan yksikön yhteistyön pohjalta toteutettu reitistö Kangasalan Pikon kylässä. Reitistö mahdollistaa ulkona tapahtuvan kuntoutuksen sekä yleensä eri laitosten käyttäjien esteettömän liikkumisen maastossa.

Reitit luokiteltiin helppokulkuisuutensa ja esteettömyytensä suhteen kolmeen luokkaan. Esteettömin reitti nimettiin siniseksi reitiksi, ja se on tarkoitettu pyörätuolia tai kävelytukea tarvitsevalla henkilölle. Toinen reittiluokka, oranssi reitti, on helppokulkuinen reitti, jota voi käyttää henkilö, joka saattaa tarvita kävelykeppiä ja joka portaita noustessaan tarvitsee kaiteesta tukea. Kolmas luokka, vihreä reitti on luotopolku, joka sijoittuu rantaan ja se vaatii kulkijaltaan kykyä selviytyä myös vaikeampikulkuisessa maastossa.

Reitin varrelle sijoitettiin opasteita sekä penkkejä, jotka suunniteltiin tavallista korkeammiksi reumaa sairastavien tarpeiden mukaan. Vanhainkodin ympäri rakennettu reitti varustettiin levein valkoisin reunaviivoin heikkonäköisiä silmillä pitäen. Reitit on valittu niin, että ne muodostava useita eripituisia lenkkejä. Lisäksi lenkit risteytyvät, joten maastossa voi siirtyä polulta toiselle. Reiteistä laadittiin kartta käyttäjien avuksi. Reitistö mahdollistaa asukkaiden vierailut laitosten välillä, esimerkiksi vanhainkodin asukkaat omaisineen voivat käydä kuntoutuslaitoksen kahvilassa. Yhteistyö lisäsi eri laitosten henkilökunnan kanssakäymistä.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Reittien ideasuunnittelussa oli mukana kunnan teknisen toimen edustajia, Reumaliiton kuntoutuslaitoksen väkeä, vanhainkodin ja lähellä sijaitsevan kunnan päiväkodin henkilökuntaa ja kyläläisiä. Toteutus suunnitelmat laadittiin kunnan teknisessä virastossa.

Rahoitus:

Kunta suunnitteli ja rakensi sinisen reitin, oranssin reitin kustannuksiin osallistui kunnan lisäksi myös Reumaliitto. Luontopolun raivasivat kyläläiset talkootyönä, tarvikkeet saatiin kunnalta.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Ikääntyneiden liikkumismahdollisuuksiin tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Alueen palveluja kehitettäessä on syytä lisätä yhteistyötä alueella olevien

eri toimijoiden välillä sekä alueen asukkaiden välillä. Kyläyhteisöt ylläpitävät useita luontopolkuja sekä liikuntareittejä. Myös ikääntyneille suunnattujen liikkumisreittien ylläpidossa yhteistyömuodot olisi hyvä selvittää. Erityisesti talviaikaan ikääntyneiden liikkumismahdollisuudet kaventuvat merkittävästi.

Yhteyshenkilö: Erikoissuunnittelija, arkkitehti Marja Kurenniemi, Stakes
p. 09-3967 2322, marja.kurenniemi@stakes.fi
www-sivut: <http://www.stakes.fi/hyvinvointi/ymp/index.html>

Liikenteen vaaranpaikkakartoitukset kunnissa

Esittely:

Iäkkäiden itsensä tekemät vaaranpaikkakartoitukset antavat kunnille arvokasta tietoa ikäihmisten kokemista epäkohdista liikenteessä. Niistä saadaan eväitä kuntien liikenneturvallisuus- ja esteettömyyssuunnitelmiin sekä vanhuspoliittisiin ohjelmiin. Kartoituksen tekeminen voidaan myös liittää osaksi toimenpideohjelmiä. Yksi tapa tehdä liikenteestä turvallista ja toimivaa on korjata iäkkäiden kokemia epäkohtia.

Liikenneturva on kehittänyt työkaluja ja toimintamallin vaaranpaikkakartoitusten toteuttamiseksi kunnissa. Aineisto sisältää esitteen toimintamallista ja siinä käytettävän lomakkeen. Lisäksi aineistossa on ikäihmisille tarkoitettu esite, jossa annetaan konkreettisia ohjeita kartoituksen tekemiseen.

Kunnissa on vaaranpaikkakartoitusten tuloksena tehty paljon pieniä parannuksia liikennenympäristössä. Ympäristön kehittäminen ikäihmisille sopivaksi ei aina edellytä suurisuuntaisia hankkeita, vaan turvallisuus ja liikkumismahdollisuudet paranevat jo pienilläkin korjaustoimilla. Esimerkiksi Espoossa töyssyjä on lisätty autojen ajonopeuksien hillitsemiseksi ja penkkejä on lisätty ja uusittu kulkuväylien varsille. Lisäksi liitteen palvelulinjan toimintaa on kehitetty. Leppävirralla jalkakäytävien reunoja on madallettu ja lisätty luiskia, samoin ikääntyneille on tarjottu liukuesteitä kohtuuhintaan. Varkaudessa linja-autopysäkkejä on siirretty turvallisempiin paikkoihin ja näköesteitä on poistettu. Pensaiden leikkauksissa ja puiden oksien sahuksissa myös kiinteistöjen omistajat ja asukkaat ovat olleet töissä mukana. Poliisi on tehostanut nopeuden valvontaa. Vaaranpaikkakartoitus on edellä mainittujen kuntien lisäksi saatu valmiiksi Lappeenrannassa ja Siilinjärvellä sekä parhaillaan niitä on tekeillä monissa muissa kunnissa.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Liikenneturvan mallissa kartoituksen käynnistäminen ja toteutus on vanhusneuvoston tehtävä. Kunnan tekninen toimi olisi hyvä saada mukaan alusta alkaen. Käytännön työn eli vaaranpaikkojen kirjaamisen lomakkeille tekevät ikäihmiset. Liikenneturva ja sen aluetoimistot neuvovat kartoituksen tekemisessä ja antavat käyttöön maksuttoman aineiston.

Kartoituksen paljastamat ongelmat saatetaan kunnassa asianomaisten vastuutahojen tietoon. Näitä tahoja voivat olla teknisen toimen lisäksi kunnossapito, tiepiiri tai tiemestari, joukkoliikenteestä vastaava yksikkö sekä tonttien omistajat. Tämän toimintamallin mukaan vanhusneuvoston tehtävä on sen seuraaminen, mitä ongelmien poistamiseksi käytännössä tehdään.

Rahoitus:

Vaaranpaikkakartoitusten toteuttaminen on organisointikysymys. Esille tulleiden vaaranpaikkojen korjaamiskustannuksista vastaavat muun muassa kunnat, tiepiirit ja kiinteistöt.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Kuntien vanhusneuvostot voisivat ottaa asiakseen vaaranpaikkakartoitusten toteuttamisen. Kunnat ja niiden liikenneturvallisuuksiryhmät voisivat tukea vanhusneuvostoja kartoitusten toteuttamisessa ja huolehtia ongelmakohtien ja -alueiden korjaamisesta. Kunnan liikenneturvallisuuksiryhmään tulisi nimetä ikäihmisten edustaja.

Yhteyshenkilö: Suunnittelija Aulikki Schrey, Liikenneturva

p. 09 – 417 47338, aulikki.schrey@liikenneturva.fi

www-sivut: www.liikenneturva.fi/fi/liikennekasvatus/iakkaat/liikenneympariston_vaaranpaikkakartoitus.php

Helsinki kaikille -projekti

Esittely:

Helsingissä on strategisen johdon tuella viety esteettömyysajattelua läpi koko organisaation. Helsinki kaikille -projekti alkoi vuonna 2002 ja kestää vuoden 2011 loppuun. Projektissa toteutetaan koko kaupungin esteettömyyssuunnitelma, joka koostuu useasta eri osasta. Alueellisissa esteettömyyssuunnitelmissa kartoitetaan nykytilannetta ja valitaan esimerkiksi esteettömyyden kannalta tärkeimmät reitit ja tilat. Hallintokunnat tekevät omat esteettömyyden toteutusohjelmat. Esteettömyys on liitetty vuonna 2003 osaksi kaupungin ja hallintokuntien vuotuista talous- ja toimintasuunnittelua. Lisäksi projektissa tehdään yhteistyöhankkeita usean eri tahon kanssa, esimerkiksi tuotekehityshankkeissa on mukana 3 kaupunkia, 3 ministeriötä ja kotimaisia kivivalmistajia.

Projektin tarkoituksena on pitää huolta työmenetelmien ja rakenteellisten ratkaisujen esteettömyydestä, ohjata suunnittelua esteettömyyden huomioivaksi ja seurata toteutusta mm. tietojärjestelmien avulla sekä tehdä esityksiä määrärahoista esteettömyyttä edistäviin korjauksiin ja muihin hankkeisiin. Vuoteen 2011 mennessä kaupungin merkittävimmät alueet ovat liikkumisen ja toiminnan kannalta esteettömiä. Kaupungin yleiset alueet ja rakennukset sekä julkisen liikenteen ratkaisut tehdään esteettömiksi ja turvallisiksi. Keskustaan ja kaupungin asuinalueille on tehty esteettömyyskartoituksia ja tiloja ja elinympäristöjä on muutostöillä muokattu esteettömiksi.

Helsinki on yhteistyössä Espoon, Joensuun, Vantaan, Tampereen ja Turun kanssa toteuttanut Esteetön ympäristö -suunnittelukortit ja SuRaKu -esteettömyyskriteerit. Samoin esteettömän kodin ratkaisuita esitellään Toimiva koti -kokeilu-ympäristössä.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Esteettömyyden toteuttaminen on edellyttänyt laajaa yhteistyöverkostoa eri toimijoiden kanssa. Yhteistyössä on edustajia mm. kaupungin eri virastoista, vanhus- ja vammaisjärjestöistä, asukasjärjestöistä, valtionhallinnosta, liikelämästä sekä kiinteistöistä.

Rahoitus:

Rahoituksesta on pääosin vastannut kaupunki. Ympäristöministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö sekä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ovat rahoittaneet useita kehittämishankkeita.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Esteetön Helsinki on osoitus strategisen johdon ja yhteisen tahtotilan operationalisoitumisesta. Kunnissa toteutettavat kehittämishankkeet edellyttävät johdolta selkeää kantaa ja työtä hankkeiden onnistumisen mahdollistamiseksi.

Yhteyshenkilö: Projektin johtaja Pirjo Tujula, Helsinki

p. 09 – 166 2122, pirjo.tujula@hel.fi

www-sivut: <http://www.hel2.fi/helsinkikaikille>

Turku kaikille -portaali Turussa

Esittely:

Turku kaikille -esteettömyysportaali on Kynnys ry:n Turun toimikunnan kokoama internet-portaali, joka tarjoaa laaja-alaista tietoa Turun alueen esteettömistä palveluista ja niiden käytöstä. Palveluilla tarkoitetaan niin kunnallisia kuin yksityisiäkin palveluita, kuten terveydenhuolto-, liikenne-, majoitus-, ravitsemus-, virkistys- ja kulttuuripalveluita. Toteutus on helppokäyttöinen ja käyttäjäystävällinen. Symboliluettelo opastaa lukemaan portaalin tarjoamaa tietoa.

Portaali on suunnattu turkulaisille ja Turussa vieraileville eri tavoin vammaisille tai toimintaesteisille henkilöille. Lisäksi ikäihmiset sekä lastenvaunujen kanssa kulkevat voivat hyödyntää sitä. Portaalia voi lukea suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Portaalin rakentaminen sai alkunsa Kynnys ry:n Turun toimikuntaan saapuneista lukuisista esteettömyyskyselyistä. Esteettömyystieto päätettiin kerätä systemaattisesti yhteen paikkaan, josta tieto olisi helposti luettavissa ja saavutettavissa.

Vuonna 2004 Turun kaupungin Kansalaisen tietoyhteiskuntaohjelma – ihmisen@turku mahdollisti taloudellisesti internet-sivuston rakentamisen. Sivusto julkistettiin vuonna 2005, jonka jälkeen sitä on päivitetty säännöllisesti.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kanssa:

Päätoteuttajana ja hallinnoijana toimii Kynnys ry:n Turun toimipiste. Portaali on osa Turun kaupungin esteettömyysohjelmaa 2005–2012. Turun kaupunki ja esteettömyysasiamies toimivat hankkeen tukijana. Muita yhteistyötahoja ovat Turun CP-yhdistys ry, Varsinais-Suomen Näkövammaiset ry, Polioinvalidit ry, Varsinais-Suomen osasto, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä, Turun Huonokuuloiset ry, Turun Seudun Invalidit ry, Turun Yliopisto ja Åbo Akademi.

Rahoitus:

Rahoitus koostuu omarahoitusosuudesta ja Turun tietoyhteiskuntaohjelman rahoituksesta.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Tämä on yksi tapa lisätä yleistä tietoutta esteettömyysasioista. Portaalia voisi kehittää vielä kattavammaksi ja erityisesti yrittäjien mukaan saanti olisi tärkeää. Yrittäjiä pitäisi tiedottaa enemmän esteettömyysasioista ja tahoista, joiden puoleen kääntyä yrityksen esteettömyyttä parannettaessa.

Yhteyshenkilö: Aluesihteerri Olli Nordberg, Kynnys ry
p. 02 – 251 9521, olli.nordberg@kynnys.fi
www-sivut: www.kynnys.fi
www.turkukaikille.info

Asuinalueiden kehittäminen

Kotkan Korttelikodit

Esittely:

Korttelikotitoiminta alkoi vuonna 1993 yhdellä korttelikodilla paikallisen asukasyhdistyksen toimesta. Korttelikotien määrän kasvaessa perustettiin vuonna 1997 yhdistys Kotkan Korttelikotiyhdistys ry. Korttelikotitoiminta on asukaslähtöistä kansalaistoimintaa, jonka tarkoituksena on lisätä asukkaiden viihtyvyyttä asuinalueilla, tarjota mahdollisuudet yhteistoiminnalle ja yhdessäololle ja edistää asukkaiden hyvinvointia.

Kotkan Korttelikotiyhdistys ry ylläpitää tällä hetkellä eri asuinalueilla neljää korttelikotia, joissa kortteliemännät ja -isännät auttavat arkisissa asioissa ja ongelmassa. Kodilla voi lukea lehtiä ja käyttää tietokonetta, korjausompelija auttaa vaatteiden korjauksissa, sieltä voi ostaa tuotteita, kahvia ja ruokaa omakustannushintaan. Korttelikodeissa kokoontuu harrastusryhmiä. Sieltä tarjotaan tukipalvelua sellaisille alueen asukkaille, jotka eivät selviydy itsenäisesti asumisessaan ja asioinnissaan. Yhdessä korttelikodissa on kirjanpito toimisto, jossa hoidetaan yhdistysten kirjanpitoa ja palkanlaskentaa.

Korttelikodit työllistävät tukityöllistämistoiminnan kautta, antavat työharjoittelupaikan ja muutamalla henkilölle tavallisen määräaikaisen työpaikan. Työntekijät käyvät auttamassa pienituloisia vanhuksia kodin askareissa, kuten siivouksessa, ikkunanpesussa, vaatehuollossa ja ulkoiluttamisessa. Asiakkaat maksavat vain tarvikkeiden hinnan. Korttelikodin työntekijät tukevat näin vanhuksen turvallista asumista omassa kodissaan. Työntekijät käyvät myös 11 vanhainkodissa ja palvelutalossa auttamassa vanhusten virkistyksessä ja vastaavassa, mutta he eivät tee hoitotyötä.

Työllistyneitä tämän toiminnan kautta on ollut yli tuhat vuodesta 1999 ja vuosittain noin 150–200 henkilöä. Toukokuussa 2006 oli 123 työntekijää ja asiakkaina kotona asuvia vanhuksia n. 600 henkilöä. Kirjanpito palvelujen käyttäjien määrä on ollut n. 40 järjestöä/vuosi. Korttelikotitoiminnassa ei tehdä mitään sellaista, mitä yksityinen sektori tekisi tai joka kuuluisi lakisääteisesti kunnan tehtäväksi. Kohderyhmä on pienituloisimmat henkilöt ja työllistämistoiminnassa tukitoihin otetaan sellaisia, jotka eivät ole saaneet vapailta markkinoilta työtä eri syistä, esimerkiksi iän, puutteellinen koulutuksen, fyysisen tai henkisen toimintakyvyn takia. Tapaamispaikkatoiminta on vakiintunutta toimintaa, tukipalveluita tuotetaan niin kauan kuin työllis-

tämistuet sen sallivat ja/tai yhteiskunnassa tarvetta työllistää työttömiä ja vajaakuntoisia henkilöitä tätä kautta. Toiminnan ovat todenneet tarpeelliseksi sekä palvelujen käyttäjät että yhteistyötahot ja rahoittajat.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Kaupunki maksaa 3 korttelikodin vuokrat ja sijoittaa 7 työsuunnittelijaa niihin töihin (viisi korttelikodin vetäjää, 1 kirjanpitäjä ja yksi toimistotyöntekijä). Muita yhteistyökumppaneita ovat kaupungin eri hallintokunnat, työvoimatoimisto, Kela ja TE-keskus. Muiden tahojen kanssa tehdään yhteistyötä tilanteen ja tarpeen mukaan. Yhteistyöverkosto on "kudottu" vuosien varrella ja se on toimiva ja joustava.

Rahoitus:

Kaupunki rahoittaa 7 henkilön palkat. Rahoitusta saadaan TE-keskuksesta kuuden projektityöntekijän palkkaukseen, maksimissaan 3 vuotta eli vuosina 2006–2008. Työvoimahallinnosta saadaan työllistämistukea työttömien henkilöiden palkkaukseen. Asiakkaat maksavat tarvikekulut esim. siivouspalveluissa. Kirjanpitopalveluista maksetaan kulujen mukaan. Järjestöt ovat pieniä, eivätkä voi maksaa normaalihintaista korvausta. Pienin maksu on 50 €/vuosi ja suurin 780 €/vuosi. Pyrkimys on saada työsuunnittelijat jatkuvamman rahoituksen piiriin. Tällä hetkellä työsuunnittelijana voi olla 2 vuotta töissä, sitten vuoden työttömänä ja taas 2 vuotta töissä. Niin kauan kuin TE-keskus rahoittaa 6 työntekijän palkanmaksun ei toiminnan "pyörittämisessä" ole ongelmia, mutta ongelma on se, että työllisyyspoliittinen projektituki voi olla maksimissaankin vain 5 vuotta projektia kohden.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Työministeriön olisi hyvä kehittää jatkuva rahoitusmalli toimintaan, joka koskee pitkäaikaistyöttömien ja vajaakuntoisten työllistämistä. Tällöin tietty määrä samojen henkilöiden työpaikkoja turvattu jatkuvan rahoituksen kautta ja he vastaisivat työllistämistuella palkattujen töiden järjestämisestä. Myös työttömien ja vajaakuntoisten työllistämiseen työllistämistuen kautta tulisi saada enemmän joustoa.

Yhteyshenkilö: Marja Paldán, Kotkan Korttelikotiyhdistys, Kotka
p. 05 - 234 5619, marja.paldan@kotka.fi
www-sivut: www2.kotka.fi/korttelikodit

Asukastupatoimintaa Oulussa

Esittely:

Asukastupa on oululainen matalan kynnyksen kohtaamispaikka alueen asukkaille vauvasta vaariin. Toiminnan lähtökohtia ovat asukaslähtöisyys ja ennaltaehkäisy. Asukastupia on kymmenen ja niiden toiminnot sekä palvelutarjonta muotoutuvat toiminta-alueen asukkaiden tarpeista käsin. Toiminnan osa-alueita ovat: lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttaminen, lapsiperheiden ja ikääntyvien hyvinvointia tukeva toiminta, lähiliikunta, alueellinen kulttuuritoiminta, kestävän kehityksen sekä turvallisuuden edistäminen asuinalueilla.

Asukastuvilta on saatavissa myös palveluja, jotka tukevat ikääntyneiden itsenäistä asumista omissa kodeissa. Asukastuvilla on mahdollisuus syödä lämmintä lounasta ja ruokaa on mahdollista ostaa mukaan. Lisäksi tarjolla on omatoimista terveydenhallintaa edistäviä palveluita, esimerkiksi mahdollisuus mittauttaa verenpaine tai osallistua ikäihmisille tarkoitettuun liikuntaryhmään. Lähes kaikilta asukastuvilta on saatavissa kotiapua. Saatavilla on esimerkiksi tavanomaista siivousapua, apua raskaampiin kotitöihin kuten ikkunoiden pesuun sekä asiointiapua, vaatehuoltoa ja ystäväpalvelua. Joiltakin asukastuvilta on saatavissa apua kiinteistöhoitoon kuten lakaisua, lumenluontia, nurmikon tai pensaiden leikkuuta. Työntekijät tekevät myös pieniä korjaustöitä. Lisäksi tuvilla järjestetään mm. virike- ja harrastetoimintaa sekä yhteisöllisiä tilaisuuksia ja tapahtumia kaiken ikäisille, lähiliikuntaa, monipuolista kulttuuritoimintaa, ateriapalveluja, korjausompelua sekä atk-taitojen opettelua tietotyötoreilla.

Vuonna 2005 asukastuvilla oli asiakaskäyntejä 133 761. Virike-, harraste- sekä muiden yhteisöllisten toimintojen osuus toiminnasta on 90 522 asiakaskäyntiä, ”soppapäivien” 25 597 asiakaskäyntiä ja tietotyötoreille on 17 642 asiakaskäyntiä. Asiakaskäyntejä oli vuoden 2006 tammi-maaliskuussa tuvilla yhteensä yli 47 000.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kanssa:

Asukastupatoiminta sisältyy Oulun palveluverkkosuunnitelmaan ja on yksi foorumi Oulun kaupungin osallisuuden ja vaikuttamisen strategian ja toimenpideohjelman toteuttamisessa (Kv 23.1.2006 §2). Oulun kaupungin keskuhallinnon osallistuminen ja vaikuttaminen koordinoi toimintaa ja sekä toimii tukea ja ohjausta antavana tahona. Toiminnan määrällistä ja laadullista kehittymistä mitataan ja toimintaa kehitetään asukastupien verkoston ja keskuhallinnon yhteistyönä. Toiminta on verkostoitunut kaupunkiyhteisön pitkän aikavälin suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Rahoitus:

Kaupunki vastaa tiloista, tietotyötoreista sekä myöntää vuosittaista toiminta-avustusta. Kumppanuusyhteisöt vastaavat työntekijöiden palkkaamisesta sekä käytännön toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Vastikään käynnistyneen Oulun kaupungin moniammatillisen alueellisen viranomaisyhteistyön yksi tehtävä on olemassa olevien palvelujen ja toimintatapojen arviointi ja uudentyyppisten ratkaisujen etsiminen sekä uudet palvelumuodot. Hallinnonrajat ylittävä kaupungin palvelujen yhteistyö on verkostoitunut yhteisötoimintaan, jonka yksi osa-alue asukastupatoiminta on.

Yhteyshenkilö: Yhteisötoimintakoordinaattori Maarit Alikoski, Oulu

p. 08 – 558 41144, maarit.alikoski@ouka.fi

www-sivut: www.ouka.fi/lahidemokratia

10 Strategiset linjaukset ja toimeenpano

10.1

Toimenpiteet kunnissa

Jyväskylän eläkeläisneuvosto

Esittely:

Eläkeläisneuvosto on Jyväskylän kaupungin ja eläkeläisjärjestöjen sekä vanhustyötä tekevien järjestöjen yhteistyöelin. Sen tarkoitus on kehittää vanhustenhoitoa ja elinehtoja Jyväskylässä. Sen toimintaan kuuluu ikääntyvien asioihin kohdistuvien päätöksien ohjaus ja seuranta. Eläkeläisneuvosto toimii tekemällä aloitteita vanhusten asunto-olojen, terveydenhuollon, virkistystoiminnan ja muun avohuollon sekä laitoshuollon kehittämiseksi sekä antaa lausuntoja näitä asioita suunniteltaessa ja toteutettaessa. Eläkeläisneuvosto osallistui vanhuspoliittisen strategian suunnitteluun ja oli yhtenä toimijana hyväksymässä valmiin strategian. Tämän jälkeen eläkeläisneuvosto on seurannut ja antanut lausunnon 3 kertaa vuodessa strategian toteutumisesta. Ennaltaehkäisevä toiminta on ollut viime aikoina erityisenä painopistealueena toiminnassa.

Eläkeläisneuvosto on perustettu vuonna 1977 ja sen toimikausi on sama kuin kunnallisten lautakuntien. Eläkeläisneuvosto koostuu 11 järjestöstä.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Eläkeläisneuvostoon kuuluu 11 eläkeläisjärjestöjen jäsentä sekä kaupungin virkamieskunnasta tulosaluejohtaja (vanhuspalvelut ja terveyskeskussairaala), sosiaali- ja terveyslautakunnan edustaja sekä neuvoston sihteeri.

Rahoitus:

Rahoitusta ei ole.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Eläkeläisneuvoston asemaa päätöksentekijänä tulisi vahvistaa. Status ei ole sama kuin lautakunnilla ja tämä vaikeuttaa vaikuttamisen mahdollisuuksia ikääntyneille tärkeissä asioissa. Edustuksellisuus on vielä liiallista.

Yhteyshenkilö: Puheenjohtaja Oiva Vainio, Jyväskylän seudun Kansalliset Seniorit ry, p. 014 – 211 430, oivavainio@hotmail.com

www-sivut: <http://www.jyvaskyla.fi/sotepa/ikaantyminen/elakelaisneuvosto.shtml>

Strategisesti linjattua

Jyväskylän vanhuspoliittinen strategia

Esittely:

Jyväskylässä vanhuspoliittisen strategian suunnitteluun ja työstämiseen on valjastettu kaikki kaupungin toimijat. Lähtökohtana strategiassa on ollut ajatus, että ikääntyvällä on itsemääräämisoikeus kuten muutkin oikeudet suhteessa itseensä, mutta myös velvollisuus huolehtia itsestään. Strategian valmistelu aloitettiin kutsuseminaarilla vuonna 2001. Seminaarissa osallistujat jakautuivat neljään ryhmään: 1. Asuin- ja elinympäristön kehittäminen, 2. Ennaltaehkäisevä toiminta ja sosiaalisten verkostojen vahvistaminen, 3. Kotona asumista mahdollistavien palvelujen kehittäminen sekä 4. Palveluketjujen kehittäminen. Ryhmissä pohdittiin yksityiskohtaisesti strategian tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia noin sadan eri sidosryhmiä edustavan henkilön voimin. Palautetta saatiin myös asukasyhdistyksille, eläkeläis-, sosiaali- ja terveysjärjestöille sekä yksityisille palvelutuottajille tehdyistä kyselyistä.

Strategian päälukuja ovat Hyvä ikääntyminen, Toimintakyky, Asuin- ja elinympäristö, Tarpeen mukaiset palvelut, Henkilöstö, Yhteistyö ja tiedottaminen sekä Ensisijaiset strategiset linjaukset. Näistä tarpeenmukaisissa palveluissa käsitellään porrastettua päiväkeskustoimintaa ja seniorikeskusta sekä palvelujen joustavaa liikkuvuutta. Seniorikeskus tulee olemaan osa porrastettua päiväkeskustoimintaa ja kokoaa ikääntyneet ihmiset toimintaan jo eläkkeelle jäännin jälkeen, mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Se tarjoaa paikan kokoontua, harrastaa, tehdä ja toimia, sekä jakaa keskitetysti tietoa ikääntyviä koskettavilta eri elämäntilanteilta. Seniorikeskuksen tarjoavat erilaisia palveluita ja toimintamahdollisuuksia. Uudenlaisen organisaatioajattelun mukaan palvelut liikkuvat joustavasti ikääntyvien luokse. Liikkuvat yksiköt tukevat kotona selviytymistä.

Strategian ja sovittujen toimenpiteiden toteutumista seurataan vuosittain tätä tarkoitusta varten valtuuston asettaman neuvottelukunnan toimesta. Ohjelma on edennyt tavoitteissaan aikataulun mukaisesti, ainoastaan seniorikeskusten perustamiseen liittyvä tavoite on jäänyt toteutumatta alkuperäisen aikataulun mukaisesti. Neuvottelukuntaan kuuluu noin 20 yhteistyötahojen edustajaa kaupungin poikkihallinnollisen edustuksen lisäksi. Neuvottelukunta vastaa tiedottamisesta kaupunkilaisille.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Mukana on ollut kaupungin hallintokuntien, yliopiston, ammattikorkeakoulun, sairaanhoitopiirin, seurakunnan, yksityisten palvelutuottajien sekä järjestöjen, yhdistysten ja vapaaehtoistoiminnan edustajia.

Rahoitus:

Rahoituksesta on vastannut kaupunki.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Jyväskylä on edelläkävijä niin prosessimaisen toimintarakenteen kuin kokonaisuutta huomioivan strategiatyön näkökulmasta. Tärkeää on huolehtia, että suunnitelmat muotoutuvat toimiviksi käytännöiksi. Jyväskylässä niin poikkihallinnollinen yhteistyö kuin kaikkien toimijoiden ja asukkaiden mu-

kaan saanti kehittämistyöhön on onnistunut. Samoin kehittämislinjaukset suuntaavat omaehtoisen ikääntymisen mahdollistamiseen.

Yhteyshenkilö: Tulosaluejohtaja Sirkka Karhula, Jyväskylä
p. 014 – 625 667, sirkka.karhula@jkl.fi
www-sivut: www.jyvaskyla.fi/sotepa/vanhuspoliittinenstrategia/

Espoon vanhuspoliittinen ohjelma ja palvelurakenteen kehittäminen

Esittely:

Espoon vanhuspoliittinen ohjelma perustuu kehittämistyöhön, jota on tehty jo 80-luvulta alkaen. Koko kaupunkia ja kaikkia toimialoja koskevassa kaupunkistrategiassa on ikääntynyttä väestöä koskeva strateginen päämäärä ollut vuodesta 1999.

Esitys Espoon vanhuspoliittiseksi ohjelmaksi on työstetty sosiaali- ja terveystoimen toimialalla. Alkuvuoden 2002 aikana vanhuspoliittisen ohjelman luonnosta esiteltiin monella taholla: vanhusneuvostossa, sosiaali- ja terveyslautakunnan työseminaarissa, kaupunginhallituksen iltakoulussa sekä useissa eläkeläisjärjestöissä ja vapaaehtoisyhdistyksissä. Lausuntoja saapui tekniseltä lautakunnalta, kiinteistölautakunnalta, joukkoliikenteen johtokunnalta, ympäristölautakunnalta, nuorisolautakunnalta, suomenkieliseltä koulutuslautakunnalta, pelastuslautakunnalta, Espoon Veden johtokunnalta sekä kaupungin varikolta. Lausunnot huomioitiin ohjelman muokkaamisessa ja lisäksi liikuntalautakunnassa käytiin keskustelu asiasta. Samoin kaupunginhallituksen kevään 2001 vanhuspoliittisen ideaseminaarin painotukset on sisällytetty esitykseen.

Espoolaisen vanhuspolitiikan peruslähtökohtana on jokaisen ihmisen itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Tämä toteutuu parhaiten siten, että vanhuksen kotona asuminen on aina ensisijainen vaihtoehto toimintakyvyssä tapahtuvasta heikkenemisestä huolimatta. Kotona selviytymisen mahdollistaminen edellyttää monipuolisia myös kodin seinien ulkopuolelle ulottuvia itsenäistä selviytymistä tukevia elinympäristön ja arkipalvelujen kehittämistoimenpiteitä lyhyellä ja pitkällä aikajänteellä sekä monipuolisia sosiaali- ja terveyspalveluja. Asuntokannan muuttaminen vastaamaan jatkuvasti kasvavan vanhusväestön tarpeita on suuri haaste. Itsenäinen selviytyminen ja arkipäivän asioiden hoito silloin, kun toimintakyky/liikkumiskyky on rajoittunut, edellyttää lähiympäristöltä esteettömyyttä, turvallisuutta ja toimivuutta. Oleellinen tekijä ihmisen elämisen laadussa ovat merkitykselliset ihmissuhteet ja mahdollisuus sosiaalisiin kontakteihin ja osallistumiseen.

Otteita Espoon vanhuspoliittisesta ohjelmasta

Vanhuspoliittisen ohjelman toteuttaminen merkitsee tarkoituksenmukaisista toimintalinjauksista päättämistä ja niiden mukaan toimimista. Toimintalinjaukset koskevat ikääntyvien espoolaisten asumista, elin- ja asuinympäristöä, lähipalvelujen saavutettavuutta, yhteisöllisyyttä, osallistumista ja sosiaali- ja terveyspalvelujen tarkoituksenmukaisuutta ja kohdentumista. Ikääntyneet espoolaiset ovat ensisijassa yhteisönsä voimavara, joiden mahdollisuudet osallistua aktiivisesti erilaiseen toimintaan tulee turvata.

Edistetään asuntorakentamisessa ns. elinkaariasuntoja, jotka mukautuvat ihmisen elämänkaaren eri vaiheisiin

Hyväksyessään Espoon vanhuspoliittisen ohjelman 2002 kaupunginvaltuusto perusti seurantaryhmän, jonka tehtäväksi määriteltiin 1) edistää vanhuspoliittisen ohjelman toteutumista täsmentämällä ohjelman linjauksia tulostavoitteiksi vuosittain sekä 2) seurata ja arvioida vanhuspoliittisen ohjelman toteutumista vuosittain. Tulostavoitteiden täsmentäminen ja ohjelman seuranta ja arviointi toteutetaan vuosittain katsauksen muodossa. Katsaukseen on kirjattu tulostavoitteet ja niiden toteutumiseen tähtäävä toiminta. Seurantaryhmään kuuluu vanhustenpalveluista 4 henkilöä, tekninen ja ympäristötoimesta 2 henkilöä (ohjelmayksikkö ja yleiskaavayksikkö) ja sivistystoimesta 2 henkilöä (liikuntapalvelut ja vapaa sivistystyö).

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Vanhusten palvelujen tulosityksikkö toimii vanhusten palvelujen järjestämisen ja tuottamisen koordinaattorina Espoossa.

Rahoitus:

Ohjelman mukainen toiminta rahoitetaan osana kaupungin normaalia toimintaa.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Espoossa on huomioitu elinympäristön kokonaisvaltaisen suunnittelun merkitys omaehtoisen ikääntymisen mahdollistajana. Palveluverkkojen ja asumisen pysyvyyden huomioiminen rakennetun ympäristön suunnittelussa lisää ikääntyvien kotona asumisen edellytyksiä. Vanhuspoliittisten ohjelmien kytkeminen taloussuunnitteluun on hyvä tehdä jo ohjelman suunnitteluvaiheessa, näin ohjelman tavoitteiden toteuttaminen onnistuu halutussa aikataulussa helpommin.

Yhteyshenkilö: Vanhusten palvelujen johtaja Jaakko Valvanne, Espoo
p. 09 – 816 23 311, jaakko.valvanne@espoo.fi
www-sivut: www.espoo.fi

Seudulliset yhteistyömallit ja järjestöt

Vanhustenhuollon ikääntyneiden asumiseen liittyvä seutuhanke

Esittely:

Jämsän, Jämsänkosken ja Jämsän seudun terveydenhuollon yhteistyöprojekti käynnistyi maaliskuussa 2004. Tavoitteena on laitospalvelurakenteen muuttaminen kotona asumista ja kodinomaista hoitoa sekä välimuotoisia palveluita painottavaksi. Samalla kehitetään seudullista palvelurakennetta. Pyrkimyksenä on yhdenmukaistaa ja tehostaa seudun vanhustenhuollon palvelurakennetta ja toimintatapoja.

Jämsän seudulle on vuonna 2003 luotu yhteinen vanhustenhuollon strategia 2003–2010. Taustalla on seudullisten toimintatapojen kehittämisen pitkä historia, mm. seudullinen vanhustenhuollon johtoryhmä ja vuonna 1997 kirjoitettu yhteinen vanhustenhuollon suunnitelma. Vanhustenpalveluissa seudulliset toimintatavat näkyvät esimerkiksi yksityisten asumispalveluyksiköiden käytössä.

Toimenpiteinä on hyväksytyjen strategisten linjausten toteuttaminen sekä vuonna 2003 alkaneen kotihoidon moniammatillisen kehittämisprojektin läpivieminen vanhustenhuollon palvelurakenteen ja toimintatapojen yhdenmukaistamiseksi sekä Jämsän seudun palvelurakennemuutoksen toteuttamiseksi. Perusajatuksena on korvata seudun lakkautettavien vanhainkotien paikat ikääntyneille sopivien asumispalvelujen sekä tehostetun palveluasumisen yksiköillä sekä dementiakodin rakentaminen.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Jämsänkosken ja Jämsän kaupungit, Jämsän seudun terveydenhuollon kuntayhtymä, Jämsänkosken Vanhusten ja Vammaisten Tuki ry, Jämsän Vanhain-tuki ry sekä Jämsän seudun Dementiayhdistys ry. Jämsänkosken kaupunki hallinnoi hanketta.

Rahoitus:

Länsi-Suomen lääninhallitus on myöntänyt hankkeelle valtionavustusta 125 750 euroa. Hankkeen hyväksytyt kustannukset ovat yhteensä 251 500 euroa, joten valtionavustus kattaa 50 % arvioituista kustannuksista. Kunnallinen rahoitusosuus on 50 % ja se jakaantuu seuraavasti: Jämsän kaupunki 48 % (60 360 euroa), Jämsänkosken kaupunki 30 % (37 725 euroa) ja Jämsän seudun terveydenhuollon ky 22 % (27 665 euroa). Uusien asumisratkaisujen rakentamisen rahoittamisesta vastaavat kaupungit joko yksin tai erikseen sovittavalla rahoituskonseptilla.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Seudulliset yhteistyömahdollisuudet asumisratkaisuja kehitettäessä on hyvä kartoittaa, näin on mahdollista tehdä niin kunnan kuin myös asiakkaan näkökulmasta tarpeisiin perustuvia, kokonaistaloudellisia ratkaisuja. Tehtäessä näitä asumiseen liittyviä ratkaisuja asumisyksikköjen ja uudisrakennusten suhteen suunnitelmia olisi hyvä tarkastella myös tulevaisuuden tarpeiden näkökulmasta.

Yhteyshenkilö: Projektipäällikkö Aila Turkka, Jämsä
p. 0400 – 063 171, aila.turkka@jamsa.fi
www-sivut: http://www.jamsankoski.fi/sosiaali/vanhustenhuollon_palvelurakennemuutos.html

Järjestöjen palvelukeskus Majakka Kemi-Tornion alueella

Esittely:

Järjestöjen palvelukeskus Majakan tavoitteena on luoda Kemi-Tornion alueelle kolmannen sektorin resurssikeskus paikallisten vapaaehtoistoiminnan keskusten, yhdistysten, kansalaisten, julkisen ja yksityisen sektorin käyttöön ja tueksi. Pää tavoitteena on konkretisoida Kemi-Tornio alueen kolmannen sektorin rooli alueen kokonaisvaltaisessa kehittämisessä kuntien ja yksityisten palveluiden tuottajien ohella. Yhdistysten erityisosaamisen esille nostaminen on yksi keskeisistä tavoitteista. Toiminnan painopisteinä ovat 1) yhteistyön edistäminen järjestöjen kesken ja järjestöjen sekä julkisen sektorin välillä, 2) vapaaehtoistoiminnan edistäminen vapaaehtoistoiminnan keskuksen avulla sekä 3) palvelutoiminnan edistäminen järjestöyöntajien palvelukeskuksen avulla (järjestö-, työllistämisen-, taloushallinto-, hyvinvointipalvelut).

Kemi-Tornio alueen kehittämiskeskus otti osallisuusteeman aluekeskusohjelmatyöhönsä mukaan vuoden 2001 alussa. Toiminta-ajatukseksi oli, että tukemalla laajasti alueen järjestökenttää saadaan paras vaikuttavuus aikaiseksi. Eri vaiheiden jälkeen järjestettiin järjestöfoorumi, jonne kutsuttiin alueen järjestöt ja julkinen sektori pohtimaan yhteistyömahdollisuuksia sekä sen esteitä. Jatkotyössä lähdettiin kehittämään kolmannen sektorin palvelu/osaa- miskeskusta Kemi-Tornion alueelle. Tämän jälkeen järjestöjen palvelukeskus Majakan suunnittelutyöt aloitettiin ja toiminta käynnistyi vuonna 2004.

Kemi-Tornio alueen kehittämiskeskuksen motiivina on, että Majakkatoiminta toisi alueelle vaihtoehtoja ja ratkaisuja vastattaessa palveluyhteiskunnan murrokseen ja siihen, että sosiaali- ja terveystalouden kysyntä tulee kasvamaan ja väestö ikääntymään. Esimerkiksi seudullisella järjestöjen vapaaehtoistyön kehittämishankkeella pyritään tukemaan ikääntyneiden kotona asumista. Lisäksi yhdistyksissä on paljon ikääntyneitä, jotka osallistuvat vapaaehtoisina auttamistoimintaan ja saavat itse apua yhdistysten kautta.

Toteuttajat, kunnan rooli ja yhteistyö eri tahojen kesken:

Toimijoina ovat olleet alueen kunnat yhdessä järjestöjen kanssa.

Rahoitus:

Rahoitus on järjestetty Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksella sekä kuntien rahoituksella.

Kehittämistarpeet/-mahdollisuudet:

Kolmannen sektorin toimijoiden selvempi järjestäytyminen ja yhteistyön rakentaminen niin keskenään kuin kuntien kanssa luo järjestöille lisää uskottavuutta tasavertaisina yhteistyökumppaneina kuntien kanssa. Erityisesti järjestöjen ennalta ehkäisevää työtä voisi kytkeä suunnitelmallisemmin seudulliseen palvelujen kehittämiseen. Lisäksi järjestäytyminen luo lisää koulutusmahdollisuuksia ja näin nostaa toimijoiden koulutustasoa.

Yhteyshenkilö: Toiminnanjohtaja Tuula Huttunen-Koivumaa, Järjestöjen palvelukeskus Majakka, p. 040 – 580 1654, tuula.huttunen@majakkatalo.fi
www-sivut: www.majakkatalo.fi

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Ahlqvist, Kirsti & Heiskanen, Eva & Kallio, Merja (2005) Tulevaisuuden kuluttajien elämäntavat ja ekotehokkaiden innovaatioiden hyväksyttävyyys. Case: senioritaloihin muuttavat ikääntyvät. Kuluttajatutkimuskeskus, Työtulosteita ja esitelmiä 92:2005.
- Airaksinen Jenni & Nyholm Inga & Haveri Arto (2004) Seutuyhteistyön arki – Retoriikkaa, politiikkaa ja raakaa työtä. Seutukuntien tuki –hankkeen II väliraportti. Kunnallistutkimuksia. Tampereen yliopistopaino, Tampere.
- Arkea helpottavat välineet. Opas ikäihmisille. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:25. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Daatland, Svein Olav (1999) Framtidens boformer for eldre. Perspektiver og eksempler fra de nordiske land. Nord 1999:26. Bygg & Bo, København.
- Elinympäristön seurannan kehittäminen (2002) Työryhmän raportti, Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, Suomen ympäristö 545.
- Hallituksen asuntopoliittinen ohjelma vuosille 2004–2006. Ympäristöministeriön moniste 126. Ympäristöministeriö, Asunto- ja rakennusosasto. Helsinki 2004.
- Heikkinen, Sonja (1996) Vanhusten liikkuminen kaupunkikeskustassa: esimerkkicase Tampereen Pyy-nikki. Tampereen yliopisto, aluetieteiden laitos, erikoistyö.
- Hirvonen, Jukka & Manninen, Rikhard & Hakaste, Harri (2005) Asuntosuunnittelun ja rakentamisen tila asukas- ja ammattilaiskyselyn valossa. Suomen ympäristö 791, Ympäristöministeriö, Asunto- ja rakennusosasto. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Ikonen, Tuula (toim) Pohjois-Karjalan sosiaalitekniikan kehittämisprojekti 1995–2000, Loppuraportti. Itä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja nro 35.
- Ikääntyneet voimavarana. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.
- Jylhä, Marja (2003) Vanhenemisen medikalisaation onni ja onnettomuus. Duodecim 199; 1886-92.
- Kari-Pasonen, Lotta & Tammilehto, Pasi (1999) Tekninen kutsuu, kuuleeko sosiaalinen - Lähiöuudistuksen arviointi viidellä paikkakunnalla. STAKES, Aiheita 8/1999. Stakesin monistamo, Helsinki.
- Kinnunen, Petri & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (2003) Alueelliset hyvinvointistrategiat. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 5. Oulun kaupungin painatuskeskus, Oulu.
- Kivilehto, Sari & Lybeck, Tiina & Roos, Irene & Rytönen, Arja (2006) Ikäihmisten itsenäinen asuminen maaseudulla – edellytyksiä ja haasteita. Tutkimus Padasjoella ja Toysässä. Työtehoseuran raportteja ja oppaita 24. Helsinki.
- Kivilehto, Sari & Väisänen, Kirsi & Kasanen, Pirkko (2003) Elderathome: the prerequisites of the elderly people for living at home – contemplating the study methods in developing criteria for dwelling.
- Koskinen, Simo (2005) Ikääntyneet nyt ja tulevaisuudessa. Alustus toisessa ikääntymisen kansallisessa foorumissa 11.11.2005. Sosiaalityön laitos, Lapin yliopisto.
- Kotiranta, Pirjo-Liisa & Salminen, Anna-Liisa toim. (2004) Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. ITSE – hanke 2001-2004. STM ja Stakes, Aiheita 23/2004. Stakesin monistamo, Helsinki.
- Kurenniemi Marja (1997) Vanhukset ja asuminen, Pitkä matka hyvinvointiyhteiskuntaan. Raportissa ”Kymmenen tarinaa: Asuntojen korjauksen vaikutus vanhuspalveluiden kustannustarpeisiin”. Aiheita 7/1997, Stakes.
- Kuusisto Marja-Leena & Flemming Raila (2003) Laatuviesti leviää Länsi-Suomessa. Laatuviesti Länsi-Suomessa –hankkeen loppuraportti. Länsi-Suomen lääninhallitus.
- Kyllönen, Eija & Kurenniemi, Marja (2003) Asunto ja elämäntapa. Katsaus asumisen laatua koskevaan tutkimukseen. Aiheita 23/2003. Stakesin monistamo, Helsinki.
- Launis, Kirsti (1994) Asiantuntijoiden yhteistyö perusterveydenhuollossa. Käsityksiä ja arkikäytäntöjä. Väitöskirja. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos. Stakes tutkimuksia 50/1994. Gummerus Oy, Jyväskylä.
- Laurinkari, Juhani & Poutanen, Veli-Matti & Saarinen, Anja & Laukkanen, Tuula (2006) Senioritalo ikääntyneen asumisvaihtoehtona. Kysely- ja haastattelututkimus Joensuussa, Kuopiossa ja Tampereella vuonna 2005. Suomen ympäristö 815. Ympäristöministeriö, Asunto- ja rakennusosasto. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuus. Arvio laista saaduista kokemuksista (2005). Suomen ympäristö 781. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Manninen, Mariikka (2000) Sosiaalinen ulottuvuus kaavoituksessa. STAKES, Aiheita 32/2000. Stakesin monistamo, Helsinki.
- Myllymäki, Arvo & Kalliokoski Päivi (2006) Valtio, kunta ja Euroopan unioni – Unionijäsenyyden vaikutus valtion ja kuntien taloudelliseen päätösvaltaan. Kunnallissalan kehittämissäätiö.
- Nyholm, Marja-Liisa & Suominen, Heikki (1999) Palveluverkossa yötä päivää. Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut 18
- Olsbo-Rusanen, Leena & Väänänen-Sainio, Rauni (2003) Ikäihmisten asuminen ja palvelut paremmiksi, selvitys ikääntyneiden kotona asumisen kehittämiseen liittyvistä toimenpiteistä. Suomen ympäristö 646. Ympäristöministeriö, Asunto- ja rakennusosasto. Edita Prima Oy, Helsinki.

- Peace, Sheila M. & Holland, Caroline (2001) *Inclusive Housing in an Ageing Society. Innovative approaches*. The Policy Press, UK.
- Päivänen, Jani & Saarikoski, Petri & Virrankoski, Lauri (2004) *Elämänkaarikortteli – Kohti sosiaalisesti kestäväää asumista ja kaupunkielämää*. Suomen ympäristö 716. Ympäristöministeriö, Asunto- ja rakennusosasto. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Päivänen, Jani & Kohl, Johanna & Manninen, Rikhard & Sairinen, Rauno & Kyttä, Marketta (2005) *Sosiaalisten vaikutusten arviointi kaavoituksessa*. Suomen ympäristö 766. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Rissanen, Lea (1999) *Vanhenevien ihmisten kotona selviytyminen. Yli 65 –vuotiaiden terveys, toimintakyky ja sosiaali- ja terveyspalveluiden koettu tarve*. Hoitotieteen- ja terveyshallinnon laitos, Oulun yliopisto ja Yleislääketieteen yksikkö, Oulun yliopistollinen sairaala.
- Ruonakoski Annamari (2004) *Sujuvampi arki ikääntyville. Yhdyskuntien suunnittelu, rakentaminen ja ylläpito väestön ikääntyessä*. Suomen Kuntaliitto. Multiprint Oy, Helsinki.
- Ruonakoski, Annamari & Somerpalo, Sakari & Kaakinen, Juha & Kinnunen, Riitta (2005) *Esteettömyys ja ikääntyneiden palvelutarve*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:11. Sosiaali- ja terveysministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö. Yliopistopaino, Helsinki.
- Rönkä, Timo & Terho, Juha. *Hissiopas. Hissi vanhaan kerrostaloon - hankkeen suunnittelu- ja toteutusopas*. Ympäristöministeriö, Helsinki 1998.
- Saarenheimo, Ulla (1998) *Asukaspalvelut kiinteistönpidossa*. Suomen kiinteistöliitto. Kiinteistöalan kustannus Oy, Helsinki.
- Sipiläinen, Pirjo & Kylmäaho, Ella (1998) *Asunto työympäristönä – kotipalvelun ja kotisairaanhoidon henkilökunnan fyysisen työympäristön laatu*. Teknillinen korkeakoulu / Arkkitehtiosaston julkaisu 1998/47. Sosiaali- ja terveydenhuollon tekniikan ja rakentamisen instituutti SOTERA. Helsinki.
- Sonkin, Leif & Petäjäkoski-Hult, Tuula & Rönkä, Kimmo & Södergård, Hans (1999) *Seniори 2000, Ikääntyvä Suomi uudelle vuosituhanalle*. Sitra 233. Taloustieto Oy, Helsinki.
- Sosiaaliturvan suunta 2005-2006, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:1. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Strandell, Anne (2004) *Asukasbarometri 2004, Asukaskysely suomalaisista asuinympäristöistä*. Suomen ympäristö 746. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Tapaninen, Annikka & Kauppinen, Tapani & Kivinen, Kirsti & Kurenniemi, Marja & Pajukoski, Marja (2002) *Ympäristö ja hyvinvointi*. STAKES. WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Tapaninen, Annikka & Kauppinen, Tapani & Kurenniemi, Marja (1999) *Sosiaalinen penkki eli kehittäjän ymmärrys*. Raportteja 238, STAKES. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Tapaninen, Annikka & Kauppinen, Tapani & Kurenniemi, Marja & Kotilainen, Helinä (1998) *Sosiaalinen kohtaa teknisen*. Palvelurakenteen ympäristöt –projekti 1994–1997. Aiheita 9/1998, STAKES. Stakesin monistamo, Helsinki.
- Tiainen, Seppo (1993) *Asuntojen perusparantaminen kannattaa*. Raportti tehostetusta asuntojen korjaustoiminnasta Pohjois-Karjalassa. Pohjois-Karjalan seutukaavaliitto. Joensuu.
- Uusitalo, Minna & Perttilä, Kerttu & Kurenniemi, Marja (2005) *Hyvinvointi ja terveyden edistäminen kuntien asiakirjoissa*. Asiakirja-analyysi TEJO – pilottikunnissa. STAKES, työpapereita 8/2005. Stakesin monistamo, Helsinki.
- Wiik, Maarit (2005) *Asukasryhmät ja elinympäristö*. Selvitys väestöryhmistä ja asukatarpeista. Suomen ympäristö 773. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Virtanen, Katja & Rahtola, Riikka & Vahnen, Risto & Korhonen, Pekka & Levamo, Heimo & Salmi, Juha & Taskinen, Jouko (2005) *Asukaslähtöisen perusparantamisen kehitystarpeet*. IKE –esitutkimus. Suomen ympäristö 768. Ympäristöministeriö, Asunto- ja rakennusosasto. Libris Oy, Helsinki.
- Välikangas, Katariina (Välikangas, Liisa & Välikangas, Katariina 2004) *Luovuuden johtajuus monimuutkaisessa maailmassa*. Hallinnon tutkimus 1/2004. Hallinnon tutkimuksen seura.
- Välikangas, Katariina (Välikangas, Liisa & Välikangas, Katariina 2003) *Pienet alut - isot mahdollisuudet*. Innovaatiivisuuden johtaminen. Kirjassa "Forte" Toim. Life Work Research Team. Akatiimi Oy, Porvoo.
- Väyrynen, Erja (2003) *Väestön ikääntyminen – haaste ja mahdollisuus teknologian ennakkoinnille ja innovaatioille - VIHMA*. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 17.
- Özer-Kemppainen, Özlem (2005) *Senioriasumisen nykytila, kehitystarpeet ja mahdollisuudet*. Oulun yliopiston arkkitehtuurin osasto julkaisu A 32. Oulu.

Vanhuspoliittiset strategiat

- Espoon vanhuspoliittinen ohjelma ja palvelurakenteen kehittäminen: Espoon kaupunginvaltuusto 14.10.2002
- Hämeenlinnan kaupungin vanhuspoliittinen strategia ja palvelujen kehittämisohjelma vuosille 2002–2007.
- Ihmiseltä ihmiselle – arki mahdollisuutena. Vanhusten palvelujen strategia 2003–2012. Tampere.
- Ilomantsin vanhustenhuollon palvelurakenne ja kehittämis- ja toimintaohjelma vuosille 2001–2005: Ilomantsin kunta, Perusturvalautakunta lokakuu 2000.
- Jyväskylän vanhuspoliittinen strategia 2002–2010.
- Kotona koko elämä –Kuusamon kaupungin vanhuspoliittinen ohjelma vuoteen 2010

Oma tupa oma lupa – itsenäinen, mielekäs elämä Askolassa. Askolan kunnan vanhuspoliittinen strategia vuosille 2004 – 2010; Kunnanvaltuusto 03.12.2003.
Orimattilan kaupungin vanhustenhuollon suunnitelma vuosille 2002–2010: Sosiaalilautakunta 17.02.2002.
Vanhuspalveluohjelma vuosille 2004–2005: Helsinki 10.02.2004.
Vanhuspoliittinen strategia ja palvelurakenteen kehittämisohjelma 2003–2010; Enon kunta, Sosiaali- ja terveyslautakunta.
Vanhuspoliittinen Tulevaisuus- ja Toimintaohjelma vuosille 2003–2010: Anjalankosken kaupunki, Perusturvakeskus 24.03.2003.
Vanhustenhuollon strategia vuoteen 2010: Merikarvian kunta, Sosiaalilautakunta 12.6.2001.
Vanhustenhuollon strategian ja toimintaohjelman tarkistus vuoteen 2007; Oulun seudun palvelustrategia 2013.
Vantaan vanhusten palvelustrategia.

Asunto- ja muut ohjelmat

Espoon asunto-ohjelma 2004–2008.
Jyväskylän kaupungin asunto-ohjelma vuosille 2004–2006.
Kunnan asunto-ohjelman laatimisohteet (1984) Asuntohallituksen ohjekirja E1.1.
Oulun maankäytön toteuttamisohjelma ja asunto-ohjelma 2002–2006.
Oulun seudun yleiskaava 2020.
Tuusulan asunto-ohjelma 2005–2009.

Muita

Esteettömän liikkumisen tutkimus- ja kehittämisohjelma ”Elsa” 2003–2006.
www.elsa.fi (291105)
FinSoc - Sosiaalialan arviointitietoa ja hyviä käytäntöjä kaikille, <http://www.stakes.fi/finsoc/> (020406)
Hyvä asuminen 2010 –ohjelma, <http://www.kiinteistoliitto.fi/hankkeet2010/08/> (120306)
Hyvästä paras, jaettu kehittämisvastuu ESR -projekteissa. Hyvät käytännöt -käsikirja. Työministeriö.
<http://www.mol.fi/esr/fi> (040406)
Ideakortti 2/05, Stakes: Hissi on halvempi, kuka auttaa sinua portaissa – kymmenellä sentillä?
Ideakortti 4/05, Stakes: Asunnon korjaus alentaa vanhuspalvelujen kustannuksia.
Ideakortti 4/96, Stakes: Kauppakassi kotiin. Tuoko sen kotipalvelu vai kauppias?
Keski-Pohjanmaan kaupan palveluverkko,
http://www.keski-pohjanmaa.fi/tiedostot/Kaupan_palveluverkko.pdf (210206)
Kunnat.net, Kuntatiedon keskus. www.kunnat.net (18.01.06)
Lausunto Valtion asuntorahaston jatkotyöryhmän mietinnöstä 2.5.2005. Vappu Taipale ja Sirkka-Liisa Kärkkäinen, diaarinro 336/400/2005 Stakes.
Rengon hoivamalli –raportti; Hoivi – hanke (11.2005)
Yhdessä huipulle; Helsingin innovaatiostrategia 2005. Culminatun. http://www.culminatun.fi/content_files/Yhdessahuipulle.pdf

Haastattelut

Ahlskog Henrik, korjausneuvoja, Vaasa
Ahonen Sari, osastopäällikkö Sosiaalikeskus, Turku
Dufva Pirjo, vanhustyön sihteeri, Lohja
Ekroos Timo, projektinjohtaja, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
Haapanen Anu, ASKE –projekti ja sosiaalinen talonmiestoiminta, Suomen Setlementtiliitto ry.
Harju Seppo, sosiaalijohtaja, Töysä
Harjula Ritva, projektipäällikkö, Hämeenlinnan kaupunki
Harjunheimo Hannu, asuntotoimen johtaja, Kuopio
Havasi Lahja, laatupäällikkö, Kerava
Heinola Marianne, kotihoidon esimies, Mäntsälä
Hirvonen Liisa, aluetyöntekijä, Turku
Holappa Erkki, hissiasiamies, Helsinki
Hämäläinen-Ylikahri Maikki, johtaja, Vanhustyö ja vammaispalvelu, Lempäälä
Jaatinen Juhani, toimistoinsinööri, Ilomantsi
Katajamäki Esa, talous- ja suunnittelujohtaja, Oulu

Karhula Sirkka, tulosaluejohtaja, Jyväskylä
Kemppainen Anna-Liisa, Korinfo, Joensuu
Kiiski Kirsi, vanhus- ja vammaistyönjohtaja, Anjalankoski
Kunnas Marja-Liisa, toimitusjohtaja, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry
Kuosmanen Pekka, sosiaali- ja terveysalajohtaja, Joensuu
Laakso Jukka, korjausneuvonnan päällikkö, Vanhustyön keskusliitto
Lehmuspuiisto Vuokko, tutkija, SOTERA
Leino Hannu, vanhustyönjohtaja, Askola
Lindfors Marja-Liisa, perusturvajohtaja, Riihimäki
Lyytinen Anna-Liisa, kotihoidon johtaja, Helsinki
Molari Raija, kotihoidon lähiesimies, Ristijärvi
Mustalahti Into, kaupunginosatalonmiesten ohjaaja, Nokian kaupunki
Mäki-Runsas Jari, johtaja, Sosiaali- ja terveystoimi, Oulu
Olsbo-Rusanen Leena, arkkitehti, Tekninen keskus, Oulu
Peiponen Arja, vanhuspalvelujohtaja, Helsinki
Pesonen Maritta, sosiaalihuollon johtaja, Vantaa
Pylväs Sirkka-Liisa, sosiaalijohtaja, Orimattila
Päivärinta Eeva, tilaajapäällikkö, Tampere
Rehula Pirjo, toimistopäällikkö, Vanhustyö- ja kotipalvelutoimisto, Pori
Renfors Riitta, perusturvajohtaja, Ilomantsi
Saarinen Anneli, vanhustyön päällikkö, Seinäjoki
Salmiosalo Eija, avopalvelujohtaja, Turku
Schrey Aulikki, suunnittelija, Liikenneturva
Siven Kirsti, arkkitehti, Kirsti Siven ja Asko Takala Arkkitehdit Oy
Sonkin Leif, TP Group Finland Oy – Keskustakehitys, Helsinki
Sorri Laura, arkkitehti, tutkija, Arkkitehtuuriosasto, Oulun yliopisto
Syrjäläinen Soile, osastopäällikkö Sosiaalivirasto, Lieksa
Tamminen Seija, projektipäällikkö, Hämeenlinna
Teinilä Erkki, sosiaalipalvelupäällikkö, Tampere
Tikka Raimo, projektipäällikkö, PORA
Toivari Ari, Luopioisen mummonmökkit, Luopioinen
Tuppurainen Yrjö, arkkitehti, TKT, Oulun yliopisto.
Valtonen Matti, perusturvajohtaja, Janakkala
Valvanne Jaakko, johtaja, Sosiaali- ja terveystoimi, Espoo
Vornanen Vesa-Jukka, tekninen johtaja, Lehtimäki

Kehittämisiltapäivän osallistajat

9.3.2006 Ikääntyneiden turvallinen asuminen kotona -workshop ympäristöministeriössä
Jaakko Valvanne, vanhusten palvelujen johtaja, Espoo
Pirkko Sassi, hankekoordinaattori, Espoo
Jaakko Luomahaara, sosiaalijohtaja, Hämeenkyrö
Jukka Laakso, korjausneuvonnan päällikkö, Vanhustyön keskusliitto ry
Vesa-Jukka Vornanen, tekninen johtaja, Lehtimäki
Mirja Höysniemi, suunnittelija, Helsinki
Riitta Husso, suunnittelija, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry
Raimo Tikka, Pora, Oulu
Tapani Karvala, asuntotoimen päällikkö, Jyväskylä
Jaana Kejonen, projektipäällikkö, Kuopio
Eila Puotila, Aktiiviset Seniorit ry
Tuula Talvela, Aktiiviset Seniorit ry
Annette Arvo, Wanha Pehtoori, Jokioinen
Vuokko Lehmuspuiisto, arkkitehti, TTK/Sotera
Hannu Liljebad, projektin johtaja, KainuunHoiva
Marja Kurenniemi, erikoissuunnittelija, Stakes
Marja Kostianen, ylitarkastaja, Valtion asuntorahasto
Eero Hiltunen, erityisasiantuntija, Kuntaliitto
Eevaliisa Virnes, erityisasiantuntija, Kuntaliitto
Soili Castren, koordinaatiopäällikkö, Valtion asuntorahasto
Mervi Niemelä-Hytönen, ISAK, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
Raija Hynynen, asuntoneuvos, Ympäristöministeriö
Juha Kaakinen, toimitusjohtaja, Sosiaalikehitys Oy
Katariina Välikangas, tutkija, Sosiaalikehitys Oy

Ohjausryhmä

Raija Hynynen, asuntoneuvos, ympäristöministeriö
Pirkko Karjalainen, toiminnanjohtaja, Vanhustyön keskusliitto ry
Marja Kurenniemi, erikoissuunnittelija, Stakes
Sirkka-Liisa Kärkkäinen, vastaava tutkija, Stakes
Marja Kostiainen, ylitarkastaja, Valtion asuntorahasto
Eero Hiltunen, erityisasiantuntija, Kuntaliitto
Eevaliisa Virnes, erityisasiantuntija, Kuntaliitto
Juha Kaakinen, toimitusjohtaja, Sosiaalikehitys Oy

KUVAILEHTI

<i>Julkaisija</i>	Ympäristöministeriö Asunto- ja rakennusosasto			<i>Julkaisu-aika</i> Kesäkuu 2006
<i>Tekijä(t)</i>	Katariina Välikangas			
<i>Julkaisun nimi</i>	Kuntien toiminta ikääntyneiden kotona asumisen ja palvelujen kehittämisessä			
<i>Julkaisusarjan nimi ja numero</i>	Suomen ympäristö 21/2006			
<i>Julkaisun teema</i>	Asuminen			
<i>Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut</i>				
<i>Tiivistelmä</i>	<p>Selvityksessä tarkastellaan kuntien toimia ikääntyneiden kotona asumisen ja siihen liittyvien palveluiden kehittämisessä. Ensimmäisessä osassa kartoitetaan ja arvioidaan kuntien toimintaa ikääntyneiden asumisen, asuin-ympäristön ja lähipalvelujen sekä suunnittelun ja strategioiden näkökulmasta. Toisessa osassa esitellään 46 tähän aihepiiriin liittyvää hyvää käytäntöä erilaisista kunnista.</p> <p>Osan I tarkastelunäkökulmana ovat ikääntyvien omaehtoiseen kotona asumiseen liittyvät kysymykset, tämän hetkinen tilanne ja sitä kautta esiin nouseva toimintaympäristö. Tilannekartoitus nostaa esiin kuntien itsenäisesti tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa toteuttamia ikääntyneiden kotona asumista tukevia ratkaisuja ja toimia. Se luo pohjaa kehittämistarpeiden hahmottamiselle sekä hyvien käytäntöjen myötä uusien ratkaisujen ja toimintamallien syntyemiselle.</p> <p>Ikääntyvien kotona asumisen tukeminen on kunnissa vielä kapea-alaista ja satunnaista. Kehittämistyötä tehdään tärkeillä osa-alueilla, mutta pääosin kehittämällä erikseen kunkin hallinnonalan kysymyksiä. Vanhuspoliittisissa strategioissa ikääntyvien omaehtoisesta kotona asumisen kehittäminen nähdään usein yksinomaan sosiaali- ja terveystoimen tehtävänä. Tulevaisuuden ikärakenteen edellyttämiä asumisratkaisuja ja palveluja ei kuitenkaan luoda ilman monen toimijan yhteistoimintaa ja siitä lähteviä toimintamalleja. Tärkeimmät kehittämistoimet ikääntyneiden kotona asumisen tukemiseksi liittyvät olemassa olevan asuntokannan korjaamiseen ja uusiin asumisratkaisuihin, asuntojen ja rakennetun ympäristön toimivuuteen ja esteettömyyteen, hyvinvointiteknologian hyödyntämiseen sekä lähi- ja muiden palvelujen järjestämiseen.</p> <p>Osassa II esitellään kuntien ikääntyneiden kotona asumista tukevia hyviä ja toimivia käytäntöjä. Tarkasteluun on valittu esimerkkejä eri osa-alueilta eri puolelta maata. Tavoitteena on antaa virikkeitä kuntien kehittämistyön tueksi.</p>			
<i>Asiasanat</i>	Asuminen, ikääntyneet, kunta, lähipalvelut, strategiat, kehittäminen			
<i>Rahoittaja/ toimeksiantaja</i>	Ympäristöministeriö			
	ISBN 952-11-2289-7 (nid.)	ISBN 952-11-2290-0 (PDF)	ISSN 1238-7312 (pain.)	ISSN 1796-1653 (verkkok.)
	<i>Sivuja</i> 97	<i>Kieli</i> suomi	<i>Luottamuksellisuus</i> julkinen	<i>Hinta (sis. alv 8 %)</i>
<i>Julkaisun myynti/ jakaja</i>	Edita Publishing Oy, Asiakaspalvelu, PL 800, 00043 EDITA puh. 020 450 05, telefax 020 450 2380 sähköposti: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi, www-palvelin: www-edita.fi/netmarket			
<i>Julkaisun kustantaja</i>	Ympäristöministeriö			
<i>Painopaikka ja -aika</i>	Edita Prima Oy, Helsinki 2006			

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Miljöministeriet Bostads- och byggnadsavdelning	Datum Juni 2006		
Författare	Katariina Välikangas			
Publikationens titel	Kuntien toiminta ikääntyneiden kotona asumisen ja palvelujen kehittämisessä (Hur kommunerna arbetar för att utveckla hemmaboende och tjänster för äldre)			
Publikationsserie och nummer	Miljön i Finland 21/2006			
Publikationens tema	Boende			
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt				
Sammandrag	<p>Undersökningen behandlar kommunernas aktiviteter för utveckling av hemmaboende och därmed förknippade tjänster för äldre. Första delen inventerar och utvärderar kommunernas verksamhet med tanke på boende, boendemiljö och närservice för äldre samt planering och strategier. Andra delen presenterar 46 fall av god praxis inom detta område i olika kommuner.</p> <p>Infallsvinkeln i del I utgörs av frågor som gäller hemmaboende på de äldres villkor, situationen i dagens läge och den verksamhetsmiljö som kommer fram i detta. Kartläggningen av situationen lyfter fram sådana lösningar och aktiviteter som kommunerna själva eller i samråd med andra aktörer har tagit fram för att stödja hemmaboende äldre personer. Detta skapar en grund för skissering av utvecklingsbehoven och i och med framtagna av god praxis också för uppkomsten av nya lösningar och verksamhetsmodeller.</p> <p>Tills vidare är stödet till hemmaboende för äldre personer begränsat och tillfälligt i kommunerna. Inom viktiga områden arbetar man redan för att förbättra läget, men huvudsakligen inom separata förvaltningsområden. I äldrepolitiska strategier betraktas stödet till självständigt hemmaboende för äldre uteslutande som en uppgift för social- och hälsovårdsväsendet. Men de boendeformer och tjänster som den framtida åldersstrukturen påkallar kommer inte till stånd utan samarbete mellan olika aktörer och samarbetsbaserade verksamhetsmodeller. De viktigaste åtgärderna för att ta fram stöd till hemmaboende för äldre personer är förknippade med ombyggnad av det befintliga bostadsbeståndet och nya boendeformer, på att bostäderna och den byggda miljön fungerar och är fri från rörelsehinder, på användning av välfärdsteknologin samt på uppläggnings av närservice och andra tjänster.</p> <p>Del II presenterar god och fungerande praxis till stöd för hemmaboende äldre personer. Här ingår exempel på olika delområden i olika delar av landet. Syftet är att erbjuda kommunerna stimulans som stöd för utvecklingsarbetet.</p>			
Nyckelord	Boende, äldre, kommun, närservice, strategier, utveckling			
Finansiär/ uppdragsgivare	Miljöministeriet			
	ISBN 952-11-2289-7 (hft.)	ISBN 952-11-2290-0 (PDF)	ISSN 1238-7312 (print)	ISSN 1796-1653 (inline)
	Sidantal 97	Språk Finska	Offentlighet Offentlig	Pris (inneh. moms 8 %)
Beställningar/ distribution	Edita Publishing Ab, Kundservice, PB 800, FI-0043 EDITA tel. +358 20 450 05, telefax +358 20 450 2380 e-mail: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi, www-server www-edita.fi/netmarket			
Förläggare	Miljöministeriet			
Tryckeri/tryckningsort och -år	Edita Prima Ab, Helsingfors 2006			

DOCUMENTATION PAGE

<i>Publisher</i>	Ministry of the Environment Housing and Building Department			<i>Date</i> June 2006
<i>Author(s)</i>	Katariina Välikangas			
<i>Title of publication</i>	Kuntien toiminta ikääntyneiden kotona asumisen ja palvelujen kehittämisessä (Local authorities work to improve elderly people's possibilities of living at home and accessing services)			
<i>Publication series and number</i>	The Finnish Environment 21/2006			
<i>Theme of publication</i>	Housing			
<i>Parts of publication/ other project publications</i>				
<i>Abstract</i>	<p>This study discusses the work done by local authorities to help elderly people go on living at home and to provide related services. In Part I, the study inventories and assesses what the local authorities are presently doing in the fields of housing, living environment and services, and presents their planning and strategies. The inventory of the present situation shows what the local authorities are doing themselves or in co-operation with other actors to support solutions and activities so as to help elderly people stay in their homes. It also creates a basis for assessing development needs and by presenting good practices contributes to the creation of new solutions and operation models.</p> <p>So far, the local authorities have taken a narrow and case-by-case approach to supporting old people living at home. Still, improvements are being made, although in most cases separately, by different authorities. In strategies for the elderly, it is often considered the exclusive task of the social and health authorities to provide support for elderly people's independent living at home. However, the housing solutions and services which will eventually be required cannot be created without close co-operation between several actors and co-operative working models. The main developments in supporting elderly people living at home are connected to repairs on the existing housing stock and new housing solutions, to functionality and accessibility of the homes and the daily environments, to the applications of welfare technology and to the arrangement of services.</p> <p>Part II describes good working practices that local authorities have adopted to help elderly people live at home. The examples represent various activities in different parts of the country. The aim here is to stimulate local authorities to work out their own solutions.</p>			
<i>Keywords</i>	Housing, elderly, local authorities, neighbourhood services, strategies, development			
<i>Financier/ commissioner</i>	Ministry of the Environment			
	ISBN 952-11-2289-7 (pbk.)	ISBN 952-11- 2290-0 (PDF)	ISSN 1238-7312 (print.)	ISSN 1796-1637 (online)
	<i>No. of pages</i> 97	<i>Language</i> Finnish	<i>Restrictions</i> For public use	<i>Price (incl. tax 8 %)</i>
<i>For sale at/ distributor</i>	Edita Publishing Lft., P.O.Box 800, FI-00043 EDITA tel. +258 20 450 05, telefax +358 20 450 2380 e-mail: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi, www-server www-edita.fi/netmarket			
<i>Financier of publication</i>	Ministry of the Environment			
<i>Printing place and year</i>	Edita Prima Ltd., Helsinki 2006			

Kotona asuminen pitkään on ikääntyneiden toive. Se on myös yhteiskunnan kannalta hyvä ratkaisu. Tarvitaan kuitenkin monenlaisia palveluja ja tukitoimia, jotta ikääntyneiden kotona asuminen on laadukasta myös toimintakyvyn alentuessa. Kuntien mahdollisuudet tarjota ikääntyvälle väestölle tukea ja palveluja asumisessa vaihtelevat suuresti. Silti, riippumatta kunnan koosta tai sijainnista, on olemassa paljon innovatiivisia ja hyvin toimivia käytäntöjä, joilla ikäihmisten asumista tuetaan.

Miten kunnat voivat tukea ikääntyneitä? Millaisia ratkaisuja ja toimintatapoja on jo olemassa? Selvityksessä käydään läpi tilannetta ikäihmisten kotona asumisessa ja lähipalveluissa kuntien toiminnan ja keskeisten kehittämistarpeiden kannalta. Ensimmäisessä osassa arvioidaan kuntien toimintaa ikääntyneiden asumisen, asuinympäristön ja lähipalvelujen sekä suunnittelun ja strategioiden näkökulmasta. Toisessa osassa esitellään 46 tähän aihepiiriin liittyvää hyvää käytäntöä eri puolelta maata. Hyvien käytäntöjen esittelyn tarkoituksena on antaa näkökulmia kuntien toiminnan kehittämiseen.

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
M I L J Ö M I N I S T E R I E T
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT

Myynti: Edita Publishing Oy
PL 800, 00043 EDITA
Asiakaspalvelu: puh. 020 450 05, faksi 020 450 2380
Edita-kirjakauppa Helsingissä:
Annankatu 44, puh. 020 450 2566

ISBN 952-11-2289-7 (nid.)

ISBN 952-11-2290-0 (PDF)

ISSN 1238-7312 (pain.)

ISSN 1796-1637 (verkkoj.)